

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta pedagogická

Katedra historie

Diplomová práce

**VYUŽITÍ IKONICKÉHO TEXTU
PŘI VYUČOVÁNÍ MODERNÍCH DĚJIN**

Bc. Petra Kašparová

Vedoucí práce: PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

V Plzni dne 30. dubna 2012

.....

Touto cestou bych ráda poděkovala PaedDr. Naděždě Morávkové, Ph.D. za vedení mé diplomové práce.

V Plzni dne 30. dubna 2012

.....

OBSAH

ÚVOD.....	5
1. IKONICKÝ TEXT A JEHO ROLE V DĚJEPISNÉM VYUČOVÁNÍ.....	8
1.1 Ikonický text a jeho funkce v dějepisném vyučování.....	8
1.2 Význam a pozitiva užití ikonického textu v dějepisném vyučování.....	9
1.3 Základní aspekty při práci s ikonickým textem.....	10
1.4 Ikonický text ve výuce moderních dějin.....	12
2. FOTOGRAFIE A JEJÍ VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU.....	14
2.1 Fotografie.....	14
2.2 Fotografie v dějepisném vyučování.....	17
2.3 Práce s fotografií v dějepisném vyučování.....	18
3. KARIKATURA A JEJÍ VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU.....	22
3.1 Karikatura.....	22
3.2 Karikatura v dějepisném vyučování.....	24
3.3 Práce s karikaturou v dějepisném vyučování.....	25
4. KOMIKS A JEHO VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU.....	29
4.1 Komiks.....	29
4.2 Komiks v dějepisném vyučování.....	32
4.3 Práce s komiksem v dějepisném vyučování.....	35
5. PLAKÁT A JEHO VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU.....	38
5.1 Plakát.....	38
5.2 Plakát v dějepisném vyučování.....	41
5.3 Práce s plakátem v dějepisném vyučování.....	42
6. SOUČASNÝ STAV VYUŽÍVÁNÍ IKONICKÉHO TEXTU VE VÝUCE DĚJEPISU NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH.....	45
6.1 Současný stav ikonického textu v učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy.....	45
6.1.1 Vlastní hodnocení učebnic.....	46
6.1.2 Vlastní hodnocení pracovních sešitů.....	50
6.2 Současný stav využívání ikonického textu učiteli dějepisu na základních školách.....	51

6.2.1 Dotazník: základní fakta a hypotézy.....	51
6.2.2 Struktura dotazníku.....	52
6.2.3 Vyhodnocení dotazníku	54
6.2.4 Potvrzení či vyvrácení hypotéz	66
7. NÁVRH NA PRAKTICKÉ VYUŽITÍ IKONICKÉHO TEXTU PŘI VÝUCE MODERNÍCH DĚJIN	68
ZÁVĚR	189
SUMMARY	193
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	194
Literatura	194
Katalogy výstav:	197
Diplomové práce:.....	198
Učebnice.....	198
Pracovní sešity	199
Elektronické zdroje:	200
SEZNAM PŘÍLOH	203

ÚVOD

Vyučování moderních dějin by mělo mít své místo ve výuce dějepisu a rozhodně by nemělo docházet k opomíjení nejmodernějších dějin z důvodu nedostatku času. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání spatřuje v moderních dějinách především možnost dohledání kořenů většiny společenských jevů, a na dějiny 19. a 20. století z toho důvodu klade největší důraz. Výhradně dějinám 20. století proto z osmi bloků věnuje celé dva bloky: Moderní dějiny a Rozdělený a integrující se svět.

Ve své diplomové práci jsem se rozhodla zaměřit na dějinné období let 1914 až 1989. Jde o období moderních dějin, ve kterém došlo ke zcela zásadním vojenským konfliktům, a to k první a druhé světové válce, ale i k obrovskému rozvoji vědy a techniky. Události tohoto období zásadně ovlivnily politický, sociální, hospodářský a kulturní vývoj soudobé společnosti, a je proto dle mého názoru zcela na místě důkladně s tímto historickým obdobím seznámit žáky již na základní škole, eventuálně v nižších ročnících víceletého gymnázia.

České i světové dějiny 20. století, které jsou s výjimkou první světové války na většině českých škol vyučovány v průběhu 9. třídy základní školy, případně kvarty víceletého gymnázia, mohou být pro žáky, obzvláště žáky základní školy, poměrně náročné. K jejich pochopení je proto vyžadována důkladná příprava učitele, obsahující nejrozličnější vyučovací prostředky s cílem žáky především zaujmout, a díky tomu jim zmiňované dějinné období nenásilnou formou co nejvíce přiblížit. Jedním z takových prostředků může být práce s ikonickým textem. Vedle ilustrující funkce je totiž ikonický text schopen ve výuce dějepisu plnit ještě funkci zdroje získávání nových poznatků.

Ve své diplomové práci na téma *Využití ikonického textu při vyučování moderních dějin* se proto zaměřím na to, jak moderní dějiny vyučovat právě prostřednictvím ikonického textu, konkrétně prostřednictvím čtyř jeho druhů, a to fotografie, karikatury, komiksu a plakátu.

Má diplomová práce bude obsahovat celkem sedm kapitol. V prvních pěti kapitolách se pokusím definovat ikonický text a blíže se zaměřím na čtyři druhy ikonického textu, fotografii, karikaturu, komiks a plakát, pochopitelně s ohledem na jejich využití v dějepisném vyučování. U každého z těchto druhů ikonického textu bych nejprve ráda vysvětlila, co je podstatou daného druhu ikonického textu, jakou funkci daný druh plní v dějepisném

vyučování, a samozřejmě předložím již vypracované návrhy na analýzu těchto druhů ikonického textu.

V šesté kapitole posoudím současný stav využívání ikonického textu v hodinách dějepisu na českých základních školách. Za tímto účelem zhodnotím stav obrazového materiálu ve vybraných učebnicích a pracovních sešitech pro 9. třídy základní školy, a zároveň se prostřednictvím mnou vytvořeného dotazníku pokusím zjistit zkušenosti a praxi učitelů dějepisu s obrazovým materiálem v dějepisné výuce.

Poslední kapitola představí metodickou příručku pro učitele základních škol a víceletých gymnázií, vypracovanou pro práci se sadou konkrétních návrhů na využití ikonického textu v dějepisném vyučování s názvem *Moderní dějiny v obraze*, vytvořenou v programu Microsoft PowerPoint. Tato sada představí konkrétní způsoby využití čtyř druhů ikonického textu: fotografie, karikatury, komiksu a plakátu při vyučování dějinného období let 1914 až 1989 ve světovém i českém kontextu.

Využití ikonického textu v hodinách dějepisu není v České republice didakticky téměř zpracované, komplexně se mu věnují pouze Blažena Gracová a Denisa Labischová v rámci *Příručky ke studiu didaktiky dějepisu*. V zahraničí je využití ikonického textu zpracováno významněji, zabývají se jím například Viliam Kratochvíl na Slovensku či Michael Sauer a Hans - Jürgen Pandel v Německu. Využití fotografie a karikatury konkrétně při vyučování moderních dějin se významně věnuje Robert Stradling ve své práci *Jak učit evropské dějiny 20. století*.

Zpracování tohoto tématu bylo pro poměrný nedostatek informací a především minimum zdrojů velmi obtížné. Z toho důvodu je prvním cílem mé diplomové práce komplexně představit didaktické využití ikonického textu v dějepisné výuce, konkrétně využití čtyř druhů ikonického textu, fotografie, karikatury, komiksu a plakátu.

Druhým cílem mé práce je zhodnotit stav obrazového materiálu v současných učebnicích dějepisu a zároveň prostřednictvím dotazníku zjistit, zda na českých základních školách k práci s ikonickým textem v hodinách dějepisu v současné době dochází nebo nikoliv. Domnívám se totiž, že k práci s ikonickým textem v dějepisném vyučování na českých základních školách téměř nedochází a obrazový materiál plní výhradně ilustrační funkci. Předpokládám, že je to způsobeno především nedostatečným prostorem věnovaným dalšímu využití ikonického textu právě v dějepisných učebnicích. Tuto hypotézu bych pomocí dotazníkového šetření mezi učiteli dějepisu na základních školách a vlastním hodnocením

obrazového materiálu v učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy ráda potvrdila, případně vyvrátila.

Hlavním cílem je ovšem vytvořit didaktickou pomůcku, která by byla využitelná na základních školách a víceletých gymnáziích, a posloužila by vyučujícím dějepisu jako databáze konkrétních obrazových materiálů s doporučenými návrhy na jejich využití při vyučování dějinného období let 1914 až 1989.

1. IKONICKÝ TEXT A JEHO ROLE V DĚJEPISNÉM VYUČOVÁNÍ

1.1 Ikonický text a jeho funkce v dějepisném vyučování

Dnešní svět je plný obrazů, proto se jim nevyhneme ani v dějepisném vyučování. A to navzdory tomu, že je historiografie dříve vůbec nepovažovala za historický pramen.¹ Naopak dnes se stávají plnohodnotnými doklady historické skutečnosti, a my je tak jako učitelé můžeme zařadit ve všech etapách výuky dějepisu, ať už při fázi motivační, expoziční, fixační či dokonce klasifikační.

V současné didaktice dějepisu se setkáváme s vizuálními vyučovacími prostředky, které můžeme rozčlenit na textové a názorné, přičemž názorné lze dále dělit na trojrozměrné a pro nás důležité dvojrozměrné názorné pomůcky.² Mluvíme – li o ikonickém textu, musíme si totiž představit právě dvojrozměrný názorný, konkrétněji obrazový materiál, jehož základem je grafický symbol. Řadíme sem například obrázky v učebnicích a knihách, fotografie, pohlednice, karikatury, plakáty či komiksy.

Hned na počátku je nutné si uvědomit, že ikonický text může v dějepisném vyučování plnit dvě základní funkce, a sledovat tak dva rozličné cíle. V první řadě zcela logicky chápeme ikonický text jako ilustraci historického jevu, vhodně doplňující a zkonkréťující náš výklad, a poskytující tak žákovi možnost vytvoření konkrétní historické představy. Ve své diplomové práci se ovšem zaměřím na druhou možnost využití ikonického textu, a to jako zdroje získávání nových poznatků s cílem rozvíjet u žáka schopnost vyvozovat z obrazového materiálu potřebné informace o minulém ději. Díky této funkci ikonického textu zajišťujeme vysokou mobilizaci žakových myšlenkových aktivit.³

Záměrem uvedeného druhého využití ikonického textu je rozvíjení žakovské kompetence pozorovat, vnímat, analyzovat a interpretovat obrazový materiál.⁴ Zjednodušeně

¹ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 71.

² JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3495-5. s. 184.

³ Tamtéž, s. 182.

⁴ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 72.

řečeno, naučit žáka „přečíst“ ikonický text s porozuměním. To pochopitelně klade vysoké požadavky na přípravu učitele, který musí v první řadě zvážit, zda je vůbec sám schopen daný ikonický text interpretovat. A až na základě kladné odpovědi dále promyšlet jeho začlenění do výuky a samotný postup interpretace.

1.2 Význam a pozitiva užití ikonického textu v dějepisném vyučování

Slovy Kurta Tucholskyho: „Jeden obraz řekne více než tisíc slov.“⁵ To dokazují i výzkumy, podle kterých až 87% informací přijímáme zrakem, 9% sluchem a 4% jinými smysly.⁶ Jako učitelé dějepisu bychom tuto skutečnost neměli nikdy opomíjet, ale naopak co nejčastěji do dějepisné výuky zapojovat zásadu názornosti, kterou ve svých didaktických spisech prosazoval již Jan Ámos Komenský. Názornost je důležitá ve všech vyučovacích předmětech, ovšem pro dějepis je naprosto nezbytná, protože na rozdíl od jiných předmětů nemůže žák dějepis sám prožít! Vhodnými didaktickými prostředky ale může učitel kompenzovat žákovi nemožnost živého nazírání, usnadnit tvorbu konkrétních historických představ, a děj tak v podstatě imitovat.⁷ Prakticky nelze vyučovat například o druhé světové válce, aniž by byli žáci seznámeni s fotografií Adolfa Hitlera. Historická látka, která dostane konkrétní podobu, je pro žáky navíc mnohem lépe zapamatovatelná.

Umožnění žákům styku s historickou skutečností je hlavní předností obrazového materiálu, výhod s sebou ale ikonický text nese mnohem více. V první řadě schopnost žáky zaujmout. Ač si totiž hodinu připravíme sebekvalitněji, nemáme záruku žakovské pozornosti, která může být vyrušována zrakovými podněty, například pohledem z okna. Ve chvíli, kdy ale začneme v hodině pracovat s ikonickým materiálem, žakovu pozornost a zájem získáváme už jen z toho principu, že mu předkládáme optický podnět.⁸

Ve srovnání s psaným textem je obrazový materiál navíc pro žáky snadněji zapamatovatelný a přístupnější. Na rozdíl od psaného textu je také schopen rozvíjet žakovu

⁵ Tamtéž, s. 71.

⁶ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování: Praktická příručka*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-070-7. s. 271.

⁷ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3495-5. s. 180 – 182.

⁸ PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování: Praktická příručka*. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-070-7. s. 271 – 272.

představivost, spontánnost a produktivní činnost.⁹ A v neposlední řadě práce s ikonickým materiálem usnadňuje kooperaci v třídním kolektivu.

Zásadní pozitivum má obrazový materiál i pro samotného učitele, je totiž relativně dostupný. Nalézt ho můžeme nejen v učebnicích, ale i v nejrůznějších publikacích, v novinách či v časopisech. A pokud učitel neplánuje přímo interaktivní práci s ikonickým textem, je nezanedbatelnou výhodou i skutečnost, že při práci s tímto materiálem nemusí škola disponovat speciálním vybavením.

Pochopitelně s sebou práce s ikonickým textem přináší i negativa, která mohou učitele od této činnosti odradit. Zcela zásadní je v tomto případě učitelův čas, neboť příprava správně vedené interpretace obrazového materiálu vyžaduje obrovské množství učitelova času. Stejně tak následná práce s obrazovým materiálem ve vyučovací hodině potřebuje velkou časovou dotaci. Učitel v tomto případě musí zvážit své priority a rozhodnout se, zda je ochoten obětovat přípravě dané interpretace svůj čas, mnohdy ale vykompenzovaný efektem interpretace obrazového materiálu a žákovým nadšením.

Za předpokladu, že učitel využije při výuce právě ikonického textu, měl by tento prostředek volit s ohledem na žákův věk i intelektuální schopnosti. Je totiž žádoucí, aby práce s obrazovým materiálem žáka obohatila. To s sebou nese i podmínku dostatečné kombinace s dalšími vyučovacími prostředky. Učitel by se rozhodně neměl uchýlit k rutinnímu užívání ikonického textu. Naopak by si měl uvědomit, že využití obrazového materiálu v dějepisném vyučování není cílem hodiny, avšak pouhým prostředkem k dosažení vyučovacích cílů. Pokud ale bude učitel interpretaci ikonického textu užívat v hodinách dějepisu s rozmyslem, může jednoznačně zefektivnit a hlavně zkvalitnit celý proces osvojování nové učební látky.¹⁰

1.3 Základní aspekty při práci s ikonickým textem

Nejdůležitějším aspektem při práci s ikonickým textem je vhodný výběr obrazového materiálu, který by měl být v první řadě pro žáky atraktivní. Kromě toho musí být věcně správný a přiměřený věku žáka, musí ale také splňovat kritérium srozumitelnosti, a proto je

⁹ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 98.

¹⁰ JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2004. ISBN 80-210-3495-5. s. 180 - 181.

učitelův výběr vázán na kvalitu, vhodnost a jasnost jednotlivých výtvarných symbolů, které je žák následně schopen interpretovat a kriticky o nich přemýšlet. Z tohoto důvodu může učitel využít didaktických kreseb, překreslených obrazů či fotografií, které jsou na úkor výtvarné symboliky uzpůsobeny právě ve prospěch srozumitelnosti.¹¹

Sledujeme – li druhý cíl ikonického textu, tedy využití obrazového materiálu jako zdroje nových informací, je možné při práci s tímto druhem materiálu postupovat stejným způsobem jako u textu verbálního. Začínáme samozřejmě otázkami ohledně doby vzniku, tvůrce a jeho záměru, které jsou z ikonického textu lehce čitelné.¹² Viliam Kratochvíl uvádí, že obrazy nevyprávějí samy, a pokud je chceme přivést k řeči, musíme se jich ptát.¹³ Právě proto je při „čtení“ ikonického textu velmi důležité správně kombinovat translační a interpretační otázky, přičemž odpověď na translační otázku vyjadřuje zřetelný význam, kdežto odpověď na interpretační otázku žákovi vlastní hypotézu. A pokud by došlo k absenci interpretačních otázek, ikonický text by plnil pouze první zmíněnou roli, a to roli ilustrace.

Z toho je patrné, že každá interpretační analýza obrazového materiálu by měla probíhat podle předem připraveného a nejlépe v praxi osvědčeného modelu. Obecných modelů a postupů bylo vypracováno několik, a protože každý z druhů ikonického textu je jiný, i interpretační otázky musí být ke každému z druhů trochu odlišné. Konkrétní navrhované postupy proto představím u jednotlivých druhů ikonického textu.

Daný model pochopitelně podle potřeby upravujeme ke konkrétní fotografii, karikatuře, komiksu či plakátu. Je také možné, a v některých případech dokonce žádoucí, doporučený postup zcela ignorovat a nechat žáky, aby se oni sami stali tvůrci otázek k ikonickému textu. Mohou vymýšlet příběhy, simulovat rozhovory lidí na obrázku nebo přímo ikonické texty vytvářet, tedy malovat karikatury, ilustrovat text apod.¹⁴

¹¹ HUDECOVÁ, Dagmar. *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. 1. vydání. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-037-1. s. 48 - 49

¹² Tamtéž, s. 50.

¹³ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 72.

¹⁴ HUDECOVÁ, Dagmar. *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. 1. vydání. Úvaly: Albra, 2007. ISBN 978-80-7361-037-1. s. 51 – 52.

1.4 Ikonický text ve výuce moderních dějin

Po roce 1989 muselo v důsledku nástupu nového režimu nesporně dojít k úpravám v českém školství, v dějepise obzvlášť. Změny se týkaly především moderních dějin, které se musí pro svůj nezadržitelný vývoj postupně začleňovat do výuky dějepisu. Pokud tedy v 50. letech 20. století končila výuka dějepisu první světovou válkou a v 70. letech 20. století už druhou světovou válkou a nástupem studené války,¹⁵ v 90. letech 20. století bylo nutné do dějepisného vyučování začlenit i historii nejnovější, tedy období komunistického režimu v Československu a světový vývoj až do počátku 90. let 20. století.

Mnozí z učitelů dějepisu, kteří vyučovali již před rokem 1989, ale nové učební osnovy nerespektovali a dějepisnou výuku většinou končili druhou světovou válkou. Důvodem mohla být jejich osobní účast v dané době, z toho pramenící zaujatost či loajalita k nedávným událostem, nebo náhlé rozšíření dějepisné látky, pro kterou většinou zmiňovaní učitelé nenacházeli ve své výuce prostor a čas.

V posledních 20 letech došlo k zásadním proměnám českého školství, a to především vstoupením v platnost rámcových vzdělávacích programů. Rámcový vzdělávací program nepřinesl stejně jako učební osnovy pouhý soupis učiva, které má být v daném ročníku probráno, ale nastínil očekávané výstupy určující úroveň znalostí a dovedností, jež by měli žáci po absolvování výuky zvládat, a zároveň předložil formy učiva, které slouží jako prostředek k dosažení očekávaných výstupů.¹⁶

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání zařadil dějepis do vzdělávací oblasti Člověk a společnost a dějepisné učivo rozdělil do osmi bloků, přičemž dějinám 20. století jsou věnovány bloky Moderní doba a Rozdělený a integrující se svět.

Důraz klade v dějepisné výuce rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání na dějiny 19. a 20. století, a to z toho důvodu, že v těchto dvou stoletích můžeme dohledat kořeny většiny společenských jevů.¹⁷ Moderní dějiny by proto ve výuce měly mít své místo a rozhodně by se s nimi měli žáci kompletně seznámit.

¹⁵ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL:

<<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 8.

¹⁶ PRAHA, VUP. RVP a ŠVP obecně. *Metodický portál: Články* [online]. 25. 04. 2007, [cit. 2012-04-17]. Dostupný z URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/1302/RVP-A-SVP-OBECNE.html>>. ISSN 1802-4785.

¹⁷ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-04-02]. Dostupné u URL: <http://rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>. s. 43.

Otázkou ale zůstává, zda se tak na českých školách skutečně děje a zda všichni učitelé dějepisu moderní dějiny učí v celém jejich rozsahu. Problémem totiž může být čas. Pokud učitel nestihne v 7. ročníku probrat veškerou naplánovanou látku, lze ji přesunout na počátek ročníku 8. Ovšem tyto přesuny znamenají chybějící časovou dotaci pro látku určenou 9. ročníku. A jelikož žáci po absolvování 9. ročníku opouští základní školu, s dějinami nejnovějšími se na základní škole vůbec nemusejí setkat.

Pro učitele může být kromě času navíc problémem to, jakou formou moderní dějiny žákům představit. V tomto ohledu by nám měla samozřejmě pomoci především učebnice, je ale možné využívat i dalších zdrojů, a poměrně obtížnou látku tak žákům lépe přiblížit a zkonkretizovat. Jedním z těchto zdrojů poznání může být právě ikonický text.

Moderní dějiny totiž mají jednu obrovskou výhodu, a tou je množství pramenů, které předchozí doba nemůže využít už z toho důvodu, že v ní prozatím neexistovaly. Takovým pramenem je například fotografie, jejíž počátky se datují až ke konci 19. století. Výuku moderních dějin proto můžeme ozvláštnit právě podobnými druhy materiálů.

Ve své diplomové práci se proto zaměřím na to, jak vyučovat moderní dějiny, konkrétně dějiny let 1914 – 1989, prostřednictvím fotografie, karikatury, komiksu a plakátu. Jednotlivé druhy v následujících kapitolách blíže specifikuji a upřesním možnosti jejich využití při výuce dějepisu.

2. FOTOGRAFIE A JEJÍ VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU

2.1 Fotografie

Fotografie je vůbec nejmladším z druhů ikonického textu, kterým se ve své diplomové práci zabývám. Svůj původ sice má již ve starověku, ovšem první negativ na papíře byl zhotoven v roce 1816 francouzským fyzikem Josephem Niepcem, který byl o deset let později i autorem vůbec první fotografie, a to fotografie vytvořené po osmihodinové expozici. K většímu rozšíření fotografií došlo v roce 1888 s výrobou fotoaparátu Kodak, který nejenže zkrátil dobu expozice, ale také byl přenosnější než do té doby dostupné přístroje.¹⁸

Samotné slovo fotografie pochází z řeckých *fos* – světlo a *grafein* – psát. Encyklopedicky je fotografie definována jako způsob záznamu optických obrazů využitím fotochemických změn citlivé vrstvy po následném chemickém zpracování na trvalý obraz buď na papíře, nebo jako diapozitiv. Spolu s vývojem techniky se ale logicky vyvíjely i fotoaparáty, které jednotlivé obrazy snímají, a tak dnes není podmínkou vyvolávání fotografie na papír nebo v podobě diapozitivu. Ve velké míře je dnes využíváno spíše digitální fotografie, kdy se snímek ukládá ne na film, jako je tomu u klasické fotografie, ale na čip citlivý na světlo, který se nachází přímo v digitálním fotoaparátu.¹⁹

Od svého vzniku je fotografie prakticky nezastupitelným nástrojem ilustrace nejrůznějších událostí. Kromě ilustrativní funkce ale v průběhu času nabyla také funkce umělecké, čímž získala nový rozměr a stala se značně populárním obrazovým materiálem, v současné době velmi rozšířeným. Její hodnocení ale není vždy lichotivé, neboť ji mnozí označují za prostředek degradace a vulgarizace světa, protože právě prostřednictvím fotografie se kdokoliv může jednoduše dostat k čemukoliv a kamkoliv.²⁰ Osobně bych právě tento aspekt fotografie hodnotila jako velké pozitivum a snažila bych se ho maximálně využít, obzvlášť při výuce dějepisu, jejíž součástí by mělo být žáky seznámit s historií okolního světa i prostřednictvím dostupných vizuálních pramenů.

¹⁸ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 101.

¹⁹ BAATZ, Willfried. *Fotografie*. Přeložila Hana Kalabišková. 1. vydání. Brno: Computer Presss, 2004. ISBN 80-251-0210-6. s. 170.

²⁰ McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2. vydání. Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN 978-80-204-2409-9. s. 210.

Jednou z osobitých vlastností fotografie je, že časově izoluje jednotlivé momenty. Díky tomu má fotografie jako způsob vizuální komunikace schopnost zachovat vzpomínky, dokumentovat čas, případně vývoj v čase. Z toho vyplývá, že se každý, kdo vlastní fotoaparát, může stát historiografem, byť třeba jen historiografem vlastní rodiny. V každém případě vznik snímku zároveň představuje vznik historického pramene, neboť jsme pomocí obrazových stop v podobě fotografií schopni rekonstruovat minulost.²¹

Až na některé výjimky jsou ale fotografie pouze jedním z mnoha pramenů k dané události a pro svůj ilustrující charakter představují pro historiky spíše doplňkový pramen k dějinám, málokdy podrobovaný potřebné analýze. Z toho důvodu není ani v dějepisném vyučování možné zařazovat fotografie a další typy ikonického textu jako jediné zdroje historických informací, ale zkoumat je v kontextu všech dostupných pramenů.²²

Fotografii lze rozčlenit na šest základních typů: reprodukci obrazů, portrétní fotografii, dokumentární fotografii, fotografii v tisku, ideologickou a propagandistickou fotografii a amatérskou fotografii. Nejdůležitější roli v počátcích fotografie hrála portrétní fotografie, neboť nahradila klasické portrétní obrazy a díky úspoře času a peněz ji na rozdíl právě od portrétních obrazů mohlo využít mnohem více lidí, což zajišťovalo její další šíření. Podobně je tomu i u reprodukce obrazů, fotografií zachycujících umělecké dílo, které by jinak mohlo zůstat utajeno, a dále ho představujících široké veřejnosti. Pro dějepisné vyučování a historii vůbec je velmi důležitým typem dokumentární fotografie, která je schopna zachytit a tím ilustrovat významné historické události. Dalšími pro historii neopomenutelnými typy jsou fotografie v tisku, prosadivší se především po první světové válce, a ideologická a propagandistická fotografie jako jedna ze základních složek propagandistického působení v totalitních režimech. Známkou tohoto typu fotografie je nezbytná stylizace fotografického zátiší, což je nutné zohlednit při práci s tímto druhem fotografie. Spolu s rozvojem malého formátu, cenovou dostupností fotoaparátů a samozřejmě spolu se zlevněním a technickým zjednodušením vyhotovení samotných snímků se začíná prosazovat také amatérská fotografie,

²¹ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 81.

²² STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 74, 76.

jejíž výsledky sice mohou splývat s předchozími typy fotografie, ovšem jako nadstavbu přináší například každodenní obraz rodinného života.²³

Přestože se může zdát, že z logiky věci je fotografie objektivní a zachycuje čistou realitu, je nezbytné sledovat faktory, které dokážou i z fotografie učinit subjektivní záležitost a zkreslit historické události, jako je tomu především u typu ideologické a propagandistické fotografie. Je totiž pochopitelné, že fotografie nikdy neilustruje veškerou minulost, ale předkládá pouze to, co bylo důležité pro autora fotografie či dobu, ve které vznikla. A nejde pouze o autora fotografie, který vybral konkrétní místo a námět, rozhodl o kompozici a perspektivě, ale také o redaktora, který rozhodoval o tom, která z pořízených fotografií nejvhodněji ilustruje dané události a stane se součástí novin, nebo také o archiváře, který provedl výběr fotografií vhodných pro zachování příštím generacím. Žákům se tedy do rukou dostává fotografie podrobená několikerému výběru.²⁴

Co se týče doby vzniku fotografie, i ta je nutná zohlednit, neboť fotografie stejně jako ostatní druhy pramenů podléhá konvencím, a je tudíž tzv. poplatná době. Pozor musíme dávat také na poměrně běžnou inscenaci fotografického zátiší. Ve chvíli, kdy jedinec ví o tom, že je fotografován, má pochopitelnou potřebu být na snímku určitým způsobem stylizovaný a prostřednictvím fotografie se představit v co nejpříznivějším světle. K inscenování přispívala i původní dlouhá, až třicetiminutová expoziční doba fotoaparátů, díky které se první válečné fotografie jeví spíše jako rekonstrukce, nikoliv jako zachycení skutečného stavu války. Zohlednit musíme i možné úpravy fotografií, tedy nejrůznější retušování, přibližování, výřez apod. Tyto metody práce s fotografií se týkají převážně komunistické éry, ze které pochází snímky s vymazanými nepohodlnými osobami či fotografie zkrášlující jednotlivé komunistické představitele. S podobně upravenými fotografiemi se ale můžeme setkat i v jiných obdobích, a proto je nutné na tuto skutečnost pamatovat a brát ji v potaz při kritice jednotlivých fotografií. V neposlední řadě je nezbytné sledovat také způsob prezentace fotografie, tedy zda je opatřena slovním komentářem nebo v jaké souvislosti je zveřejňována.²⁵

²³ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 101.

²⁴ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL:

<<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 76.

²⁵ Tamtéž, s. 76 - 77.

2.2 Fotografie v dějepisném vyučování

V dějepisném vyučování má fotografie, konkrétně ta historická, nezastupitelné místo. Nejenže je velmi důležitým pramenem k dějinám každodennosti a díky ilustrujícímu charakteru je nástrojem k vytváření konkrétních historických představ, ale navíc je schopna vyvolat v divácích, v našem případě v žácích, emocionální reakci na tyto události. Jen málokterá historická fotografie je totiž neutrální, což lze učitelem využít při snaze vyvolat u žáků kladný či záporný dojem v souvislosti s danou problematikou. Konkrétním příkladem může být úsilí o potlačení antisemitských nálad podpořené fotografiemi vyhublých osob z koncentračního tábora či jinými, podobně negativními snímky.

Z toho vyplývá, že při rozhodnutí zařadit historickou fotografii do dějepisného vyučování musíme věnovat velkou pozornost už samotné volbě jednotlivých snímků. Výběr není možné provádět nahodile. Každý učitel si musí nejprve ujasnit, s jakým cílem historickou fotografii do vyučování zařazuje, tedy co by mělo být výsledkem práce s tímto druhem ikonického textu. Až po zodpovězení této otázky přistupuje k samotnému výběru fotografie, která by měla být schopna vyplnit učitelovy představy, a naplnit tak jím stanovené cíle. Obecně ale platí, že vybraná fotografie musí být pro žáky snadno zařaditelná a čitelná. Dále by měla přispívat k odbourávání nežádoucích stereotypů a prezentovat určité historické rozpory, o kterých je nutné diskutovat a dále je zkoumat.²⁶

Viliam Kratochvíl vidí hlavní přednost historické fotografie ve schopnosti objasňovat žákovi vlastní existenci, přičemž vychází z provázanosti vlastní pozice žáka s kulturním prostředím společnosti. Proto doporučuje zahájení seznamování se s učivem dějepisu již na prvním stupni základní školy, a to v podobě exkurzu do rodinného alba a historie vlastní rodiny jednotlivých žáků, popřípadě nejbližšího prostředí. Prakticky by se mělo jednat o sestavování rodokmenu vlastní rodiny, pátrání po minulosti příbuzných nebo mapování památníků v okolí žáka.

Díky takovéto přípravě jsou potom žáci mnohem lépe připraveni na práci s abstraktnějšími fotografiemi, které se již netýkají přímo jejich osoby a se kterými se neodmyslitelně setkávají v dějepisném vyučování na druhém stupni základní školy. Díky prvotnímu pochopení, že jsou provázáni s rodinnou a regionální historií, totiž lépe chápou

²⁶ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 76.

svoji propojenost s územní i univerzální minulostí, a přicházejí tak na mnohostranné souvislosti mezi jejich přítomností a vzdálenou minulostí.²⁷

2.3 Práce s fotografií v dějepisném vyučování

Každá fotografie je originál, a proto je nutné s ní jako s originálem pracovat. Přesto je možné využít sadu obecných otázek navrženou Robertem Stradlingem. Robert Stradling dělí analýzu historických fotografií do tří fází: do fáze popisné, ve které by žáci měli popisovat přesně to, co vidí, a nesnažit se provádět nejrůznější odhady, interpretační a doplňující. Ke každé fázi doporučuje i obecně využitelné otázky:

1. fáze: Popis.

- Popište vyobrazené osoby či předměty, případně činnost osob.
- Jak jsou osoby či předměty seskupeny?
- Popište, co vidíte v pozadí, popředí, uprostřed, nalevo a napravo na fotografii.

2. fáze: Interpretace – Důkazy – Jak moc jste si jistí?

- Co se podle vás děje na fotografii?
- Kdo jsou lidé na fotografii? Co jsou předměty na fotografii?
- V jakém roce či období byla podle vás fotografie vytvořena?
- Jaká roční doba je zobrazena na fotografii?
- Jde podle vás o záběr přirozené nebo naaranžované situace?

3. fáze: Doplňující otázky.

- Napište seznam pramenů, pomocí kterých by bylo možné ověřit vaše závěry.
- Co již z dějepisného vyučování víte o událostech provázející scénu na fotografii?
- Vyvolala ve vás tato fotografie nějaké otázky, na které byste chtěli dostat odpověď?²⁸

²⁷ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 86 – 87.

²⁸ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 78 – 79.

Katalog otázek je možné aplikovat při zařazení jakékoliv fotografie do dějepisného vyučování, pochopitelně v individuální úpravě ke konkrétnímu snímku. U všech podobně navržených postupů totiž platí, že konkrétní druh ikonického textu nemusí obsahovat veškeré odpovědi, a je proto nadbytečné snažit se do analýzy vtěsnat veškeré doporučené otázky.

Využit můžeme při práci s historickou fotografií také katalog otázek sestavený Viliamem Kratochvílem. Jak jsem již zmínila, Viliam Kratochvíl se při práci s fotografií zaměřuje především na fotografie, které vypovídají o sociální historii, a jsou tak žákům velmi blízké. Otázky proto člení do tří skupin podle druhu fotografie, přičemž rozlišuje fotografie budov, u nichž obvykle srovnává stav v jednotlivých obdobích, fotografie ze starého rodinného alba a fotografie z vlastního rodinného alba jednotlivých žáků:

Fotografie budov. (Dvě fotografie jedné budovy ve dvou různých obdobích.)

- Co všechno se nachází na fotografiích?
- Porovnejte tyto fotografie.
- Zjistěte, co se změnilo, případně nezměnilo.

Fotografie ze starého rodinného alba.

- Popište osoby na fotografii.
- Jak jsou osoby na fotografii oblečené? Jak na vás působí?
- Při jaké příležitosti je asi fotografie pořízena?
- Podle čeho poznáte, že jde o starou fotografii?
- Jaké události ze svého života si rodina připomínala fotografováním?

Fotografie z vlastního rodinného alba.

- Přineste si do vyučovací hodiny fotografii svých příbuzných.
- Uložte fotografie podle jejich stáří od nejstarších po nejnovější. Čím se od sebe liší?
- Podle čeho poznáte, že jde o staré fotografie?
- Kterou z fotografií považujete za nejzajímavější?
- Z fotografií sestavte malé rodinné album.
- K albu napište krátký příběh ze života vaší rodiny.

- Zaznamenejte vyprávění rodičů, prarodičů, příbuzných, které můžete přiblížit příběh fotografie.²⁹

Vytvoření modelů otázek, které odhalují sociální historii, objasňuje Viliam Kratochvíl citátem Roberta Laytona: „Minulost je všechno, na čem lidé staví svoji přítomnost a budoucnost, bez ní sedí v prázdném očekávání a žádají zpět historii, která se vznáší v bezedné jámě.“ Objasnění vlastní existence je totiž podle Kratochvíla jeden ze základních smyslů vyučování dějepisu.³⁰

Stejně jako Robert Stradling a Viliam Kratochvíl, i Michael Sauer vytvořil postup, který je možné aplikovat při žákovské analýze historické fotografie. Postup Michael Sauer vypracoval podle jednotlivých složek snímku: vzniku snímku, vzhledu snímku, úprav a prezentace snímku. K tomu všemu přiložil ještě shrnutí celé analýzy. Ke každé oblasti zkoumání přidal i konkrétní náměty, které je možné při analýze historické fotografie blíže zkoumat. Nejedná se ale o konkrétní otázky jako v případě prvních dvou navržených postupů, a proto je nutné následující postup analýzy historické fotografie dále blíže specifikovat a upravit podle konkrétní fotografie.

1. Vznik snímku.

- Situace a doba.
- Scéna a námět.
- Fotograf, objednatel fotografie, cílové publikum.

2. Vzhled snímku.

- Postavy, předměty, kontury.
- Schéma kompozice.
- Technické prostředky: výřez, perspektiva, přiblížení.

3. Úpravy a prezentace snímku.

- Dodatečné úpravy (retuše, montáž).
- Kontext prezentace (s jinými fotografiemi).
- Komentář, legenda.

4. Shrnutí.

- Které informace o minulosti lze z fotografie vyčíst?

²⁹ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 85 – 86.

³⁰ Tamtéž, s. 86.

- Jaký odkaz a význam snímek zprostředkuje? Jde o záměrný účinek?³¹

Není nutné do dějepisného vyučování zahrnovat práci s historickou fotografií pouze prostřednictvím její analýzy. Můžeme využít i produktivní činnosti v podobě vlastního pořizování fotografií žáky, ale i nejrůznějších úprav fotografií, díky kterým si žáci uvědomí, jak jednoduché je s fotografií manipulovat. Především tato činnost je vhodná k propojení dějepisu a informačních technologií v rámci mezipředmětových vztahů. V rámci mezipředmětových vztahů lze dějepis propojit také s českým jazykem, pokud produktivní činnost zaměříme na vytváření komentářů k jednotlivým fotografiím, nebo dokonce celých slohových cvičení tak, aby určitým způsobem rozvíjela příběh na fotografii či nastiňovala osudy fotografovaných osob.

³¹ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 103 – 104.

3. KARIKATURA A JEJÍ VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU

3.1 Karikatura

Kořeny karikatury pocházejí ze starověkého Egypta a Řecka, svůj název ale karikatura odvozuje z italského *caricare*, v překladu přehánět. Velký rozvoj zaznamenala karikatura již v období reformace, ovšem v podobě, jakou známe dnes, se začala rozvíjet až kolem roku 1600 na umělecké akademii v Bologni. Další rozvoj zaznamenala v 18. a v 19. století v Anglii, největšího rozkvětu ale dosáhla spolu s rozvojem tisku na počátku 20. století, a to již chápána především jako prostředek politického soupeření s ostrým politickým podtextem.³²

Karikaturu nalzáme hned v několika žánrech. Je možné ji vysledovat například v hereckém jednání nebo v literárním díle, ve své diplomové práci se ale pochopitelně zaměřím pouze na karikaturu v kresbě,³³ donedávna chápanou pouze jako publicistický útvar, nikoliv jako druh obrazového materiálu.³⁴

Karikaturu lze definovat jako nadsazené vylíčení určitých lidských charakteristických rysů nebo tělesných vlastností, případně společenských a politických poměrů, s cílem je zesměšnit nebo zkritizovat. Proto jsou karikované jevy zveličené, disharmonické a úmyslně postavené do protikladu. Ač je ale karikatura útočná a vysmívající se, protože využívá nadsázku, humor a ironii, může být publikována i tehdy, kdy by její sdělení jinou formou znamenalo například politické nebezpečí.³⁵

Obvykle je karikatura tvořena spojením dvou prvků, uměním a iluzí. Uměleckou formou totiž popisuje někoho či něco tak, aby podtrhla nápadnosti nebo výrazného rysy osoby, jejího charakteru, případně předmětu, a zároveň působila zábavně. Dané rysy, ač

³² GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 105.

³³ KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující: antologie současní karikatury a kresby 1945 – 1962*. 1. vydání. Praha: NČSVU, 1963. s. 5.

³⁴ PYTLÍK, Radko. *Fenomenologie humoru, aneb, Jak filozofovat smíchem*. 1. vydání. Praha: Emporium, 2000. ISBN 80-86346-04-8. s. 74.

³⁵ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 81.

zveličené, ale vychází ze skutečnosti, kdežto situace, do které je daná osoba či věc dosazena, je obvykle smyšlená, a proto ji můžeme označit za iluzivní složku karikatury.³⁶

Základ dobré karikatury tvoří především vtipný nápad, který autor nutně v samotném díle vytyčuje a zdůrazňuje. A přestože je karikatura druhem umění, jejím důležitým znakem je upřednostnění právě zmíněného nápadu před estetikou výtvarného provedení. Kromě symbolů a metafor jako základních rysů karikatury jsou totiž pro tento druh ikonického textu důležité zjednodušené tváře a tvary, nápadné zvýrazňování kontur a celková zkratkovitost.³⁷

Předním záměrem karikaturisty není pobavit, ale zkritizovat a pod záštitou veselosti poukázat na nesouhlas s určitou situací. Nezbytná je proto u karikatury logická orientace na publikum, kterému chce autor karikatury předat svůj postoj a ideálně u něj vzbudit souhlas se svým názorem. Cílem tohoto druhu ikonického textu je tedy vyprovokovat „čtenáře“ k otázkám a následnému hodnocení.

Je nutné si ale uvědomovat jednostrannost názoru karikaturisty, který nevytváří karikaturu za účelem informovat, ale vědomě stranit, případně předpovídat určitý vývoj. Svým dílem reflektuje cosi pro něj nápadného, bijícího do očí. Jeho pohled hodnotící danou problematiku ovšem v žádném případě nemusí korespondovat s pohledem masy. Tendenci karikatury proto musíme zohledňovat při jakémkoliv styku s ní, při jejím zařazení do dějepisného vyučování obzvlášť.

Karikatura reaguje na aktuální problémy a je tedy určena soudobému publiku. Je pochopitelné, že karikatura, které se smáli lidé před 50 či 100 lety, nás dnes může nechávat zcela chladnými, neboť jí jednoduše neporozumíme. Protože v sobě ale nese svědectví o historických osobnostech či událostech, můžeme ji využít jako historický pramen, ke kterému se řadí právě díky své aktuálnosti a rychlosti reakce na události a procesy.³⁸

³⁶ BONĚK, Jan. Jak pracovat s historickou karikaturou ve výuce dějepisu. *Metodický portál: Články* [online]. 06. 12. 2006, [cit. 2012-04-17]. Dostupný z URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/1038/JAK-PRACOVAT-S-HISTORICKOU-KARIKATUROU-VE-VYUCE-DEJEPISU.html>>. ISSN 1802-4785.

³⁷ PYTLÍK, Radko. *Fenomenologie humoru, aneb, Jak filozofovat smíchem*. 1. vydání. Praha: Emporium, 2000. ISBN 80-86346-04-8. s. 75.

³⁸ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 106.

3.2 Karikatura v dějepisném vyučování

Karikaturu lze do dějepisného vyučování zařadit především proto, že je přínosem pro odhalení politických a sociálních názorů a postojů, které v době vzniku karikatury zastávala určitá část společnosti. Díky tomu u žáků posiluje představivost v oblasti myšlenkových souvislostí v životě soudobé společnosti. Ve srovnání s verbálním textem dokáže být karikatura stejně efektivní, mnohdy i efektivnější, a to především ve shrnování a zestručňování dané problematiky.³⁹ Na rozdíl od verbálního textu má ale tento druh ikonického textu ještě jednu neodmyslitelnou výhodu, kterou je její motivační působení na žáky. Karikatura je schopna vyvolat smích, dojetí a především zájem klást otázky a diskutovat nad jejím významem.⁴⁰

Ještě před zahájením práce s karikaturou je nutné, aby se s ní žáci naučili zacházet. Na rozdíl od učebnice totiž karikatura nejenže hodnotí, moralizuje a soudí, ale také předkládá jednostranný a velmi citově vyhocený názor na danou událost či osobu. Pro správné pochopení se proto musí žáci naučit zacházet s hodnocením karikaturisty.

Z toho vyplývá, že je tento druh ikonického textu určen spíše starším žákům, kteří již v předchozích ročnících získali určité znalosti a dovednosti, díky kterým jsou v posledních ročnících základní školy schopni dekódovat symboly v karikatuře a pochopit záměr karikaturisty.

Skrytá symbolika je totiž charakteristickým rysem karikatury, a tak aby byli žáci schopni karikaturu správně „přečíst“, je nezbytné je nejprve seznámit se symboly, které se mohou v karikatuře objevit. K samotné analýze karikatury tedy lze přistoupit až ve chvíli, kdy se žáci orientují v dané symbolice a jednotlivé symboly dokážou identifikovat.

Nejčastější jsou symboly národní, tedy například Marianne představující Francii, John Bull či anglický buldok představující Velkou Británii, medvěd představující Rusko nebo strýček Sam představující Spojené státy Americké. Kromě národních se v karikaturách objevují ale i další symboly: stahující se bouřkové mraky, řada bílých dřevěných křížů představujících oběti války, přízrak smrti kráčející zemí, zdi, ploty či příkopy představující

³⁹ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 81.

⁴⁰ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 74.

společenské rozdíly,⁴¹ holubice míru, srp a kladivo, hákový kříž, vztyčený ukazovák, založené ruce, shrbená záda apod.

Podmínkou je i znalost historického pozadí karikovaných událostí a tělesného vzhledu osob z karikatury. Proto je dobré zařadit karikaturu spíše na konec tematického celku. Není ale podmínkou, aby karikatura sloužila výhradně za účelem fixace látky nebo k opakování probraných informací. Karikaturu můžeme stejně jako ostatní druhy ikonického textu zařadit v podstatě do jakékoliv části hodiny, vždy ale pochopitelně záleží na konkrétní karikatuře a jejím sdělení. Pokud je snadno interpretovatelná, lze ji zařadit již v úvodu hodiny jako motivační prvek. Posloužit ale může i v rámci expoziční části hodiny, tedy jako hlavní vyučovací prostředek při prezentaci nového učiva. V tomto případě je ale nutné dbát na to, aby se jednalo o karikaturu přinášející otázky, které může zodpovědět právě prezentace nového učiva.⁴²

3.3 Práce s karikaturou v dějepisném vyučování

Podobně jako pro práci s fotografií, i pro práci s karikaturou vytvořil Robert Stradling katalog obecných otázek, které je možné využít při práci s tímto typem obrazového materiálu. I zde jsou pochopitelně nutné individuální úpravy při aplikaci na jednotlivé snímky a s ohledem na žákův věk. Robert Stradling zůstal u tří fází analýzy ikonického textu, a to popisné, interpretační a doplňující, jednotlivé otázky jsou ale v detailech odlišné od otázek pojících se k analýze fotografie:

1. fáze: Popis.

- Popište postavy zobrazené na karikatuře. Jak jsou oblečeny? Co dělají?
- Jsou postavy vykresleny realisticky nebo přehnaně? Pokud jsou přehnané, pak jakým způsobem?
- Popište všechny předměty, které se objevují na karikatuře. Jsou vykresleny realisticky nebo přehnaně?

⁴¹ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 82.

⁴² ČAPEK, Vratislav, a kol. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň, 2005. ISBN 80-7043-395-7. s. 83.

- Popište, co vidíte v pozadí, popředí, uprostřed, nalevo a napravo na karikatuře.

2. fáze: Interpretace – Důkazy – Jak moc jste si jistí?

- Dokážete rozpoznat některé postavy na karikatuře? Pokud to mají být skuteční lidé, uveďte jejich jméno a jejich postavení v době, kdy byla karikatura nakreslena.
- Překontrolujte datum a rok, ve kterém byla karikatura publikována. K jaké události nebo problematice se tato karikatura vztahuje?
- Co víte o této události nebo problematice a lidech zobrazených na této karikatuře?
- Co znamená popisný text této karikatury? Má být humorný nebo ironický? Pokud ano, jakým způsobem?
- Identifikujte symboly, které karikaturista používá. Proč použil tyto konkrétní symboly?
- Jsou postavy vykresleny pozitivně nebo negativně?
- Jaký je přístup karikaturisty k předmětu jeho karikatury? Je tento přístup pozitivní nebo negativní? Lichotivý nebo kritický?

3. fáze: Doplnující otázky.

- Napište seznam dalších historických pramenů, které by vám pomohly ověřit vaše závěry o této karikatuře.
- Jak efektivní je tato karikatura pro dosažení daného účelu?
- Změnila tato karikatura vaši vlastní interpretaci dané události, problematiky nebo osoby, ke které se vztahuje?⁴³

Robert Stradling ovšem není jediný, kdo navrhl obecnou osnovu pro práci s karikaturou, a je tak možné dále vybírat z návrhů Hanse - Jürgena Pandela a Viliama Kratochvíla.

Hans - Jürgen Pandel doporučuje soustředit se při interpretaci historické karikatury na čtyři základní momenty, kterými jsou doba vzniku karikatury, historická situace, použité

⁴³ STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>. s. 82 – 84.

prostředky jako jsou symboly, metafory či jazykové prostředky, a tendence a intence, tedy názor samotného karikaturisty a jeho hodnocení.⁴⁴

Konkrétnější návrh na interpretaci historické karikatury vypracoval Viliam Kratochvíl, který podobně jako Robert Stradling člení analýzu karikatury na několik částí a ke každé části uvádí navrhované otázky či instrukce:

1. První dojem.

- Co vás na karikatuře zaujalo jako na celku?
- Co vás zaujalo na první pohled?
- Jaká je vaše první reakce?

2. Burza nápadů.

- Rozeberte a zapište si všechny své myšlenky a nápady, které jste získali pozorováním karikatury.

3. Popis.

- Co nejpřesněji popište karikaturu.
- Kdo jsou lidé na karikatuře?
- Co lidé na karikatuře dělají?
- Co prozrazuje postoj lidí na karikatuře?
- Jak lidé na karikatuře vypadají?
- Čím se od sebe lidé na karikatuře odlišují?
- Jaké předměty se vyskytují na karikatuře?
- Jaké jsou na karikatuře detaily a které z nich jsou podle vás důležité? Případně, co podle vás prozrazují.
- Jaké texty jsou na karikatuře?
- Který z textů na karikatuře vás zaujal?

4. Objasnění významu.

- Uvažujte, jaký význam mají lidé nebo věci, předměty, symboly na karikatuře?
- Pokud je karikatura obsahově bohatší, sestavte tabulku, do které pod sebe zapište osoby nebo věci na karikatuře a přiřipšte k nim jejich význam. Můžete si pomoci burzou nápadů.

5. Uspořádání.

⁴⁴ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 108.

- Přemýšlejte, s jakou událostí karikatura souvisí, k jaké události se váže a co je tématem karikatury.

6. Vyhodnocení.

- Zhodnoťte, jak se autor karikatury vyjádřil k tématu či události, jaký postoj k ní zastal, případně, co chce prostřednictvím karikatury sdělit.⁴⁵

Využití výše zmíněných metodických postupů při práci s historickou karikaturou učiteli zajišťuje efektivní využití karikatury jako druhu ikonického textu při výuce dějepisu, neboť žáky cíleně a promyšleně přivádí k poznávání jednotlivých souvislostí dané události.

⁴⁵ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 76 – 77.

4. KOMIKS A JEHO VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU

4.1 Komiks

Komiks, jehož označení pochází z anglického *comic strip*, přeloženo jako komický proužek, je překvapivě vedle obrazu jedním z nejstarších druhů ikonického textu, neboť jeho stopy můžeme vysledovat již u pravěkých lovců, kteří na stěny jeskyně vykreslovali své příběhy. A od pravěku nás komiks v podstatě provází celým dějinným vývojem lidstva, a to především kvůli obrovské negramotnosti. Jak jinak by se totiž mohli negramotní lidé dostávat k informacím? Stejně jako dalším druhům ikonického textu, i komiksu značně pomohlo rozšíření knihtisku. Ovšem do podoby, v jaké známe komiks dnes, se vykrytalizoval až koncem 19. století, když začaly komiksové příběhy vycházet v nedělních přílohách amerických novin.⁴⁶

Konkretizovat, co to je komiks, není jednoduché, protože většina dosud vyřčených definic je nejednoznačná a nebere v potaz všechny faktory týkající se komiksu. Encyklopedicky je komiks vykládán jako umělecké médium, ve kterém jsou za sebou chronologicky uspořádány kresby nebo jiná zobrazení s případným doprovodným textem v cílených sekvencích.⁴⁷

Správné definici komiksu se ve své knize věnuje také Scott McCloud, který komiks definuje jako záměrnou juxtaponovanou sekvenci kreslených a jiných obrazů, určenou ke sdělování informací nebo k vyvolání estetického prožitku.⁴⁸

Zjednodušeně se tedy dá říct, že jde o grafické vyprávění, které je vyjádřeno dvěma a více statickými obrázky. Jednotlivé obrázky jsou vykresleny v tzv. panelech, přičemž tvar, velikost a uspořádání panelů záleží čistě na fantazii samotného autora. Stejně tak samotná náplň obrázku je záležitostí autora a je pouze na něm, na kolik bude obrázek realistický. Vždy se ale musí jednat o kresbu, nikoliv například o fotografii, která nemá v komiksu žádné zastoupení.

⁴⁶ VÍTOVEC, Ondřej. *Komiks ve výuce*. Plzeň, 2009. Diplomová práce obhájená v roce 2009 na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity na katedře výtvarné výchovy. Vedoucí diplomové práce Naděžda Potůčková. s. 9, 12.

⁴⁷ LÁDEK, Josef – PAVELKA, Robert. *Encyklopedie komiksu v Československu 1945 – 1989*. 1. vydání. Praha: XYZ, 2010. ISBN 978-80-7388-462-8. s. 5.

⁴⁸ McCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. Přeložil Richard Podaný. 1. vydání. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-419-9. s. 9.

Obrázky na sebe vždy nějakým způsobem navazují, čímž je zajištěno vyjádření děje a vývoje v čase daného vyprávění. Často jsou obrázky také opatřeny textem, který je buďto popisem jednotlivých obrázků nebo vyjadřuje mluvené slovo či myšlenky postav z komiksu. Text je nejčastěji v tzv. bublinách, tedy v prostoru eliptického tvaru. Převážně platí, že hladké bubliny označují přímou řeč, bubliny ve tvaru obláčků naopak myšlení a bubliny se zubatými okraji představují reprodukováný hlas.

I komiks má své zákonitosti, a tak i způsobů, jak text a obraz v komiksu zkombinovat, existuje hned několik. Prvním takovým typem jsou slovně dominantní kombinace, u nichž hraje hlavní roli slovo a obraz je pouze ilustrujícím prvkem, který děj na rozdíl od textu vůbec nerozvíjí. Opačným typem jsou obrazově dominantní kombinace, v nichž je naopak právě text pouhým zvukovým doprovodem a obraz sám vykresluje příběh celého komiksu. Existují ale i kombinované panely, které jsou v podstatě propojením prvních dvou výše zmíněných typů kombinací textu a obrazu. V takovém případě je děj komiksu závislý na textu i obrazu zároveň, neboť text i obraz předkládají čtenáři nové a důležité informace. Čtvrtým typem jsou aditivní kombinace, tedy kombinace, u kterých text posiluje nebo nějakým způsobem rozvádí obraz a naopak. Existují ale i paralelní kombinace, u nichž fungují text i obraz nezávisle na sobě a nijak se nedoplňují. Text i obraz jdou v tomto typu kombinace svými odlišnými cestami a vůbec se neprolínají. Předposledním typem jsou tzv. montáže z obrazů a slov, kdy je text nedílnou součástí obrazu.

Nejčastěji se ale můžeme v komiksu setkávat s kombinací text/obraz, kdy je mezi textem a obrazem patrná závislost, neboť pouze společně dokážou vyjádřit myšlenku, kterou by samostatně vyjádřit nedokázaly. Poměr mezi oběma prvky ale nemusí být v tomto typu kombinace v rovnováze, mohou se naopak přibližovat k prvním dvěma výše zmíněným typům kombinací. Při výběru vhodné kombinace by se měl autor komiksu rozhodovat především podle toho, zda chce čtenáři předložit jím sestavený příběh nebo dá přednost čtenářově fantazii. Obecně totiž platí, že čím méně textu komiks obsahuje, tím více musí být při čtení zapojena čtenářova vlastní fantazie, a je tak právě jen na fantazii čtenáře, jak se příběh vyvine, neboť samotný obraz děj spíše nastiňuje.⁴⁹

Stejně jako v karikatuře, i v komiksu se nachází obrovské množství nejrůznějších symbolů, se kterými je dobré být ještě před četbou takového komiksu seznámen. Vedle symbolů typických pro karikaturu, které jsem vyjmenovala v kapitole *Karikatura a její využití*

⁴⁹ Tamtéž, s. 153 – 155.

v *hodinách dějepisu*, se ale v komiksu nacházejí i symboly typické pro komiks, například linky nastiňující zápach či pohyb, tedy symboly, které chápe převážná část čtenářů, aniž by k tomu potřebovala jakýkoliv výklad.

Bližší zařazení komiksu do správné kategorie je velmi obtížné, a to především kvůli zmíněným kombinacím mezi textem a obrazem. Komiks v sobě totiž nese prvky literatury, ke které je velmi často řazen, ale i prvky obrazového materiálu. Stejně jako další literární druhy i druhy ikonického textu, komiks je monosenzorickým médiem, při zachycování světa zkušenosti se tedy opírá pouze o jeden smysl, a tím je pochopitelně zrak. Záleží tedy na úhlu pohledu, ze kterého komiks sledujeme.⁵⁰ Protože je komiks vždy spojením dvou a více obrázků, ač u prvního typu kombinace textu a obrazu pouze ilustrujícími dominantní text, a přestože text hraje v komiksu nepochybně důležitou roli, volím zařazení komiksu spíše k ikonickému textu, pochopitelně s literárními prvky. Ve své diplomové práci se proto budu komiksu právě jako druhu ikonického textu věnovat.

Ať už při řazení k literatuře nebo k ikonickému textu, vždy se komiks potýká s určitým podhodnocováním v dané kategorii. Při zařazení komiksu mezi ikonický text se toto podcenění projevuje v neochotě společnosti přijmout komiks jako druh výtvarného umění. Paradoxně ale právě autor komiksu na rozdíl od autorů ostatních druhů ikonického textu musí dbát na mnohem více faktorů a kromě kompozice samotného obrazu se musí potýkat ještě s kompozicí změn, s kompozicí dramatickou a s kompozicí danou pamětí.⁵¹

Oproti neustálému podhodnocování přesto popularita komiksu mezi čtenáři stále stoupá. Lidstvo se neustále vyvíjí a domnívám se, že součástí tohoto vývoje je i trend zvětšujícího se nezájmu o knihy. Myslím, že to také koresponduje se stále se zrychlujícím životním stylem, ve kterém mnozí nenacházejí na knihy čas. A právě zde se nachází prostor pro média, jako jsou film nebo komiks. Forma komiksu je totiž hravější a samotné „čtení“ nezabere tolik času jako čtení knihy. Proto mnoho lidí volí spíše komiksovou podobu literárních děl, v našem případě i komiksovou podobu vyprávění historických událostí.

⁵⁰ Tamtéž, s. 89.

⁵¹ Tamtéž, s. 115.

4.2 Komiks v dějepisném vyučování

Obecně se předpokládá, že se děti v předškolním věku seznamují s literaturou prostřednictvím obrázkových knih. Spolu s rostoucí čtenářskou dovedností by se poté měly postupně dostávat ke knihám s převahou textu, ideálně ke knihám, kde jsou obrazy zastoupeny zcela minimálně. Podle obecného mínění společnosti tak pouze v době povinné školní docházky nastává prostor pro knihy, v nichž vedle sebe fungují jak text, tak i obraz, tedy například prostor pro komiks. Ovšem odpoutáme – li se ale od tohoto zažitého modelu a pohlédneme - li na komiks jako na svébytný druh umění, poznáme, že i komiks má své místo ve světě dospělých, a proto by měl získat možnost vstoupit do vyučovacího procesu.

Největším problémem komiksu je rozhodně náhled na něj jako na brakovou literaturu. Když se totiž řekne komiks, většina z nás si určitě vybaví konkrétní komiksové postavy typu Superman či X – Men, z čehož hromadně vyvozujeme podřadnost komiksu jako druhu umění určeného spíše dětem. A právě kvůli těmto náhledům na komiks pro mnohé v žádném případě do vzdělávacího procesu ani trochu nezapadá. Musíme si ale uvědomit, že komiks nejsou pouze superhrdinové, a já se proto ve své diplomové práci pokusím nastínit možnosti využití tohoto druhu ikonického textu a ukázat potenciál komiksu jako edukačního média.

Nakonec, proč nevyužít právě zmíněného handicapu komiksu a žákům nedopřát pocit, že si v hodině dějepisu hrají?! Žáci oceňují jakékoliv vybočení z normálu, které je dokonce motivuje k vyššímu pracovnímu nasazení, než by tomu bylo při využití běžných didaktických prostředků.

Ostatně, pro výchovu a osvětu byl komiks využíván již ve středověku, a to především církví, která šíření náboženských myšlenek mezi negramotné obyvatelstvo zajišťovala právě prostřednictvím kreslených příběhů.⁵²

V současném školství má komiks jako didaktický prostředek obrovskou perspektivu, neboť vedle výuky dějepisu je možné ho zařadit do vyučování českého jazyka, zeměpisu, přírodopisu, výtvarné výchovy, občanské výchovy, cizích jazyků, ale i třeba do výuky informačních technologií. Navíc ho lze využít také v rámci mezipředmětových vztahů, a jednotlivé předměty tak pomocí něj propojit.

⁵² VÍTOVEC, Ondřej. *Komiks ve výuce*. Plzeň, 2009. Diplomová práce obhájená v roce 2009 na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity na katedře výtvarné výchovy. Vedoucí diplomové práce Naděžda Potůčková. s. 62.

Zaměříme – li se na dějepisné vyučování, lze komiks využít jako historický pramen, pokud byl právě komiks skutečným nositelem nové informace, historickou autobiografií nebo jako komiksový román, který odpovídá historickému románu, jehož fiktivní příběh se odehrává na historickém pozadí.⁵³

Přední výhodou využití všech druhů ikonického textu v dějepisném vyučování je jejich schopnost zkonkretizovat žákovy představy. Nejinak je tomu i u komiksu, který ale na rozdíl od ostatních obrazových materiálů není statický a díky tomu nadto obsahuje prvky dramatičnosti a dobrodružnosti.

Pozitivem je také přiblížení dějin každodennosti, díky čemuž žáci poznávají historickou událost i z jiného úhlu. Do pozadí totiž v rámci komiksu ustupují velké politické události a naopak je upřednostňována sociální historie. Estetika komiksu tak nespočívá pouze v hrdinskosti a ve vznešenosti, ale i v komice, grotesknosti či v hrůze a brutalitě.⁵⁴

Jak jsem již v úvodu této kapitoly zmínila, komiks je grafickým vyprávěním, vypravování je tudíž základní funkcí obrazové sekvence, a proto má komiks k historii velmi blízko. Pro potřeby dějepisného vyučování je ovšem nutné vybírat pouze historické komiksy, které jsou schopné vyprávět o historii, a vyjádřit tak způsob historického myšlení.

Měli bychom si ale dávat velký pozor na to, jaký je v daném historickém komiksu poměr skutečnosti a fikce. Pro účely dějepisného vyučování je nezbytné zařazovat výhradně příběhy odpovídající historické skutečnosti a komiksy s fiktivním dějem a pouze se opírající o historické kulisy zcela vynechat! I při dodržování tohoto pravidla ale musí učitel přistupovat k obsahu komiksu kriticky a ještě před prací s komiksem v hodině se důkladně věnovat jeho analýze.

Poměr fakticity a fikce není jediným měřítkem pro zařazení historického komiksu do dějepisného vyučování. Není totiž historický komiks jako historický komiks, existuje pět základních typů historického komiksu, které blíže určil a definoval Hans – Jürgen Pandel. Jednotlivé typy historického komiksu zkoumal také z pohledu vhodnosti k zařazení do výuky dějepisu. Historický komiks Hans - Jürgen Pandel rozdělil na Funnies, Quellencomic, Comicroman, Epochencomic a Comic – History.⁵⁵

⁵³ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 113.

⁵⁴ Tamtéž, s. 115.

⁵⁵ Jednotlivé typy lze volně přeložit do českého jazyka, ovšem mohou tak ztratit svůj význam, proto je nechávám v původním znění. Pro představu lze Funnies přeložit jako zábavný komiks, Quellencomic jako komiks ve formě

Funnies jako jediný z typů historického komiksu Hans - Jürgen Pandel spíše nedoporučuje pro práci v hodinách dějepisu, případně pouze pro první motivační impuls. Funnies jsou totiž řady komiksů, které sice odkazují na historii, ale pouze prostřednictvím historických klišé a stereotypů, historie se tedy dotýkají pouze okrajově a jejich zařazení do dějepisného vyučování je více než sporné.

U typu Quellencomic jsou nejdůležitější okolnosti vzniku tohoto typu historického komiksu. To nám napovídá i jeho volný překlad: komiks ve formě historického pramene. Tento typ historického komiksu nepochybně svědčí o době svého vzniku a poměr fakticity a fikce při jeho zařazení do dějepisné výuky nehraje příliš velkou roli. Při jeho analýze jsou totiž nejdůležitější právě okolnosti, za kterých byl daný Quellencomic napsán. Do výuky dějepisu ho tedy lze zařadit jako svědectví doby, ovšem nikoliv jako přehled historických událostí.

U Comicromanu je nejdůležitější vysledovat skutečné historické detaily. Jedná se o román, předpokladem tedy je, že hlavní postavou v tomto typu historického komiksu bude smyšlená postava, ovšem dosazená do skutečné historické události. V takovémto typu historického komiksu se navíc mohou v pozadí objevit i faktické historické postavy. Při zařazení Comicromanu do výuky dějepisu je nezbytné nezkoumat dílo jako celek, ale zaměřit se právě na faktické skutečnosti. V neposlední řadě je nutné také vysvětlit žákům zákonitosti daného typu historického komiksu, abychom se vyvarovali pozdějšímu přikládání významu smyšleným románovým postavám u konkrétní historické události.

U typu historického komiksu Epochencomic jsou základní historické skutečnosti vypovídající o dané době. V tomto typu historického komiksu nevystupují žádné skutečné historické postavy, ovšem myšlení a jednání fiktivních postav slouží k lepšímu pochopení dějin, a proto i tento typ historického komiksu můžeme do výuky dějepisu zařadit. Prostřednictvím fiktivních postav se totiž dozvídáme o sociální historii společnosti v dané době, tedy například o jejich strachu z války, špíně, ve které postavy žily, bídě, hladu apod. Právě pro poznávání životních podmínek během konkrétního historického období je Epochencomic více než vhodný. Sociální historie je žákům velmi blízká, a tak ač v tomto typu historického komiksu nevystupují historické postavy, je jeho zařazení do dějepisného vyučování velmi žádoucí.

Posledním typem historického komiksu je Comic – History, který představuje historiografii v užším slova smyslu. Jak napovídá název, Comic – History je jediným typem historického komiksu, ve kterém se vedle historických skutečností objevují i faktické postavy a reálie. Comic – History má pochopitelně nedocenitelný význam právě při výuce dějepisu a je jakousi kreslenou učebnicí, pomocí níž se žáci zábavnou formou seznamují s historií. Nejčastěji se v této formě historického komiksu setkáváme s biografiemi či autobiografiemi, objevují se ale i díla mapující celou historii lidstva právě prostřednictvím Comic – History.⁵⁶

Kromě velkého množství fikce má komiks pro didaktické využití v dějepisném vyučování obvykle ještě jednu velkou nevýhodu, se kterou se ostatní druhy ikonického textu obvykle nepotýkají, a tou je délka komiksu. Jen málo komiksových příběhů je totiž zachyceno na jediné straně, a tak pokud se chceme seznámit s celým komiksem, musíme mu věnovat určitý čas, což při jedné vyučovací hodině není obvykle možné. I rozsáhlejší komiks ale můžeme plně využít, pokud ho do vyučování zařadíme např. v rámci projektového vyučování. Jinak je nutné vybírat pouze nejdůležitější pasáže, které zachycují klíčové situace, nebo komiks zkrátit.

4.3 Práce s komiksem v dějepisném vyučování

Analýzu komiksu není možné ztotožňovat s analýzou fotografie, karikatury ani plakátu, jedná se totiž o naprosto odlišný druh ikonického textu, který vyžaduje zcela odlišný přístup, pokud se rozhodneme pro jeho zařazení do dějepisného vyučování. Více než u jiných druhů ikonického textu lze jeho analýzu provádět velmi podobně jako u textu verbálního, neboť vypráví o historické události. Stejně jako u ostatních druhů ikonického textu, i u komiksu nalezneme několik doporučených obecných otázek, které se k jeho analýze dají využít.

V této kapitole několikrát zmíněný Hans – Jürgen Pandel například pro rozbor historického komiksu navrhl následující postup:

1. K jakému historickému období se komiks vztahuje?

Ve které době vznikl?

⁵⁶ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 114.

2. O jaké historické události vypráví?

Které události stojí v popředí, o kterých se dozvíme „mezi řádky“?

3. Je líčena kratší sekvence události či událost delšího trvání?

4. Jak je možno zhodnotit vypravěčský styl?

Připisuje líčení dané historické události nějaký smysl, poslání či morální odkaz?⁵⁷

Problematicke se věnoval také Michael Sauer, který základní strukturu analýzy rozdělil po jednotlivých složkách komiksu, a to po obsahu, osobách, historickém kontextu, dramaturgii a stylu daného historického komiksu, přičemž ke každé ze složek přiřadil i specifikované otázky:

5. Obsah

- Jaký příběh je vyprávěn?

6. Osoby

- Které postavy zde vystupují?
- Jak jsou tyto postavy vylíčeny?
- Se kterými z postav se identifikujete?
- Které z postav jsou vnímány jako nepřátelské?

7. Historický kontext

- Jak přesně je historické pozadí definováno?
- Jak je příběh s historickým pozadím propojen? Například událostmi, postavami, určitými sociálními typy.
- Jak jsou znázorněny a hodnoceny historické osobnosti?

8. Dramaturgie

- Jak je příběh líčen? Například hlavní a vedlejší děj, časový průběh, osoba vypravěče, retrospektiva.

9. Styl

- Které umělecké stylistické prostředky jsou patrné? Např. atmosféra, dynamika, perspektiva, barva apod.⁵⁸

U obou navržených postupů je nutné stejně jako u dalších druhů ikonického textu upravovat a konkretizovat otázky podle daného komiksu. Přihlížet bychom měli také k tomu,

⁵⁷ Tamtéž, s. 116.

⁵⁸ Tamtéž, s. 115 – 116.

co je v komiksu faktické a co smyšlené, a tedy co budeme při analýze zdůrazňovat. Orientovat se můžeme podle rozlišení historického komiksu na výše uvedených pět základních typů.

Při práci s komiksem v dějepisném vyučování ale nemusí vždy docházet k analýze jednotlivých komiksů. Velmi efektivní je také produktivní metoda, kdy sami žáci komiks vytvářejí, případně dotvářejí stávající komiksové vypravování dle své fantazie a historických skutečností. Ty jsou ovšem pochopitelnou podmínkou, aby měla tato činnost v hodině dějepisu smysl.

5. PLAKÁT A JEHO VYUŽITÍ V HODINÁCH DĚJEPISU

5.1 Plakát

Informační prostředek na způsob dnešního plakátu se objevil již ve starověkém Římě, ovšem slovo jako takové pochází z francouzského *une plaque*, přeložitelného jako kovová deska s veřejným sdělením umístěná na zdi. Takto sdělované informace se objevovaly po celý středověk, především po vynálezu knihtisku, a to v podobě letáků jako předchůdců dnešních plakátů. Letáky se vyráběly nejčastěji v dobách náboženských či selských válek a byly tištěny až v neuvěřitelných nákladech. K mnohem mohutnějšímu rozšiřování a také snadnějšímu rozmnožování ale došlo až s vynálezem litografie⁵⁹ na konci 18. století. Vznik litografie představoval pro letáky dokonalejší výtvarné provedení, a dokonce také propojení textu s obrazem. Postupně se tak začaly rodit plakáty, které již koncem 19. století získaly mimořádný společenský význam a hlavně podobu, ve které je známe i dnes. Nejprve se ovšem jednalo pouze o plakáty lákající diváky na společenské a kulturní akce, až později na ně začalo být pohlíženo jako na významný politický i obchodní nástroj.⁶⁰

Nyní jsou plakáty tvořeny výhradně pomocí počítačových grafických programů, ovšem ještě před dvaceti lety byla skutečně k výrobě plakátu využívána litografie, jejímž základem byla lidská kresba, malba či nejrůznější koláže.

V současné době lze plakát charakterizovat jako prostředek masové komunikace, který má za úkol informovat, agitovat, vzbudit souhlas a přimět k akci. Plakát je převážně tvořen spojením textové a obrazové části, která je vzhledem ke snaze zaujmout i nezúčastněného diváka graficky dobře promyšlená, využívající kontrastu, plošného vybarvení a v neposlední řadě i výrazného písma.⁶¹

Dobrý plakát by měl co nejvíce sdělovat a zároveň umělecky působit na své publikum, z čehož vyplývá, že plakát nemusí mít přímo agitační či informační funkci. Existují i umělecky hodnotné plakáty, které mají v současnosti status samostatného uměleckého díla a

⁵⁹ Litografie neboli kamenotisk je technika tisku z plochy, která byla vynalezená roku 1798 Aloisem Senefelderem. Konkrétně vzniká z kresby provedené umělcem mastnou křídou či tuší přímo na litografický kámen nebo zinkovou desku. Dodnes litografie slouží jako autonomní umělecký prostředek i jako základní průmyslová tisková metoda. – AGTE, Rolf, a kol. *Slovník světové kresby a grafiky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1997. ISBN 80-207-0550-3. s. 467.

⁶⁰ KROUTVOR, Josef. *Poselství ulice: Z dějin plakátu a proměn doby*. 1. vydání. Praha: Comet, 1991. 163 s.

⁶¹ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 110.

už jako umělecké dílo vznikají, přičemž zájem grafiků i umělců o žánr plakátu neustále stoupá.⁶²

Nejčastěji se ale plakát využívá v rámci umění a kultury, politiky nebo jako prostředek komerční reklamy. Pro didaktické účely je možné využít všech těchto typů plakátu, ovšem nejčastěji se v dějepisných učebnicích setkáváme s plakáty politickými, které jsou schopny žákům přiblížit politické dějiny, především dějiny komunistické strany, s jejímiž agitačními plakáty je možné setkat se nejčastěji.

Ostatně, jako ideologická zbraň byl plakát poprvé použit během ruské bolševické revoluce. Do té doby sice existoval, ale jeho cílem nebylo prosazování ideologických obsahů.⁶³ Začlenění plakátu, jehož hlavní schopností je oslovit masu stručnou a srozumitelnou formou, do propagační kampaně bylo v té době celkem přirozeným krokem, neboť v době, kdy neexistovala například televize, bylo pro bolševiky opravdovým problémem šířit po obrovském ruském území vlastní ideologické myšlenky. Logicky se sice v tomto případě nabízela k potřebám propagandy literatura, ovšem pro nedostatek papíru⁶⁴ se museli bolševici spokojit s méně nákladným způsobem prezentace svých myšlenek. A s nápadem šířit tyto myšlenky formou letáků, satirických plakátů, stranických novin, agitačních hesel či plakátů nalepených na parnicích a automobilech skutečně dokázali ovlivňovat obyvatelstvo i v nejbližších koutech země.⁶⁵

A tak se zrodil fenomén, dnes již neoddiskutovatelná součást sovětského života, pomocí které jsme schopni zmapovat celou revoluční historii i pozdější sovětský vývoj.

S nástupem socialistického realismu v Sovětském svazu byl po roce 1932 systém názorné agitace a propagandy dopracován tak, aby jednoznačně posiloval Stalinův kult, upevňoval komunistické životní hodnoty a mobilizoval budovatelské úsilí nuceným socialistickým soupeřením. To vše bylo zajišťováno neustálým kontaktem občana s agitačními plakáty, ať už ve škole, v zaměstnání, při sportu, při nákupu, ale při zábavě, propagační plakáty se totiž od této doby objevovaly téměř všude, na veřejných prostranstvích

⁶² NEUDECK, Marie. *Návrh souboru deseti ideových plakátů formátu B1*. Plzeň, 2011. 86 s. Bakalářská práce obhájená v roce 2011 na Ústavu umění a designu Západočeské univerzity na Oddělení výtvarného umění. Vedoucí diplomové práce František Stecker. s. 25.

⁶³ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 16.

⁶⁴ CLEMENTIS, Vladimír. *Funkcia a forma plakátu, knihy a typografie v ZSSR*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1972.

⁶⁵ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 16.

i v interiérech.⁶⁶ Jejich hlavní cílem bylo zobrazovat „typické“. Ovšem za slovem „typické“ se skrývala pouhá představa toho, jak by měl život za socialismu vypadat, nikoliv toho, jak skutečně vypadal.⁶⁷

Spolu s šířícím se socialistickým realismem po Evropě se šířily i agitační plakáty, proto můžeme jejich historii sledovat i v naší zemi. A přestože s rozšířením televizního vysílání přestal plakát ztrácet svůj vliv, směle ho můžeme označit za jednu z nejnámějších a nejživějších oblastí výtvarné tvorby v socialistické kultuře.

Mohlo by se zdát, že pádem komunistického režimu v zemích střední a východní Evropy trvale ztratil svůj vliv i propagandistický plakát, dodnes se ale vedle plakátů převážně reklamního rázu setkáváme s předvolebními plakáty. Propagandistické plakáty tedy nejsou příznačné pouze pro komunistické státy, jejich potenciál je využíván i dnes, a to v demokratickém světě.

Propagandistických plakátů využíval i Adolf Hitler, a to již v době Výmarské republiky. Po Hitlerově převzetí moci poté v Německu nastal boom plakátů propagujících systém, varujících před židovstvím a bolševismem nebo vyzývajících německé muže k mobilizaci.⁶⁸

Co se týče plakátů ze sféry umění a kultury, jedná se pochopitelně o plakáty zvoucí na konkrétní divadelní, operní, filmová a jiná představení, ale také o plakáty např. hudebních skupin objevujících se v nejedné domácnosti. V běžném životě se ale nejčastěji setkáváme s reklamními plakáty, které lákají ke koupi nejrůznějších produktů či k využití určitých služeb.

Stejně jako karikatura a komiks, i plakát může skrývat nepřehledné množství symbolů. Mimo symboliku zmíněnou právě u dvou předešlých druhů ikonického textu, u karikatury a komiksu, se v plakátu více než jinde objevují hlavně komunistické symboly, především rudá barva například v podobě rudých hvězd a vlajek, zlatý východ slunce symbolizující nový úsvit komunismu nebo kladiva a srpy představující znaky dělnické třídy a rolnictva. Často se v agitačních plakátech, a nejen v komunistických, objevuje symbol ruky, ať už jako symbol

⁶⁶ Tamtéž, s. 18.

⁶⁷ Znamení doby = Signs of the times: plakát střední a východní Evropy 1945-1995. *Moravská galerie 17. 11. 1999 – 30. 1. 2000* [katalog výstavy]. Brno: Moravská galerie, 1999. 30 s. ISBN 80-7027-099-3. s. 9.

⁶⁸ NEUDECK, Marie. *Návrh souboru deseti ideových plakátů formátu B1*. Plzeň, 2011. 86 s. Bakalářská práce obhájená v roce 2011 na Ústavu umění a designu Západočeské univerzity na Oddělení výtvarného umění. Vedoucí diplomové práce František Stecker. s. 25.

hrozby komunismu nebo naopak hrozby kapitalismu, ochránce lidu před vykořisťováním a válkou nebo symbol volby a vítězství v podobě otevřené dlaně.⁶⁹

Jak jsem již uvedla výše, prostor uvolněný po komunistické propagandě byl po pádu komunistického režimu okamžitě zaplněn opět plakátem, a tak se s ním prakticky denně setkáváme a i nadále setkávat budeme. Mnozí z nás si možná dokonce ani neuvědomují samotný podtext plakátu, ale považují ho za běžnou součást světa kolem nich.

5.2 Plakát v dějepisném vyučování

S plakátem, ať už jakéhokoliv druhu, se setkáváme všude kolem nás. Je to druh ikonického materiálu, který stejně jako fotografie neodmyslitelně patří k našemu životu. A protože jeho cílem je zapůsobit na široký okruh lidí, dosah jeho uměleckého i morálního sdělení může být obrovský. Proto bychom ho neměli vyčleňovat ani z vyučovacího procesu a naopak se snažit co nejvíce využívat jeho potenciálu v podobě historického pramene, který nám může o době minulé mnoho sdělit, a to především v oblasti sociální historie.

V dějepisném vyučování by měl mít plakát své zastoupení především proto, že není pouhým spojením obrazu a textu, ale vyznačuje se specifickou symbolikou a pro žáky je velmi atraktivní díky svému grafickému ztvárnění. Hlavním důvodem, proč plakát do dějepisné výuky zařadit, je ale fakt, že se jedná o určitý symbol doby komunistického režimu nejen v naší zemi, a do výuky moderních dějin tak nutně patří.

Pro žáky, obzvláště žáky základní školy, je ale plakát poměrně nečitelný. Z důvodu velkého časového odstupu od pádu komunistického režimu žáci nejsou schopni samostatně najít skryté symboly a význam plakátu tak nemají šanci pochopit. Je tedy nezbytné buď provedení komplexní analýzy konkrétního plakátu, nebo doplnění plakátu jinými prameny či literaturou, abychom podtrhli jeho informační hodnotu.

I z toho vyplývá, že plakát je výborným prostředkem pro propojování dějepisu s jinými předměty, a dá se skvěle využít v rámci mezipředmětových vztahů. Prostřednictvím tohoto druhu ikonického textu je totiž možné propojit dějepis s výtvarnou výchovou, českým

⁶⁹ Znamení doby = Signs of the times: plakát střední a východní Evropy 1945-1995. *Moravská galerie 17. 11. 1999 – 30. 1. 2000* [katalog výstavy]. Brno: Moravská galerie, 1999. 30 s. ISBN 80-7027-099-3. s. 18.

jazykem a literaturou, cizími jazyky, občanskou výchovou nebo s informačními technologiemi.

Pokud se pro práci s tímto druhem ikonického textu rozhodneme, lze ji zařadit do jakékoliv fáze vyučování. Během motivační fáze totiž dokáže plakát naladit žáky k dalšímu učivu o daném období, při expoziční fázi hodiny může být skvělým prostředkem pro přímé seznamování se s novou látkou, a využít ho lze i při fázi opakovací, kdy pomocí plakátu probranou látku opakujeme, a tak u žáků fixujeme již nabyté znalosti a dovednosti, nebo při fázi klasifikační.⁷⁰

Většina z druhů ikonického materiálu jsou svědectvím doby, ve které vznikly. A konkrétně plakát má schopnost žáky seznámit s tím, jakými prostředky bylo v dané době působeno na veřejné mínění. V českých dějepisných učebnicích se nejčastěji setkáváme s plakáty politickými, odkazujícími žáky na soudobou propagandu. Zaměříme – li se například na volební plakáty, získáme cenný zdroj informací o vývoji daných politických stran a jejich programu. Navíc ale získáváme přehled o obrazových a textových prostředcích, pomocí kterých bylo dosahováno volebního úspěchu.

Prostřednictvím propagandistického plakátu mohou žáci nahlížet do dané doby, vžívat se do společenské nálady, a snáze tak chápat pohnutky soudobých občanů k některým z historických kroků. Stejnou schopnost mají ale i další druhy historického plakátu, například reklamní, kulturní či sportovní plakát, přibližující žákům životní styl dané doby.

Ať už se rozhodneme zařadit do výuky dějepisu jakýkoliv z výše uvedených druhů plakátu, kvůli žakově lepší orientaci a vyšší efektivitě práce s tímto druhem ikonického textu je nutné vybírat plakáty typické pro svůj žánr.⁷¹

5.3 Práce s plakátem v dějepisném vyučování

Ač je vhodné plakát v dějepisném vyučování doplňovat jinými prameny a literaturou, a kombinovat ho tak s jinými vyučovacími prostředky, stejně jako s ostatními druhy ikonického textu lze i s plakátem pracovat jako se samostatným vyučovacím prostředkem. Jen

⁷⁰ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 112.

⁷¹ Tamtéž, s. 110 - 112.

je nutné provádět kompletní analýzu, bez které by žáci nemuseli význam plakátu pochopit, a jeho existence v dané hodině dějepisu by tak zcela postrádala význam.

Aby byla analýza plakátu úspěšná a správně provedená, můžeme se držet osnovy předepsané Michaelem Sauerem, který analýzu plakátu rozdělil na tři základní momenty: na první dojem, analýzu jednotlivých prvků a konkrétní interpretaci. V druhém bodě pochopitelně rozvíjí konkrétní prvky a stejně jako u interpretační fáze, i zde blíže uvádí konkrétní možnosti zaměření analýzy:

1. První dojem.

- Co vás na plakátu zaujme na první pohled?

2. Analýza jednotlivých prvků.

- Námět.
 - předměty a postavy (jedna či více), protivníci, spojenci, agresori, oběti, nepřátelé, hrdinové (stereotypy, alegorie)
- Obrazové ztvárnění.
 - proporce, perspektiva, dynamika, realistické či karikované znázornění, symboly atd.
- Text/písmo.
 - množství textu, typ textu, velikost písma
- Grafické prvky a symboly.
- Barva.
 - dominující barvy, barevné plochy, barevný kontrast, barva jednotlivých elementů
- Vztahy jednotlivých prvků.
 - dominance textu či obrazu, kompozice, určitý umělecký styl, určitá technika (například fotomontáž či koláž)

3. Interpretace.

- adresát, výpověď či poselství, intence, celkový charakter (agresivní, dynamický, argumentující, karikující), domnělý účinek⁷²

Vhodná je také produktivní metoda, tedy tvorba samotného plakátu, případně jednoho z prvků plakátu, textové nebo obrazové části. V případě produktivní metody nejenže dochází

⁷² Tamtéž, s. 112.

k propojování dějepisu s jinými školními předměty, ale především je podporována žákova kreativita, fantazie a v neposlední řadě i historické myšlení.

6. SOUČASNÝ STAV VYUŽÍVÁNÍ IKONICKÉHO TEXTU VE VÝUCE DĚJEPISU NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

V současném dějepise by nemělo jít pouze o to, předat žákovi historické poznatky, ale současně ho podporovat k samostatnému vyjadřování a ke sdělování svých názorů. Učitelé by proto měli volit převážně aktivizující vyučovací prostředky, které dokážou zajistit předání informací mnohem trvalejšího rázu, než je tomu například u výkladu učitele.

Při sestavování hodiny by měl učitel kombinovat nejrůznější vyučovací prostředky a rozhodně by neměl opomíjet ani práci s ikonickým textem. Zda se tak ale na českých školách děje, je velkou otázkou. Rozhodla jsem se proto vytvořit dotazník pro učitele dějepisu, pomocí něhož bych se ráda dozvěděla, jakou měrou je v současnosti s ikonickým textem v hodinách dějepisu pracováno.

A protože jsem přesvědčena o tom, že největším pomocníkem učitele a zároveň nejpoužívanější školní pomůckou by měla být učebnice, rozhodla jsem se také zhodnotit učebnice dějepisu pro 9. třídy základní školy, přičemž předmětem mého hodnocení byl pochopitelně stav obrazového materiálu v jednotlivých učebnicích.

6.1 Současný stav ikonického textu v učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy

Učebnice je v podstatě scénářem učebního a vyučovacího procesu a měla by sloužit především k přípravě na prezentaci nového učiva a k opakování probrané látky. Primárně můžeme učebnici vnímat jako publikaci tvořenou verbálním a ikonickým textem.⁷³

Oproti minulosti, kdy ikonický text fungoval v učebnici pouze jako její ilustrační doprovod, měl by dnes stejný text sledovat jiný cíl, a to jeho využití jako zdroje nových informací. Bohužel některé učebnice stále inklinují k ilustrační funkci obrazového materiálu a

⁷³ Kromě verbálního a ikonického textu patří dále mezi strukturální prvky učebnice aparát řídicí osvojování učiva a orientační aparát – ČAPEK, Vratislav, a kol. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň, 2005. ISBN 80-7043-395-7. s. 46.

práci s ikonickým textem se příliš nevěnují. Přitom právě úzké propojení verbální a mimoverbální složky učebnice charakterizuje kvalitní publikaci.⁷⁴

Cílem tvůrců učebnic by tak měl být přechod od tradičních učebnic, tzv. výkladových, k učebnicím pracovním, které kromě prezentace nové látky obsahují i poznávací, tvořivé nebo dokonce problémové úkoly, mezi které můžeme zařadit také práci s obrazovým materiálem.⁷⁵

Podobné je to u pracovních sešitů, které by měly s vizí co nelépe procvičovat a dále rozšiřovat historické znalosti, využívat nejrůznějších didaktických médií, a to včetně vizuálních prostředků v podobně fotografie, karikatury, komiksu či plakátu. Na rozdíl od zahraničních sešitů s velkým podílem ikonického materiálu a s ním spojených didakticky promyšlených úkolů, se ovšem ty české vydávají převážně v černobílé verzi s minimem obrazového materiálu a převahou nejrůznějších rébusů a křížovek.⁷⁶

6.1.1 Vlastní hodnocení učebnic

Kriticky jsem zhodnotila stav ikonického textu v devíti učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy, přičemž všechny tyto učebnice jsou doposud k dispozici českým školám. Učebnice jsem pro větší přehlednost označila abecedními písmeny a dále s nimi pracovala pouze pod tímto označením, viz tabulka č. 1.

Tabulka č. 1

PŘEHLED HODNOCENÝCH UČEBNIC	
A	OLIVOVÁ, Věra. <i>Dějiny nové doby 1850 – 1993</i>. 1. vyd. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-94-8.
B	VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. <i>Dějepis: nová doba. 2. díl, Československo a svět 1918 – 1938</i>. 1. vyd. Praha: Práce, 1996. ISBN 80-208-0383-1.

⁷⁴ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 45 – 46.

⁷⁵ KUNSTOVÁ, Eliška, a kol. *Historické a didaktické inspirace. Oživené myšlenky – o vzdělání a dějepise od 17. ke 20. století*. 1. vydání. Praha: ASUD, 2001. ISBN 80-239-3108-3. s. 131.

⁷⁶ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 47.

	<p>JOŽÁK, Jiří. <i>Dějepis: Nová doba. 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj. 2. vyd.</i> Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0331-9.</p> <p>JOŽÁK, Jiří. <i>Dějepis: Nová doba. 4. díl, Československo a svět: 1945 - 1989. 1. vyd.</i> Praha: Práce, 1995. ISBN 80-208-0340-8.</p>
C	<p>KUKLÍK, Jan. KOCIAN, Jiří. <i>Dějepis pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia: nejnovější dějiny. 1. vyd.</i> Praha: SPN, 1999. ISBN 80-7235-077-3.</p>
D	<p>PEČENKA, Marek. AUGUSTA, Pavel. HONZÁK, František. LUŇÁK, Petr. <i>Dějiny moderní doby. 1. díl. 1. vyd.</i> Praha: SPL – PRÁCE, 1999. ISBN 80-86287-05-X.</p> <p>LUŇÁK, Petr. PEČENKA, Marek. AUGUSTA, Pavel. <i>Dějiny moderní doby. 2. díl. 1. vyd.</i> Praha: SPL – PRÁCE, 2000. ISBN 80-86287-27-0.</p>
E	<p>LÁNÍK, Jaroslav. PILÁT, Vladimír. <i>Historie: Moderní dějiny 1. 1. vyd.</i> Praha: Scientia, 2000. ISBN 80-7183-197-2.</p>
F	<p>ČAPKA, František. <i>Dějepis: od roku 1918 do současnosti. 1. vyd.</i> Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-323-1.</p>
G	<p>BUREŠOVÁ, Jana. HÝSEK, Ondřej. <i>Dějepis 9: Moderní dějiny. 1. vyd.</i> Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8.</p>
H	<p>VÁLKOVÁ, Veronika. <i>Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny. 1. vyd.</i> Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-428-3.</p>
CH	<p>PARKAN, František. MIKESKA, Tomáš. PARKANOVÁ, Markéta. <i>Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. 1. vyd.</i> Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-694-9.</p>

Jedná se o učebnice vydané v posledních dvaceti letech a je na nich velmi dobře poznat, jak velkým vývojem za tu dobu české školství prošlo. Nejinak tomu je ohledně grafické úpravy jednotlivých učebnic, čím je učebnice novější, tím lépe je graficky zpracována.

Chtěla bych zdůraznit, že učebnice jsem nehodnotila z komplexního hlediska, zaměřila jsem se pouze na stav obrazového materiálu v jednotlivých učebnicích, tedy pouze na jedinou z několika složek, které by měla učebnice obsahovat. Není proto vyloučeno, že učebnice, kterou zhodnotím jako přínosnou pro začlenění práce s obrazovým materiálem do hodin dějepisu, nebude splňovat další požadavky na dobrou učebnici, a naopak.

Při hodnocení obrazového materiálu v učebnicích je nutné sledovat čtyři základní body. V první řadě pochopitelně celkovou atraktivitu ilustrací, která je nezbytná pro udržení pozornosti žáka. Dalším bodem je vztah ilustrací k obsahu učebnice, tedy zda obrazový materiál doplňuje text a systematizuje učivo. Třetím hlediskem hodnocení učebnice je srozumitelnost ilustrací, obrazový materiál by totiž měl odpovídat dosaženému vzdělání žáků a neměl by obsahovat prvky, kterým žáci nemohou porozumět. Závěrečným bodem je pro moji práci bod nejdůležitější, a to vztah ilustrací k verbálnímu textu. Zde je sledována nejen existence vysvětlivek k ilustracím, ale také další otázky a úkoly vztahující se k obrazovému materiálu.⁷⁷

Pokud bych posuzovala pouze dostatečnost či nedostatečnost ilustrací v mnou hodnocených učebnicích, posudek by byl velmi kladný, neboť až na několik málo výjimek je každá strana učebnic obohacena o obrazový materiál v podobě dobových fotografií, portrétů historických osobností, obrazů, dobových plakátů a v malé míře také karikatur. Použití velkého procenta těchto ilustrací, především dobových fotografií, je podmíněno výukou moderních dějin, a můžeme se tak s nimi setkat pouze v učebnicích pro 9. třídy základní školy. Tento „luxus“ by neměli učitelé opomíjet, a daného obrazového materiálu proto při výuce moderních dějin co nejvíce využívat.

Co se týče využití obrazového materiálu, zvláštností jsou oba díly učebnice D. Bohatý obrazový materiál je totiž z velké části namalovaný, a to autory Jiřím Petráčkem, Petrem Urbanem, Miloslavou Preslovou a Jiřím Hajným. Tento způsob ilustrací je dle mého názoru více vhodný do učebnic pro nižší ročníky, kde není možné ilustrovat historické události jiným

⁷⁷ PRŮCHA, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média. Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. 1. vydání. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-49-4. s. 106.

způsobem, přesto se mi celkové pojetí učebnice líbí. Nejen komplexnost ilustrací, ale také vyřešení dilematu, jakým způsobem ilustrovat žákům historické události, které nebyly fotograficky zaznamenány.

Zaměřím – li se na první složku hodnocení, tedy atraktivitu ilustrací, kladně mohu hodnotit šest z mnou hodnocených učebnic: C, D, F, G, H a CH. Zbylé tři učebnice: E, která obsahuje vůbec nejmenší počet ilustrací z mnou hodnocených učebnic, B a A spojuje nepříliš vhodný výběr obrazového materiálu, především velké množství černobílých nelákavých fotografií, pro žáka téměř nečitelných.

Druhý bod, vztah ilustrací k obsahu učebnice, je jediným bodem, který skutečně splňují všechny učebnice. Jejich obrazový materiál koresponduje s verbálním textem a ilustruje ho.

Další hledisko hodnocení, srozumitelnost vybraného obrazového materiálu, splňují dle mého názoru až na učebnici A také všechny učebnice. Domnívám se, že ikonický text v těchto učebnicích je srozumitelný a měl by mu porozumět žák 9. třídy základní školy. Učebnici A musím vytknout nadbytečné užívání dobových plakátů, které by sice měly mít své místo v hodinách dějepisu, ale pro jejich pochopení žákem je nutný další rozbor či práce s nimi jakožto s ikonickým textem. Tato práce ale není v učebnici nastíněna, a je tak málo pravděpodobné, že žák významu plakátu porozumí a plakát se pro něj stane zdrojem informací či alespoň ilustrací.

Při zkoumání vztahu ilustrace k verbálnímu textu je situace v učebnicích dějepisu vůbec nejhorší. Problém není v popiscích, všechny učebnice na ně pamatují a obrazový materiál jimi opatřují. Naprosto ale chybí otázky a další úkoly vztahující se k danému ikonickému textu. Většina z těchto učebnic obsahuje kvalitní obrazový materiál, který je možné v hodině použít a pracovat s ním, autoři učebnice toho ale nevyužili a na práci s tímto druhem textu vůbec neupozorňují ani neodkazují. S otázkami k obrazovému materiálu jsem se setkala pouze ve třech učebnicích: CH, H a G. Nutno ale dodat, že učebnice G obsahuje otázky pouze k jedinému obrázku, a dá se tak zařadit mezi učebnice nevyhovující z hlediska vztahu ilustrace k verbálnímu textu. Podobné je to u nejnovější učebnice nakladatelství SPN H, ve které sice nalezneme několik ukázek práce s ikonickým textem, rozhodně to ale není dostačující. Přesto jde z hlediska vztahu ilustrace k verbálnímu textu o druhou nejlepší učebnici pro 9. třídu základní školy z mnou hodnocených učebnic. Na prvním místě je učebnice CH z nakladatelství Fraus vydaná v roce 2011. Učebnice nastiňuje další práci

s ikonickým textem v podobě otázek a úkolů k obrazovému materiálu, a vede tak žáky i učitele k jeho rozboru.

Vzhledem k datům vydání posledních dvou jmenovaných učebnic je evidentní, že české učebnice dějepisu mají zlepšující se tendenci a je jen otázkou času, kdy vstoupí na český trh více učebnic, které zohlední práci s ikonickým textem jako důležitou součást dějepisného vyučování. Nezbývá než doufat, že tento trend bude v budoucnu pokračovat a české školy obmění své stávající učebnice.

6.1.2 Vlastní hodnocení pracovních sešitů

Stejný průzkum jsem provedla u pěti pracovních sešitů, jejichž názvy stejně jako u učebnic uvádím v následující tabulce č. 2 a přiřazuji je pro větší přehlednost k abecedním písmenům.

Tabulka č. 2

PŘEHLED HODNOCENÝCH PRACOVNÍCH SEŠITŮ	
I	SEDLMAYEROVÁ, Milena. <i>Pracovní sešit k Dějinám moderní doby I – II</i>. 1. vyd. Praha: SPL – PRÁCE, 2001. ISBN 80-86287-43-2.
J	PARKAN, František, a kol. <i>Pracovní sešit k učebnici Dějepis pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia: nejnovější dějiny</i>. Praha: SPN, 2002. ISBN 80-7235-205-9.
K	GLOSER, Jaroslav Jan - SEDLMAYEROVÁ, Milena. <i>České země ve 20. století. Co v učebnicích je a není</i>. 1. vyd. Úvaly: Albra, 2004. ISBN 80-7361-000-0.
L	PARKAN, František, a kol. <i>Pracovní sešit k učebnici Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny</i>. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-429-0.
M	MIKESKA, Tomáš - PARKAN, František - PARKANOVÁ, Markéta. <i>Dějepis 9: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia</i>. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-695-6.

Dva z těchto pracovních sešitů, konkrétně J a L neobsahují téměř žádný obrazový materiál a nesplňují tak ani jediné ze čtyř vytyčených hledisek, které můj výzkum sleduje.

Pracovní sešit K sice obsahuje ilustrace a splňuje první tři složky hodnocení, tedy atraktivitu ilustrací, jejich vztah k obsahu pracovního sešitu a učebnice i srozumitelnost symbolů, tento pracovní sešit ovšem nesplňuje vztah ilustrací k verbálnímu textu, což by mělo být u pracovního sešitu na prvním místě.

Všechna čtyři hlediska hodnocení splňují pouze pracovní sešity M a I, a jako jediné bych je tak z hlediska nastíněné práce s ikonickým textem doporučila k práci v hodině.

6.2 Současný stav využívání ikonického textu učiteli dějepisu na základních školách

6.2.1 Dotazník: základní fakta a hypotézy

Jak jsem napsala již v úvodu této kapitoly, prostřednictvím dotazníku, uvedeného v příloze, jsem se snažila zjistit, zda se vůbec současní pedagogové na základních školách věnují v dějepisném vyučování práci s ikonickým textem a jak často k takové práci dochází.

Dotazník jsem pochopitelně sestavovala po bližším seznámení se s tématem využití ikonického textu ve vyučování, a proto jsem si sestavila několik hypotéz, které se pokusím prostřednictvím dotazníku potvrdit, případně vyvrátit.

Mou první a základní hypotézou je domněnka, že k práci s ikonickým textem v hodinách dějepisu na většině českých škol prakticky nedochází a ikonický text slouží ve výuce dějepisu výhradně k ilustračním účelům, a to především pro nedostatek času v jednotlivých hodinách dějepisu.

Další hypotézou je, že pokud se objeví respondenti, kteří s obrazovým materiálem dále pracují a nevyužívají ho pouze k ilustraci hodiny dějepisu, nejčastěji tak činí v 9. ročníku. Vycházím totiž z faktu, že některé z druhů ikonického textu nemohou ilustrovat události před rokem 1900, neboť v té době ještě neexistovaly.

Další hypotézou je, že z nabízených druhů ikonického textu, byť jen k ilustračnímu účelu, respondenti nejčastěji využívají fotografii a ostatní druhy ikonického textu se v dějepisném vyučování téměř nevyskytují.

Čtvrtá hypotéza se pojí k mému hodnocení učebnic pro 9. třídy základní školy. Domnívám se totiž, že respondenti budou při hodnocení používaných učebnic spokojeni s obrazovým materiálem v totožných učebnicích jako já.

Dotazník jsem v průběhu listopadu 2011 rozeslala emailovou cestou s prosbou o pomoc při dotazníkovém šetření celkem 650 náhodně vybraným školám po celé České republice. Ač jsem neočekávala stoprocentní účast na mém dotazníkovém průzkumu, nemile mě překvapilo pouhých 26 vyplněných dotazníků, tedy necelá 4% ze všech rozeslaných dotazníků.

I přes tuto malou odezvu bych se ráda pokusila vyhodnotit výsledky mnou sestaveného dotazníku a zodpovědět tak hlavně otázku, jakou měrou je v současném školství s ikonickým textem v hodinách dějepisu pracováno.

6.2.2 Struktura dotazníku

Dotazník je sestavený z devíti otázek, a to tak, abych se prostřednictvím něj dozvěděla to nejdůležitější, tedy zda je nebo není na českých školách práce s ikonickým textem do dějepisného vyučování zařazována. Samozřejmě jsem zjišťovala i další doplňkové informace, celý dotazník proto představím níže.

V úvodu dotazníku zjišťuji, na které škole daný respondent vyučuje a jakou učebnici v hodinách dějepisu využívá. Zatímco místo školy je pouze orientační a slouží k mému vlastnímu přehledu, otázka týkající se učebnic sleduje četnost využívání jednotlivých dějepisných učebnic na českých školách. Pomocí této otázky a otázky č. 4 dále zjišťuji spokojenost s obrazovým materiálem v dané učebnici, čímž se snažím potvrdit, případně vyvrátit, závěry vlastního hodnocení učebnic.

Samotný dotazník se skládá z devíti otázek, z nichž otázky č. 1, 4, 5 a 7 jsou uzavřené, otázky č. 2, 3, 6 a 8 polouzavřené a otázka č. 9 otevřená.

První otázka se věnuje hlavní otázce celého dotazníkového šetření, tedy zda respondent využívá v hodinách dějepisu obrazový materiál. Respondent mohl u této otázky vybírat ze čtyř odpovědí, přičemž daná odpověď ovlivnila zbývající část dotazníku.

Pokud totiž respondent odpověděl, že obrazový materiál ve výuce dějepisu nevyužívá nebo téměř nevyužívá, dále vyplňoval pouze otázku č. 8 a 9. Naopak pokud respondent u otázky č. 1 vyplnil, že obrazový materiál využívá a dále s ním pracuje, podle instrukcí vyplňoval i všechny zbývající otázky, s výjimkou otázky č. 8. Pokud respondent u otázky č. 1 uvedl, že obrazový materiál využívá pouze k ilustraci, byl instruován k vyplnění otázek č. 2, 3, 4, 8 a 9.

Otázka č. 2 se věnuje tomu, které konkrétní druhy obrazového materiálu respondent v hodinách dějepisu využívá. Respondent zde měl možnost vybrat více odpovědí, případně doplnit další neuvedené druhy obrazového materiálu, se kterými v hodinách dějepisu pracuje.

Otázka č. 3 je zaměřená na získávání obrazového materiálu pro potřeby dějepisného vyučování. Podobně jako u otázky č. 2 zde respondent mohl vybírat více vhodných odpovědí a dopisovat další dotazníkem nenabízené možnosti získávání obrazového materiálu.

Jak již bylo zmíněno, čtvrtá otázka se věnuje spokojenosti respondenta s nabízeným obrazovým materiálem v používané učebnici.

Otázka č. 5 zjišťuje, v jakém ročníku respondent nejčastěji zařazuje obrazový materiál do hodin dějepisu, a jejím cílem je tedy zjistit, které dějinné období se pro učitele jeví jako nejprůhodnější pro práci s ikonickým textem.

Otázka č. 6 zjišťuje, jakým způsobem respondenti daný obrazový materiál svým žákům předkládají. Stejně jako u otázek č. 2 a 3, i zde měl respondent možnost vybrat více odpovědí, a dokonce doplnit dotazníkem nenabízené možnosti způsobu předkládání obrazového materiálu žákům.

Otázka č. 7 se věnuje četnosti zařazení práce s obrazovým materiálem do dějepisného vyučování. Získané informace doplňují otázku č. 1 a uvádějí na pravou míru skutečný stav. Otázka totiž zjišťuje, do jaké míry učitelé skutečně ikonický text v dějepisném vyučování využívají, a je tak nejspolehlivějším bodem dotazníku. Respondent, který na otázku č. 1 odpověděl za d), tedy že obrazový materiál do dějepisné výuky zařazuje a dále s ním pracuje, na tomto místě odpovídal na to, jak často se tak děje. Logicky není možné slučovat učitele dějepisu, který s obrazovým materiálem pracuje téměř každou hodinu, a učitele, který se pro práci s obrazovým materiálem rozhodne pouze jednou za školní rok. Mezi zmíněnými učiteli je značný rozdíl a při vyhodnocování dotazníku je nutné tyto dva typy učitelů rozlišovat. Pokud bychom se totiž při vyhodnocování dotazníku spokojili s tím, že nám většina respondentů odpověděla za d), že s obrazovým materiálem dále pracuje, ale už bychom

nezjišťovali, jak často daný respondent ve skutečnosti práci s obrazovým materiálem volí, mohli bychom celý dotazníkový průzkum vyhodnotit pouze jako průzkum toho, zda daní respondenti v průběhu své učitelské praxe několikrát do dějepisného vyučování zařadili práci s obrazovým materiálem. Pomocí otázky č. 7 ale vyhodnocuji, zda se v případě jednotlivých respondentů skutečně může mluvit o práci s obrazovým materiálem. Ta by totiž neměla být nahodilá a neměla by se objevovat pouze při vybytí určitého množství času jedenkrát za celý školní rok. Respondent u této uzavřené otázky mohl volit z nabízených možností, pochopitelně pouze s možností jediné volby.

Otázka č. 8 je určena respondentům, kteří v první otázce odpověděli, že obrazový materiál v hodinách dějepisu vůbec nebo téměř vůbec nevyužívají, ale také respondentům, kteří uvedli, že obrazový materiál sice využívají, ale pouze za účelem ilustrace. Otázka se proto věnuje tomu, z jakých důvodů tito respondenti s obrazovým materiálem dále nepracují. Na výběr mají respondenti čtyři možné odpovědi, případně možnost uvést jiný, dotazníkem nenabízený důvod.

Otázka č. 9 je doplňující a poskytuje prostor pro respondentovy připomínky a poznámky k práci s obrazovým materiálem v hodinách dějepisu.

6.2.3 Vyhodnocení dotazníku

Hned v úvodu dotazníku jsem zjišťovala, jaké učebnice pro 9. třídy základní školy jsou na dané škole využívány. Z mnou hodnocených učebnic se kromě učebnice E objevily v dotaznících všechny učebnice. Četnost jejich užívání u respondentů jsem vyjádřila v tabulce č. 3, ovšem spokojenost respondentů s jejich obrazovým materiálem a zároveň jejich shrnutí provedu u zhodnocení otázky č. 4, která se stavem ikonického textu v konkrétních učebnicích blíže zabývá.

Tabulka č. 3

Užívání jednotlivých učebnic pro 9. třídy základní školy.	
A	2x
B	3x
C	6x
D	2x
E	0x
F	2x
G	2x
H	3x
CH	6x

První otázka se zabývala hlavním tématem celého dotazníkového šetření, a to jakým způsobem je respondenty ikonický text v hodinách dějepisu využíván. Výsledky této otázky jsou zaznamenány v tabulce č. 4 a poukazují na to, že daní respondenti se práci s ikonickým textem ve velké míře věnují a nevyužívají ho pouze k ilustračním účelům.

Tabulka č. 4

1. Využíváte v hodinách dějepisu obrazový materiál?	
Vůbec ne.	
Téměř ne.	

Ano, ale pouze k ilustraci.	5x
Ano a dál s ním pracujete.	21x

Ve druhé otázce jsem již zjišťovala konkrétní druhy ikonického textu, které se ve výuce objevují. Na otázku měli odpovídat respondenti, kteří v první otázce odpovídali, že ikonický text v hodinách dějepisu využívají, ale pouze k ilustraci, ovšem i respondenti, kteří uvedli, že s ikonickým textem dále pracují. Proto jsem se rozhodla výsledky rozlišit právě podle odpovědi na první otázku. Domnívám se totiž, že nelze srovnávat ilustrační funkci například karikatury s její funkcí vyučovacího prostředku. Odpovědi je tak možné sledovat v tabulce č. 5 a v tabulce č. 6, přičemž tabulka č. 5 přináší odpovědi respondentů, kteří s ikonickým textem dále v hodinách dějepisu pracují, kdežto tabulka č. 6 přináší odpovědi respondentů, kteří obrazový materiál využívají pouze k ilustračním účelům.

Z výsledků v této otázce vyplývá, že nejčastěji užívaným druhem ikonického textu v dějepisném vyučování je fotografie. V rámci práce s ikonickým textem je ale často užíván i plakát, obraz, karikatura či pohlednice. Nejméně je pracováno s komiksem. Co se týče výsledků u respondentů, kteří obrazový materiál využívají pouze k ilustraci, k ilustračním účelům zařazují do výuky dějepisu nejčastěji fotografii, ale i pohlednici, komiks a plakát. Karikatura či obraz se v jejich odpovědích neobjevily, z čehož vyplývá nutnost rozboru těchto dvou druhů ikonického textu, stejně jako nutnost bližšího rozboru u plakátu a komiksu, které se v odpovědích objevily pouze jedenkrát.

V dotaznících se objevila i poslední možnost odpovědi, tedy jiný materiál. Tato možnost byla otevřená a respondenti do ní mohli uvádět jiné druhy ikonického textu, které nebyly v dotazníku uvedené. Protože ale respondenti doplňovali odpovědi typu filmy, on – line zpracování hodin či práci s internetem, domnívám se, že jejich odpovědi nelze hodnotit pro jejich nevhodné zařazení právě k ikonickému textu či k dané otázce.

Tabulka č. 5

2. Se kterým obrazovým materiálem konkrétně pracujete? (možnost více odpovědí)	
S karikaturou.	11x
S fotografií.	20x
S plakátem.	15x
S komiksem.	5x
S pohlednicí.	9x
S obrazem.	15x
S jiným materiálem.	

Tabulka č. 6

2. Který obrazový materiál využíváte k ilustraci výuky? (možnost více odpovědí)	
S karikaturou.	
S fotografií.	3x
S plakátem.	1x
S komiksem.	1x
S pohlednicí.	2x

S obrazem.	
S jiným materiálem.	

Třetí otázka se zabývala tím, kde všude respondenti získávají obrazový materiál, přičemž i tyto odpovědi vypovídají o kvalitě obrazového materiálu v učebnicích dějepisu a korespondují tak s mým hodnocením jednotlivých učebnic i s otázkou č. 4.

Z výsledků, které jsou uvedené v tabulce č. 7, vyplývá, že respondenti nejčastěji pracují s obrazovým materiálem v učebnicích. Takto totiž odpověděli s výjimkou dvou respondentů všichni respondenti. Velmi často je k získávání ikonického textu využíván i internet. V pořadí třetím nejvýznamnějším zdrojem získávání obrazového materiálu jsou interaktivní učebnice, které se ale v odpovědích objevily pouze šestkrát. Lze to ale vysvětlit tak, že všechny školy zatím nemají možnost přístupu k interaktivním učebnicím, a jejich podíl na předkládání obrazového materiálu žákům se může zvyšovat spolu s jejich budoucím rozšiřováním.

Protože jsem zřejmě vyčerpala veškeré možnosti, kde by se dal obrazový materiál najít, nikdo z respondentů nenabídl jiné návrhy, a to v poslední možnosti odpovědi, která měla otevřenou formu.

Tabulka č. 7

3. Kde získáváte daný obrazový materiál? (možnost více odpovědí)	
V učebnicích.	24x
V pracovních sešitech.	3x
V interaktivních učebnicích.	6x
Na internetu.	22x
V časopisech.	5x

V literatuře.	1x
Jinde.	

Jak jsem již několikrát zmínila, čtvrtá otázka koresponduje s úvodním zjišťováním, které z učebnic pro 9. třídy základní školy respondenti využívají, a hlavně s mým vlastním hodnocením jednotlivých učebnic. Tabulka č. 8 tedy předkládá spokojenost jednotlivých respondentů s danými učebnicemi.

Z výsledků vyplývá určitý nesoulad jednotlivých respondentů. Nejčastěji užívané učebnice, tedy učebnice C a CH, které jsou užívány hned šesti respondenty, se dočkaly velmi rozporuplného hodnocení. Učebnice C je hodnocena spíše negativně, tři respondenti totiž spíše nejsou spokojeni s obrazovým materiálem, který daná učebnice předkládá. Tvrzení podporuje i jeden z respondentů, který je zásadně s danou učebnicí v rámci obrazového materiálu nespokojen. Další dva respondenti ovšem uvádí, že jsou s obrazovým materiálem spokojeni, ač jeden z nich ne zcela. Opačná situace je u druhé zmíněné učebnice CH. Tři ze šesti respondentů jsou totiž plně spokojeni s předkládaným obrazovým materiálem a dva respondenti spíše také spokojeni. Objevil se ale i jeden respondent, který s obrazovým materiálem v učebnici CH není spokojen vůbec. Rozpor nastává i u učebnice D, s jejímž obrazovým materiálem je jeden z respondentů spokojen, kdežto druhý spíše spokojen není.

Jednotlivá hodnocení jsou pochopitelně zcela individuální a učebnice, která se zdá být jednomu učiteli naprosto dokonalá, může jinému učiteli připadat nedostatečná. Na hodnocení se také podílí kompletní dojem z dané učebnice. Pokud někdo nebude s učebnicí komplexně spokojen, automaticky může daný respondent považovat i obrazový materiál v učebnici za nedostatečný, aniž by se nad tím déle zamýšlel. Je také otázkou, jaký aspekt daný respondent při hodnocení obrazového materiálu sledoval. Tedy zda hodnotil atraktivitu a dostatečnost obrazového materiálu v učebnici nebo sledoval spíše další možnosti využití konkrétního obrazového materiálu a nastínění další aktivit s ním spojených.

Hodnocení ostatních učebnic jednotlivými respondenty se ale poměrně slučuje, ač ani v jednom případě není 100% totožné. Mohu ale shrnout, že jako učebnice s vyhovujícím obrazovým materiálem byly hodnoceny učebnice F, G, H a CH, kdežto učebnice A byla hodnocena jako nevyhovující, učebnice B a C byly hodnoceny poměrně rozporuplně, spíše ale

s příklonem k nespokojenosti jednotlivých respondentů. Jak jsem již uvedla, hodnocení učebnice D je naprosto rozporuplné, a proto bych ji hodnotila zcela neutrálně.

Tabulka č. 8

4. Vyhovuje vám obrazový materiál předkládaný učebnicí?				
učebnice	Ano.	Spíše ano.	Spíše ne.	Ne.
A			1x	1x
B		1x	2x	
C	1x	1x	3x	1x
D	1x		1x	
F	1x	1x		
G	1x	1x		
H	2x	1x		
CH	3x	2x		1x

Pátá otázka byla určena pouze respondentům, kteří v otázce č. 1 odpověděli, že s obrazovým materiálem v hodinách dějepisu dále pracují. Výsledky této otázky zjišťují, v jakém ročníku je respondenty práce s ikonickým textem zařazována nejčastěji.

Odpovědi respondentů jsou uvedené v tabulce č. 9 a vyplývá z nich, že nejčastěji se respondenti práci s ikonickým textem věnují v rámci výuky v 9. ročníku, nejméně naopak v dějepisné výuce 7. ročníku. Je to určitě dáno konkrétní látkou a její povahou. Jak jsem již ve své diplomové práci uvedla, některé z druhů ikonického textu ani nemohou být zařazovány do výuky nižších ročníků, protože v době, o které se v nižších ročnících základní školy žáci učí,

tyto druhy ikonického textu neexistovaly. Příkladem může být fotografie, která vznikla až na konci 19. století, a může tak ilustrovat pouze tuto dobu.

Tabulka č. 9

5. V jakém ročníku nejčastěji zařazujete do dějepisného vyučování práci s obrazovým materiálem?	
V 6. ročníku.	3x
V 7. ročníku.	1x
V 8. ročníku.	2x
V 9. ročníku.	15x

Šestá otázka byla zaměřena na to, jakým způsobem je žákům obrazový materiál v hodinách dějepisu předkládán. Stejně jako čtvrtá otázka, i tato otázka koresponduje s mým hodnocením učebnic. Kvalitní učebnice totiž má být pomůckou učitele usnadňující jeho práci a přípravu na konkrétní hodiny. Pokud by se tedy učebnice jako zdroj obrazového materiálu v odpovědích respondentů neobjevila, značilo by to nedostatky dané učebnice a její nefunkčnost jako učební pomůcky.

Výsledky zaznamenané v tabulce č. 10 ale poukazují na to, že s výjimkou jediného respondenta všichni učebnici v rámci předkládání obrazového materiálu žákům využívají.

Často se vyskytla také odpověď, že respondenti kromě učebnice hojně využívají i datového projektoru a interaktivní tabule. Domnívám se, že oba tyto typy zprostředkovávání ikonického textu žákům jsou ve své podstatě totožné a je jen otázkou vybavenosti konkrétní školy, který z těchto prostředků má daný respondent možnost využívat. Doba, kdy by všichni z těchto respondentů nutně odpověděli, že využívají pouze datový projektor, je pryč. Vybavenost českých škol stále stoupá a tomu odpovídá právě i trend nahrazovat datové projektory interaktivními tabulemi. Nacházíme se tedy v době, kdy již velká část českých škol má k interaktivní tabuli přístup, ovšem existuje ještě mnoho takových, které ke koupi

interaktivní tabule nezískaly potřebné prostředky. Dle mého názoru je ale jen otázkou času, kdy datové projektory z vyučování zcela vymizí a v rámci předkládání obrazového materiálu žákům je plně nahradí interaktivní tabule. A tak z pohledu, že oba prostředky lze v podstatě sloučit do jediného, je tento typ předkládání ikonického textu žákům vedle učebnice v rámci výuky dějepisu velmi hojně využívaný.

Stejně tak internet jako prostředek předkládání obrazového materiálu žákům je podle mého názoru v současné době na vzestupu. Škol, které by mohly dopřát každému ze žáků ve třídě přístup na internet, a tak zajistit jeho setkání právě s obrazovým materiálem, dnes není mnoho. Trendem dneška je ale vybavování školních tříd výpočetní technikou, a proto předpokládám, že internet jako prostředek předkládání obrazového materiálu ještě v českých školách najde své uplatnění. Domnívám se, že internet je vedle interaktivní tabule didaktickým médiem budoucnosti a rozhodně bude jeho využívání stále vzrůstat.

Naopak namnožené papíry nebo pracovní sešity rozhodně jako prostředky předkládání obrazového materiálu žákům nefigurují a zřejmě ani nikdy figurovat nebudou. Jednoznačně za to mohou především vysoké finanční náklady na jejich pořízení. Jen málo učitelů na českých školách má totiž neomezený přístup k tisku nebo kopírování a kopírování obrazového materiálu, který je možné představit žákům i jinou formou, je zcela jistě nadbytečné. Co se týče pracovních sešitů z dějepisu, rozhodně se automaticky neobjevují na všech českých školách, a to právě kvůli jejich vysokým nákladům na pořízení. Z mého hodnocení pracovních sešitů navíc vyplývá, že pracovní sešity často ani obrazový materiál neobsahují a pokud ano, je převážně totožný s obrazovým materiálem z učebnice.

Stejně jako u otázky č. 1, i u této otázky někteří z respondentů uváděli další možnosti způsobů, jak předložit obrazový materiál svým žákům. Protože ale uváděli odpovědi jako video či film, které s ikonickým textem v mém pojetí nemají žádnou spojitost, při vyhodnocování této otázky jsem se těmito odpověďmi vůbec nezabývala.

Tabulka č. 10

6. Jakým způsobem obrazový materiál žákům předkládáte? (možnost více odpovědí)	
Prostřednictvím učebnice.	20x

Prostřednictvím pracovního sešitu.	3x
Prostřednictvím interaktivní tabule.	10x
Prostřednictvím projektoru.	13x
Prostřednictvím internetu.	5x
Prostřednictvím namnožených papírů.	2x
Jinak.	

Sedmá otázka zjišťovala to, jak často respondenti práci s ikonickým textem do dějepisné výuky zařazují. Jak jsem již totiž nastínila výše, konkrétně v rámci *Struktury dotazníku*, tato otázka doplňuje první otázku a zkoumá, zda se v případě jednotlivých respondentů dá skutečně hovořit o práci s obrazovým materiálem.

Dle výsledků, uvedených v tabulce č. 11, ale docházím ke zjištění, že pokud všichni z respondentů odpovídají pravdivě, skutečně se v jejich případě jedná o práci s ikonickým textem, neboť nikdo z nich neodpověděl, že by tuto aktivitu zařazoval pouze jedenkrát za školní rok či za pololetí.

Osobně se domnívám, že nejvhodnější je práci s ikonickým textem zařazovat cca jedenkrát za 14 dní. Žáky tak vhodně aktivizujeme, ale na druhou stranu je „nedusíme“ stále se opakující činností. Pokud bychom volili práci s ikonickým textem každou hodinu, rozhodně bychom dospěli pouze k nechuti žáků, nikoliv k jejich motivování k dalšímu učivu. Podobné to může být, pokud se rozhodneme zařazovat práci s ikonickým textem alespoň jedenkrát za týden, znamená to totiž zařazení této činnosti každou druhou hodinu. Všeho moc škodí a nejinak je tomu i u zábavných vyučovacích prostředků, které se sice zpočátku mohou zdát jako vhodné zpestření hodiny, při jejich neustálém zařazování ale může dojít k přesytenosti žáků a z toho pramenící nechuti s nimi dále pracovat.

Přesto 6 z celkového počtu respondentů uvedlo, že práci s obrazovým materiálem právě jedenkrát za týden do dějepisné výuky zařazuje. Samozřejmě záleží na každém učiteli a na konkrétní vyučovací hodině, ztracovat tuto četnost je proto nesmyslné a myslím, že je

naopak chvályhodné, že se v českém školství i práce s ikonickým textem objevuje. Dalších 5 respondentů odpovědělo, že práci s obrazovým materiálem zařazuje dvakrát či vícekrát měsíčně. To odpovídá mé představě o kvalitní práci s tímto materiálem. Nejvíce respondentů ale v dotazníku uvádí, že práci s obrazovým materiálem zařazuje jedenkrát za měsíc. Jde pochopitelně o průměrná čísla, záleží samozřejmě i na látce, která je právě vykládána, a tak se domnívám, že i tato četnost zařazování práce s ikonickým textem do výuky dějepisu je v pořádku.

Ač 1 z respondentů uvedl, že s obrazovým materiálem pracuje pouze jedenkrát za čtvrtletí, dle mého názoru je možné u všech z respondentů, tedy jak jsem již na začátku uvedla, pokud uvádějí pravdivé údaje, hovořit o uskutečňování práce s ikonickým textem.

Tabulka č. 11

7. Jak často zařazujete práci s obrazovým materiálem do dějepisné výuky?	
Každou hodinu	
Jedenkrát týdně.	6x
Dvakrát či vícekrát měsíčně.	5x
Jedenkrát měsíčně.	9x
Jedenkrát za čtvrtletí.	1x
Jedenkrát za pololetí.	
Jedenkrát za školní rok.	

Otázka č. 8 byla určena pouze respondentům, kteří na první otázku odpověděli, že s obrazovým materiálem v hodinách dějepisu vůbec nebo téměř nepracují, případně že ho využívají pouze k ilustračním účelům. Tuto otázku proto vyplňovalo pouze 5 respondentů, jejichž odpovědi jsou znázorněny v tabulce č. 12.

Jako důvod, proč s obrazovým materiálem dále v hodinách dějepisu nepracují, uváděli respondenti pouze dvě z možných odpovědí, a to odpověď, že tak činí kvůli nedostatku času nebo pro nedostatečný prostor věnovaný práci s ikonickým textem v dějepisných učebnicích a v pracovních sešitech. Více respondentů se ale přiklánělo právě k důvodu nedostatku času.

Tabulka č. 12

8. Z jakých důvodů s obrazovým materiálem dále nepracujete?	
Nedostatek času.	3x
Málo prostoru věnované práci s obrazovým materiálem v učebnicích a v pracovních sešitech.	2x
Nechut' žáků.	
Práce s obrazovým materiálem vám připadá zbytečná.	
Jiné důvody.	

V poslední otázce, která měla otevřenou formu, měli respondenti možnost vyjádřit další připomínky a poznámky k ikonickému textu. Ač této možnosti nevyužili všichni, vyjádřilo se 10 respondentů, myslím, že jejich odpovědi přinesly zajímavé poznatky, které bych ráda shrnula.

Především se téměř všichni připomínající respondenti shodují na nedostatku času v jednotlivých hodinách dějepisu. Jeden z respondentů navíc uvádí, že čas zabírá i sehnání konkrétního obrazového materiálu, přičemž tato práce není vždy žáky plně doceněna. Dva z respondentů také poukazují na to, že některé z druhů ikonického textu, například karikatura, jsou pro žáky na základní škole velmi náročné, proto práce s nimi nepřináší očekávané výsledky a je vhodnější ji zařadit spíše na střední školu.

Zároveň si ale většina z připomínajících respondentů uvědomuje přínos obrazového materiálu, mnozí si dějepis bez něj nedokážou vůbec představit. Jeden z respondentů přiřkl práci s ikonickým textem hned trojí význam: 1) Žáci se učí „číst“ obrazový materiál, tj.

vytáhnout z něj zajímavé či důležité informace; 2) Žáci si spojují osobnosti, události a místa s určitým obrazem, což jim ve vizuálně zaměřené společnosti rozšiřuje obzory; 3) Žáci si snadněji vytvářejí „mentální mapu“ probíraného období, ilustrují si určitou dobu.

6.2.4 Potvrzení či vyvrácení hypotéz

Na počátku dotazníkové šetření jsem si stanovila čtyři hypotézy, které bych nyní po vyhodnocení celého dotazníku ráda potvrdila, případně vyvrátila.

První hypotéza, která se stala základem celého dotazníku, zněla tak, že k práci s ikonickým textem v hodinách dějepisu na většině českých škol prakticky nedochází a ikonický text slouží ve výuce dějepisu výhradně k ilustračním účelům, a to především pro nedostatek času v jednotlivých hodinách dějepisu. Tato hypotéza ale nebyla mít dotazníkem potvrzena, naopak většina z respondentů odpověděla, že s obrazovým materiálem v hodinách dějepisu dále pracuje, z čehož mám samozřejmě radost.

Ovšem vzhledem k tomu, že rozeslaný dotazník vyplnila pouze necelá 4% z dotazovaných, a já mohu jen usuzovat, co vedlo jednotlivé učitele dějepisu k nevyplňování dotazníku, domnívám se, že 21 respondentů, kteří se mnou při vyplňování dotazníku spolupracovali a odpověděli, že práci s ikonickým textem do dějepisné výuky zařazují, je reprezentativním vzorkem učitelů, kteří se této aktivitě v hodinách dějepisu skutečně věnují. Zda zbytek oslovených učitelů dotazník nevyplňoval právě pro nezařazování ikonického textu do dějepisné výuky, mohu tedy jen předpokládat.

V každém případě se má první hypotéza nepotvrdila, ač je základem mého dotazování skutečně jen zlomek učitelů dějepisu ze všech českých základních škol.

Další hypotézou bylo, že pokud se objeví respondenti, kteří s obrazovým materiálem dále pracují a nevyužívají ho pouze k ilustraci hodiny dějepisu, nejčastěji tak budou činit v 9. ročníku. Tato hypotéza se mi na rozdíl od předchozí hypotézy potvrdila a já si díky tomu ověřila, že moderní dějiny jsou nejvhodnějším obdobím právě pro zařazování práce s ikonickým textem do dějepisného vyučování, přičemž důvody k této hypotéze jsem ve své diplomové práci již několikrát uvedla.

Třetí hypotéza předpokládala, že z nabízených druhů ikonického textu bude respondenty nejčastěji využívána fotografie, kdežto ostatní druhy ikonického textu se v dějepisném vyučování téměř vyskytovat nebudou. Tuto hypotézu mohu potvrdit jen

z poloviny. Fotografie je sice skutečně nejvyužívanějším druhem ikonického textu, a to ať už jako vyučovací prostředek, nebo jen ilustrující prvek hodiny, ale zároveň není pravda, že by ostatní druhy ikonického textu neměly v hodinách dějepisu své zastoupení. Především při práci s ikonickým textem je respondenty pracováno i s plakátem, karikaturou, obrazem, pohlednicí a komiksem.

Poslední hypotéza se pojila s mým hodnocením učebnic pro 9. třídy základní školy. Tuto hypotézu bohužel nemohu potvrdit ani vyvrátit, hodnocení obrazového materiálu v jednotlivých učebnicích respondenty bylo totiž většinou nejednoznačné. Pokud jsem ale v závěru vyhodnocení této dotazníkové otázky uvedla konkrétní závěry, mohu říct, že se v podstatě slučují s mým hodnocením, a to alespoň v ohledu atraktivity a dostatečnosti či nedostatečnosti obrazového materiálu. Učebnice jsem řadila chronologicky podle doby vydání a i výsledky dotazníku potvrzují moji teorii o zlepšující se tendenci učebnic dějepisu právě s novými trendy v českém školství. Nejvíce vyhovujícími v souvislosti s obrazovým materiálem se tak mně i respondentům jeví učebnice nejnovější.

7. NÁVRH NA PRAKTICKÉ VYUŽITÍ IKONICKÉHO TEXTU PŘI VÝUCE MODERNÍCH DĚJIN

Pro lepší představu o tom, jak ikonický text do výuky moderních dějin začlenit, jsem v programu Microsoft PowerPoint vypracovala sadu konkrétních návrhů na využití ikonického textu při výuce moderních dějin *Moderní dějiny v obraze*, určenou základním školám a víceletým gymnáziím.

Moderní dějiny v obraze by měly sloužit jako databáze konkrétních obrazových materiálů s doporučenými návrhy na jejich využití při vyučování historického období let 1914 až 1989. Pro lepší orientaci při práci s touto sadou jsem vytvořila také metodickou příručku, která je doplněná o pracovní listy.

Sada *Moderní dějiny v obraze* je rozdělena do dvou základních částí, a to na české a světové dějiny. České dějiny se dále dělí podle dějinného období na témata Vznik ČSR a první republika, Druhá republika, Protektorát Čechy a Morava, Období po druhé světové válce a Období komunistického režimu v Československu. Světové dějiny jsou rovněž rozděleny do pěti témat: Období první světové války, Období po první světové válce, Světová hospodářská krize a 30. léta 20. století, Druhá světová válka a Období od druhé světové války po rok 1989. Každé z témat obsahuje konkrétní úkoly či projekty, začleňující ikonický text do výuky daného historického období.

Kromě toho *Moderní dějiny v obraze* obsahují také závěrečné opakování Letem ikonickým světem. Opakování je určeno celé třídě a předpokládá se při něm seznámení se s většinou ikonického materiálu z *Moderních dějin v obraze* v průběhu studia. Otázky jsou ale koncipovány tak, aby na ně bylo možné odpovědět i za předpokladu, že žáci některý z obrazových materiálů nikdy neviděli.

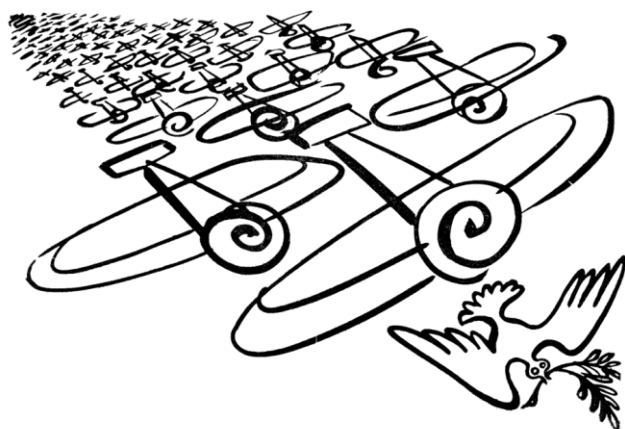
K některým úkolům či projektům jsou vypracovány také pracovní listy, které jsou součástí metodické příručky. Pracovní listy jsou určeny k samostatné práci žáků, jsou proto nestránkované a pro jiné účely, než je diplomová práce, by byly pro lepší manipulaci s nimi volně vložené.

K plnému využití *Moderních dějin v obraze* je předpokládána existence datového projektoru nebo interaktivní tabule k zajištění promítání úkolů žákům, a dále možnost kopírování pracovních listů. Většina úkolů je ale v počítačové verzi formulována tak, aby kopírování pracovních listů nebylo podmínkou ke splnění těchto úkolů a úkol mohl být splněn

pouze prostřednictvím počítačové verze. Počítačová verze tak může sloužit buď ke kontrole, nebo k zadávání úkolů učitelem. Podrobnosti jsou uvedeny u každého úkolu či projektu zvlášť.

Metodická příručka, která má za cíl usnadnit práci s *Moderními dějinami v obraze* a snáze se v této sadě zorientovat, se skládá z titulní strany, obsahu, předmluvy, metodických pokynů a praktické části. V praktické části je daný úkol či projekt především zkonkretizovaný. Je zde uvedena technická specifikace úkolu či projektu, doporučená fáze hodiny a forma výuky, očekávané výstupy, klíčové kompetence, které úkol či projekt rozvíjí, případně délka projektu a přesah do jiných vyučovacích předmětů. Pro lepší orientaci metodická příručka také uvádí druh ikonického textu, počet snímků v počítačové verzi a počet pracovních listů ke konkrétnímu úkolu či projektu. U projektů je v metodické příručce uvedeno zadání pro žáky, podmínky zpracování a případná témata. V neposlední řadě obsahuje metodická příručka i návrh správného řešení, pochopitelně pouze v případě, že se nejedná o zcela individuální záležitost každého z žáků. Metodická příručka také neuvádí odpovědi na otázky typu „Co si pamatuješ o této události“ nebo „Zjisti o události více informací“, a to z toho důvodu, že tyto informace nabízí příslušná učebnice a je tedy nadbytečné je uvádět i v této metodické příručce.

Metodická příručka pro práci se sadou *Moderní dějiny v obraze* následuje spolu s pracovními listy na dalších stranách diplomové práce. Sada *Moderní dějiny v obraze* je přiložená v podobě elektronické přílohy na CD.

MODERNÍ DĚJINY V OBRAZE

METODICKÁ PŘÍRUČKA

PRO UČITELE ZÁKLADNÍCH ŠKOL A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ

OBSAH

PŘEDMLUVA	75
METODICKÉ POKYNY	76
<i>Použité symboly</i>	77
ČESKÉ DĚJINY	78
Vznik ČSR a první republika.....	78
TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK A VZNIK ČSR	78
PRVNÍ REPUBLIKA A POLITIKA	79
PRVNÍ REPUBLIKA A MÓDA	80
ŽIVOTNÍ STYL 20. LET 20. STOLETÍ	81
HOSPODÁŘSKÁ KRIZE V ČSR.....	82
Sudetská krize a druhá republika	83
POČÁTEK SUDETSKÉ KRIZE	83
VYHNÁNÍ ČESKÉHO OBYVATELSTVA ZE SUDET.....	84
KDO S KOHO.....	85
MNICHOVSKÁ KONFERENCE	86
MNICHOVSKÁ KONFERENCE (A STALIN?).....	88
EDVARD BENEŠ V EMIGRACI.....	89
ZÁNİK DRUHÉ REPUBLIKY	90
A TAK DEFINITIVNĚ ZANIKLA DRUHÁ REPUBLIKA	91
Protektorát Čechy a Morava	92
JAK NA MĚ PŮSOBÍ PROTEKTORÁTNÍ PŘEDSTAVITELÉ	92
KLATTAU = KLATOVY	94
BUDUJEME LEPŠÍ ZÍTŘEK	95
MLADÝM ŽENÁM V PROTEKTORÁTĚ.....	96
HITLER DODNES OVLIVŇUJE NÁŠ ŽIVOT	97
ČESKOSLOVENŠTÍ VOJÁCI V BOJI.....	97
ATENTÁT NA HEYDRICHA.....	98
KDO KDY VIDĚL TYTO VĚCI?.....	99
ŽIDÉ V PROTEKTORÁTU.....	100
TEREZÍN	101
SVOBODNÁ PLZEŇ ZDRAVÍ MATIČKU PRAHU	103

Období po druhé světové válce.....	104
SLÁVA RUDÉ ARMÁDĚ.....	104
MASAKR NĚMCŮ V LODĚNICI.....	105
ODSUN NĚMCŮ	106
ČESKÁ ŽENO, VOLÁME TĚ.....	107
VOLEBNÍ PLAKÁT KSČ Z ROKU 1946	108
Období komunistického režimu.....	109
ÚNOR 1948.....	109
STALIN A GOTTWALD	110
KDO ŽE NÁS TO OSVOBODIL???	111
POVEDENÁ SPOLEČNOST SE SEŠLA.....	112
FERDA MRAVENEK PRACUJE PRO PĚTILETKU	114
KOUSKY MLÁDENCE FERDY MRAVENCE	115
CHCEME VÍCE ZNÁT, LÉPE PRACOVAT, VÍCE VYDĚLÁVAT.....	115
NEMLUV O TOM, CO DĚLÁŠ	117
OSLAVA TECHNICKÉHO POKROKU	118
TAKOVÝ BYL ŽIVOT V DOBĚ KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU...	119
DOBOVÝ TISK.....	121
DĚJINY NAŠÍ RODINY	123
1945 x 1968	124
1939 = 1968.....	125
SAMETOVÁ REVOLUCE.....	126
SVĚTOVÉ DĚJINY	127
Období první světové války.....	127
„I TY BRAŇ SVOJI ZEMI!“	127
FRANTIŠEK JOSEF I.	128
VÁNOCE V ZÁKOPU	129
BOLŠEVICKÁ REVOLUCE.....	130
VYŠLO SLUNCE SVOBODY	131
PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA.....	132
Období po první světové válce	133
-ISMY	133
LENIN A JEHO „VĚRNÍ“	134

KDO ZACHRÁNIL ITÁLIÍ? FAŠISMUS!!	135
ZROD NACISMU	136
STALIN „U KORMIDLA“	137
NAJDETE 5 ROZDÍLŮ?	138
ZVLÁDLI BYSTE TO?	138
BRIAND – KELLOGŮV PAKT	139
Světová hospodářská krize a 30. léta 20. století	140
SVĚTOVÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	140
LOCH NESS.....	142
HITLERŮV NÁSTUP K MOCI.....	143
NAŠE POSLEDNÍ NADĚJE: HITLER.....	144
EIN VOLK, EIN REICH, EIN FÜHRER	145
ADOLF HITLER A SMRT	146
A TAK JDE KRYSAŘ.....	147
VÍTÁNÍ ADOLFA HITLERA	148
ŠPANĚLSKO – CORRIDA MADRILEÑA	149
ANŠLUS RAKOUSKA	150
VÍDEŇ, 12. BŘEZNA 1938.....	151
PŘEDVEČER DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY	152
Druhá světová válka.....	153
JAK ŠEL ČAS S NĚMECKEM A SOVĚTSKÝM SVAZEM.....	153
JÁ SE VZNÁŠÍM, JÁ SI LÉTÁM.....	154
PROMĚNA ŽENY ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	155
NAPOLEONEK PŘED MOSKVOU.....	156
TAPECÍROVA TAPETA.....	157
POCHOD MSTITELŮ.....	159
VICTORY CLUB	160
DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA.....	161
SVĚDECTVÍ Z OSVĚTIMI.....	162
OSVĚTIMSKÉ DĚTI	164
BUCHENWALD	165
Období od druhé světové války po rok 1989	166
VÝVOJ SSSR.....	166
MARSHALLŮV PLÁN.....	167

O ZÁSLUHÁCH „DEMOKRATA“ FRANCA	168
KOREJSKÁ VÁLKA	169
CIVILISTÉ V KOREJI	170
CHE GUEVARA	171
KARIBSKÁ KRIZE.....	172
HIPPIES	173
VIETNAM KRVACÍ.....	174
VIETNAMSKÁ VÁLKA.....	175
VESMÍR DOBYT!	176
ROZPÍNÁNÍ SSSR.....	177
HRA SE SMRTÍ	178
STUDENÁ VÁLKA	179
NA SOUD S AMERICKÝMI BARBARY	180
SROVNÁNÍ ŽIVOTA NA ZÁPADĚ A VÝCHOD Z POHLEDU VÝCHODU.....	181
SROVNÁNÍ ŽIVOTA NA ZÁPADĚ A VÝCHODĚ Z POHLEDU ZÁPADU	183
SROVNEJTE!.....	184
GO!.....	185
OPAKOVÁNÍ.....	186
LETEM IKONICKÝM SVĚTEM.....	186

PŘEDMLUVA

„Jeden obraz řekne více než tisíc slov.“

Kurt Tucholsky

Vážení učitelé dějepisu,

v dnešním vizuálním světě se žáci s obrazovým materiálem setkávají na každém kroku. Proto se snažme naučit s ním žáky pracovat tak, aby byli schopni obrazový materiál, kterým jsou obklopeni, co nejpřesněji „číst“. Ikonický text totiž nemusí v dějepisném vyučování představovat pouze ilustrující prvek, díky němuž žák získává konkrétní historické představy, ale může sloužit i jako zdroj získávání nových poznatků. Zajistíme tak vysokou mobilizaci žákových myšlenkových aktivit a navíc rozvineme jeho schopnost vyvozovat potřebné informace o minulém ději právě z obrazového materiálu.

Do rukou se Vám tak nyní dostává metodická příručka k sadě konkrétních návrhů na využití ikonického textu *Moderní dějiny v obraze*, která je zpracovaná v programu Microsoft PowerPoint a je určena k doplnění výuky moderních dějin na základní škole či víceletém gymnáziu.

Zařazení konkrétních úkolů do výuky moderních dějin na základní škole či víceletém gymnáziu je pochopitelně ovlivněno žákovými dosavadními znalostmi a složením jednotlivých tříd. Svou roli hraje i vybavenost školy, k plnému využití je totiž předpokládána existence datového projektoru nebo interaktivní tabule a možnost kopírování pracovních listů. V neposlední řadě je k několika úkolům či projektům potřebná také ochota pedagogických spolupracovníků k mezipředmětové spolupráci.

Cílem *Moderních dějin v obraze* je představit Vám, učitelům dějepisu, konkrétní návrhy na to, jak s ikonickým textem v hodinách dějepisu pracovat. Není nutné využít při vyučování moderních dějin všech úkolů, ale žádoucí je naopak vybrat si ty, které Vás nejvíce zaujmou a pro Vaše žáky budou přínosné. Nejde tedy o výukový program, jehož fungování je postaveno na tom, že žákům předložíme veškerý materiál. Naopak, protože samotné zařazení ikonického textu do hodin dějepisu by mělo být přiměřené a v takovém intervalu, aby žáky stále bavilo a udržovalo jejich pozornost, je nutné vybírat pouze úkoly, které se hodí do struktury Vaší hodiny, a splní tak účel, ke kterému byly vytvořeny.

Protože má každý učitel svoji vlastní představu o tom, jak by měla daná hodina probíhat a ve které fázi by mělo dojít k práci s ikonickým textem, u některých témat nabízím více možností, a záleží tak na konkrétním učiteli, pro kterou z možností se rozhodne a zda vůbec pro konkrétní téma ikonického textu využije.

Závěrem Vám chci popřát, aby práce s *Moderními dějinami v obraze* byla příjemným zpestřením hodin dějepisu a zároveň Vaším časovým ulehčením při tvorbě příprav na jednotlivé hodiny. Věřím, že *Moderní dějiny v obraze* splní účel, ke kterému byly vytvořeny, a stanou se součástí výuky moderních dějin na nejedné škole.

Autorka

METODICKÉ POKYNY

K plnému využití *Moderních dějin v obraze* je nutné disponovat sadou Microsoft Office 2007, předpokládána je také existence datového projektoru nebo interaktivní tabule k zajištění promítání úkolů žákům, a dále možnost kopírování pracovních listů. Většina úkolů je ale v počítačové verzi formulována tak, aby kopírování pracovních listů nebylo podmínkou ke splnění těchto úkolů a úkol mohl být splněn pouze prostřednictvím počítačové verze. Počítačová verze tak může sloužit buď ke kontrole, nebo k zadávání úkolů učitelem. Podrobnosti jsou uvedeny u každého úkolu zvlášť.

Sada *Moderní dějiny v obraze* je rozdělena do dvou základních částí, a to na české a světové dějiny. České dějiny se dále dělí podle dějinného období na témata Vznik ČSR a první republika, Druhá republika, Protektorát Čechy a Morava, Období po druhé světové válce a Období komunistického režimu. Světové dějiny jsou rovněž rozděleny do pěti témat: Období první světové války, Období po první světové válce, Světová hospodářská krize a 30. léta 20. století, Druhá světová válka a Období od druhé světové války po rok 1989.

Součástí sady je také závěrečné opakování Letem ikonickým světem. Opakování je určeno celé třídě a předpokládá se při něm seznámení se s většinou ikonického materiálu z *Moderních dějin v obraze* v průběhu studia. Otázky jsou ale koncipovány tak, aby na ně bylo možné odpovědět i za předpokladu, že žáci některý z obrazových materiálů nikdy neviděli.

K některým úkolům či projektům jsou vypracovány také pracovní listy, které jsou součástí metodické příručky. Pracovní listy jsou určené k samostatné práci žáků a je předpokládáno jejich další kopírování.

Metodická příručka daný úkol či projekt především konkretizuje. Je zde uvedena technická specifikace úkolu či projektu, doporučená fáze hodiny a forma výuky, očekávané výstupy, klíčové kompetence, které úkol či projekt rozvíjí, případně délka projektu a přesah do jiných vyučovacích předmětů. Pro lepší orientaci metodická příručka také uvádí druh ikonického textu, počet snímků v počítačové verzi a počet pracovních listů ke konkrétnímu úkolu či projektu. U projektů je v metodické příručce uvedeno zadání pro žáky, podmínky zpracování a případná témata. V neposlední řadě obsahuje metodická příručka i návrh správného řešení, pochopitelně pouze v případě, že se nejedná o zcela individuální záležitost každého z žáků. Metodická příručka také neuvádí odpovědi na otázky typu „Co si pamatuješ o této události“ nebo „Zjisti o události více informací“, a to z toho důvodu, že tyto informace nabízí příslušná učebnice a je tedy nadbytečné je uvádět i v této metodické příručce.

Metodická příručka uvádí také technickou specifikaci ke každému z úkolů, snaží se tak poskytnout návod, jak s daným úkolem v programu Microsoft PowerPoint pracovat. Pro lepší přehlednost v sadě byly použity následující symboly.

Použité symboly

– „Domů“ (návrat na obsahově vyšší stupeň)

– „Projekt“ (jedná se o projekt)

– „Fotografie“ (druhem ikonického textu je v tomto případě fotografie)

– „Karikatura“ (druhem ikonického textu je v tomto případě karikatura)

– „Komiks“ (druhem ikonického textu je v tomto případě)

– „Plakát“ (druhem ikonického textu je v tomto případě plakát)

ČESKÉ DĚJINY

Vznik ČSR a první republika

TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK A VZNIK ČSR

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky. Po kliknutí myší se objeví název úkolu.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

O které historické události komiks vypráví?

O záležitostech vedoucích ke vzniku ČSR.

Kdo je ústřední postavou komiksu?

Tomáš Garrigue Masaryk.

⁷⁸ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 15, 17 - 18.

PRVNÍ REPUBLIKA A POLITIKA projekt

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: skupinové vyučování (5 skupin)

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci interpretují stanovy jedné politické strany první republiky, žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhují podobu plakátu, žáci aplikují získané informace při tvorbě plakátu, žáci interpretují získané údaje, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, občanská výchova

délka trvání: 2 týdny

počet snímků v počítačové verzi: 3

počet pracovních listů: 0

Konkretizace projektu:

Žáci jsou rozděleni do 5 skupin. Každá skupina má přidělené 1 téma, konkrétně 1 politickou stranu, která působila v období první ČSR. Úkolem každé skupiny je vytvořit plakát dané politické strany tak, aby propagoval skutečný volební program strany a propagoval hlavní představitele strany. K jeho zpracování je tak nutné seznámení se skupiny s programem a hlavními představiteli dané politické strany. Plakát je skupinou zpracováván na hodinách výtvarné výchovy (4 vyučovací hodiny) a nakonec je představen celé třídě na hodině dějepisu. Při představení plakátu musí žáci zdůvodnit jednotlivé prvky na plakátu.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na jednotlivá témata = politické strany a podmínky zpracování. K přechodu jsou určeny odkazy Politické strany a Zpracování. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Zadání:

Jste zaměstnanci propagačního oddělení jedné z politických stran první republiky. Váš tým má před budoucími volbami zásadní úkol: vytvořit tak dokonalý propagační plakát, aby právě vaše politická strana získala co možná nejvíce volebních hlasů. Plakát by měl pochopitelně vycházet z volebního programu Vaší strany a propagovat i hlavní představitele strany.

Plakát po zpracování představíte na tiskové konferenci a zdůvodníte jeho podobu.

Témata:

Agrární strana
Československá národní demokracie
Československá strana lidová
Československá strana socialistická
Československá strana sociálně demokratická

Postup práce:

- rozdělení do skupin: 1. hodina dějepisu
 - žáci jsou rozděleni do skupin a losují si konkrétní politickou stranu
- porada skupiny: 1. hodina dějepisu + volný čas
 - žáci se radí o budoucí podobě plakátu, podmínkách zpracování, rozdělují si role ve skupině, vyhledávají a studují informace o dané politické straně
- tvorba propagačního plakátu: 1. - 4. hodina výtvarné výchovy
 - žáci zpracovávají propagační plakát
- tisková konference k podobě plakátu: 5. hodina dějepisu
 - žáci představují plakát spolužákům a zdůvodňují jeho podobu, kriticky hodnotí ostatní plakáty

PRVNÍ REPUBLIKA A MÓDA projekt

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: skupinové vyučování (2 skupiny)

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhnou podobu časopisu, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: informační technologie, český jazyk a literatura

délka trvání: 2 týdny

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 0

Konkretizace projektu:

Žáci jsou rozděleni do 2 skupin podle pohlaví. Každá skupina má přidělené 1 téma a jejím úkolem je vytvořit časopis o módě první republiky. Dívky mají za úkol zpracovat dámskou módu, chlapani podobu uniforem. Časopis musí mít rozsah minimálně 5 stran A5, skládat se z 5 dostupných fotografií a popisků k těmto fotografiím. Popisky žáci vytvářejí v hodinách slohové výchovy (2 vyučovací hodiny), celý časopis zpracovávají na hodinách informačních technologií (4 vyučovací hodiny). Hotový časopis představí každá skupina druhé skupině a zdůvodní jeho podobu.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na podmínky zpracování. K přechodu je určen odkaz Zpracování. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Zadání:

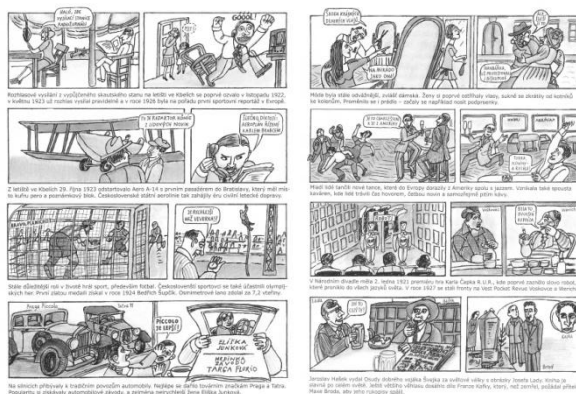
Dívky, první republika byla ve znamení módy. Sestavte proto časopis, který by tuto módu prezentoval.

Chlapci, módu lze sledovat i na československých uniformách. Sestavte proto časopis, který by prezentoval nejednu uniformu z dob první republiky.

Postup práce:

- porada skupiny: 1. hodina dějepisu + volný čas
 - žáci jsou rozděleni do skupin a seznámeni s úkolem, žáci se radí o budoucí podobě časopisu, podmínkách zpracování, rozdělují si role ve skupině
- sběr fotografií: volný čas
 - žáci vyhledávají fotografie
- zpracování časopisu: 1. – 4. hodina informačních technologií
 - žáci zpracovávají časopis
- tvorba popisků do časopisu: 1. – 2. hodina slohové výchovy
 - žáci literárně tvoří popisky k fotografiím
- představení časopisu: 5. hodina dějepisu
 - žáci představují časopis spolužákům a zdůvodňují jeho podobu, kriticky hodnotí časopis druhé skupiny

ŽIVOTNÍ STYL 20. LET 20. STOLETÍ

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: motivační

⁷⁹ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 53 – 54.

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci vybírají a přiřazují popisky ke správným obrázkům

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně přiřadit popisky ke správným obrázkům.

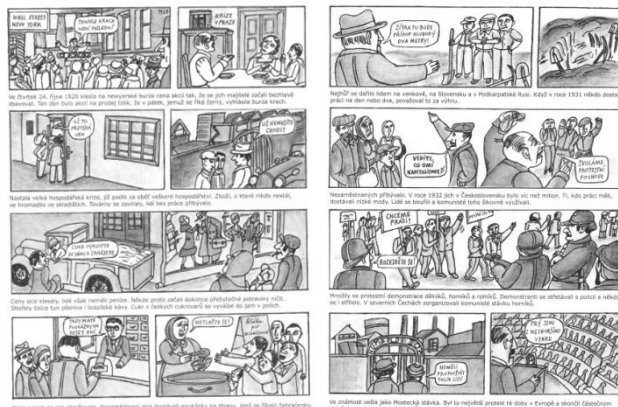
Technická specifikace:

Snímek obsahuje správné řešení.

Pracovní listy obsahují popisky a obrázky, přičemž popisky jsou označeny abecedními písmeny a obrázky jsou opatřeny místem pro zapsání vhodného písmena abecedy.

Žáci pracují s pracovními listy, snímek v počítačové verzi slouží pouze k zobrazení správného řešení.

HOSPODÁŘSKÁ KRIZE V ČSR

80

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

⁸⁰ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 55 – 56.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje otázky, lze z něj přejít na komiks. K přechodu je určen odkaz Komiks. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky ke komiksu a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Kdy, v jaké zemi a jakou událostí krize propukla?

25. října 1929 (černý pátek) v USA krachem burzy v NY.

Co se v době krize dělalo s přebytečnými potravinami, na jejichž koupi neměli lidé peníze?

Likvidovaly se.

Co to byly „žebračky“?

Poukázky na stravu.

V jakých částech ČSR se dařilo lidem nejhůř?

Na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.

Kolik nezaměstnaných bylo v ČSR v roce 1932?

Přes 1 milion.

Jak se nazývá největší evropský protest té doby, kdo protestoval a s jakým výsledkem?

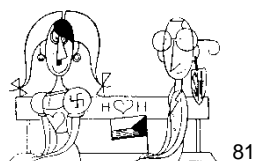
Mostecká stávka, protestovali horníci. Stávka skončila částečným splněním hornických požadavků.

Kdy se z krize vzpamatovalo československé hospodářství?

Ve 2. polovině 30. let.

Sudetská krize a druhá republika

POČÁTEK SUDETSKÉ KRIZE

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

⁸¹ SEDLMAYEROVÁ, Milena. *Pracovní sešit k Dějinám moderní doby I – II*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2001. ISBN 80-86287-43-2. s. 15.

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Sudetská krize.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Kdo jsou lidé na karikatuře, podle čeho jste to poznali?

Adolf Hitler – má typický knírek a patku, na rameni hákový kříž.

Konrad Henlein – je hubený, má brýle a na náušnici nápis, který připomíná logo jeho SdP.

Jak jsou zobrazení, v jakém vztahu?

Hitler jako žena, Henlein jako muž, vypadají jako milenci nebo jako dva mladí lidé na první schůzce.

Co na karikatuře Henlein předává Hitlerovi a v jakém smyslu?

Vlajku Československa, jako dar zamilovaného.

Jak byste vysvětlili karikaturu?

VYHNÁNÍ ČESKÉHO OBYVATELSTVA ZE SUDET

82

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem fotografie

⁸² HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. ISBN 80-903754-4-8. s. 28.

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii, otázky a odpovědi na druhou a třetí otázku. Při kliknutí myší se zobrazí odpověď na druhou otázku, při dalším kliknutí myší se zobrazí odpověď na třetí otázku, která je ve formě názvu úkolu.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji popište fotografii.

Na fotografii je koňský povoz, na něm lidé a zřejmě jejich osobní věci.

Zkuste odhadnout, v jaké době fotografie vznikla, odhad zdůvodněte.

1938

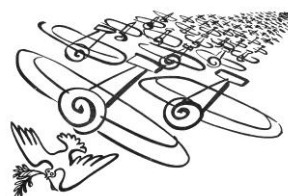
(Žáci si ale mohou mylně myslet, že se jedná o fotografii staršího data, kvůli koňskému povozu. V tom případě je upozorněte na jízdní kolo na voze.)

K jaké události by se fotografie mohla vázat, když nyní znáte datum vzniku fotografie.

Vyhnaní českého obyvatelstva ze Sudet.

Co víte o této události?

KDO S KOHO

83

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

⁸³ Česká karikatura proti fašismu a válce: 1933 – 1945. *Terezín, Malá pevnost Terezín – 4. dvůr, květen – srpen 1988* [katalog výstavy]. Terezín: Památník Terezín, 1988.

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou a odpovědět na otázku. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Mnichovská konference.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Úkoly a Vypracované otázky:

Popište první reakci při pohledu na karikaturu.

Co nejpřesněji karikaturu popište.

Letí holubice s olivovou ratolestí, těsně za ní letí letadla, která jí stíhají.

Jaké detaily či symboly jsou na karikatuře, které jsou podle vás důležité?

Holubice s olivovou ratolestí, obojí představující mír. Proti tomu letadla, která představují agresí.

Jaký význam mají podle vás symboly na karikatuře?

Mír versus válka.

Přemýšlejte, na co v českých dějinách karikatura odkazuje.

Agrese Němců proti ČSR v podobě sudetské krize.

MNICHOVSKÁ KONFERENCE

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

⁸⁴ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 73 – 74.

počet snímků v počítačové verzi: 1
počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně odpovědět na otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímek v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Která politická strana v Československu hájila zájmy sudetských Němců?

Sudetoněmecká strana.

Kdo byl hlavním představitelem této strany?

Konrad Henlein.

Kteří dva muži navštívili Československo s cílem urovnat vztahy mezi Čechy a Němci?

Anglický velvyslanec v Německu Henderson a lord Runciman.

O nutnosti čeho hovořil Adolf Hitler na nacistickém sjezdu v Norimberku?

O nutnosti chránit Němce v Rakousku a Československu.

Co se stalo 12. března 1938?

Německá vojska překročila hranici Rakouska a připojila ho k Německu.

Kdy a proč vláda v Praze vyhlásila mobilizaci?

23. září 1938, z toho důvodu, že vláda sice přijala požadavky Německa, které podpořila i Anglie a Francie, Hitler už ale chtěl další požadavky a s dosavadními se nespokojil.

Jak zněla mobilizační vyhláška?

Na základě mobilizace povolávají se v celé republice do činné vojenské služby všichni důstojníci, rotmistři a mužstvo v záloze, jakož i důstojníci a rotmistři ve výslužbě, kterým je letos 40 let a méně....

Kdy a kde se setkali hlavní představitelé Anglie, Francie, Německa a Itálie, o čem jednali?

29. září 1938 v Mnichově, jednali o odstoupení pohraničních oblastí.

Byli u tohoto jednání čeští představitelé?

Ne.

Co bylo následkem tohoto jednání?

Pohraniční oblasti byly odstoupeny Německu, českoslovenští vojáci museli opustit pohraniční pevnosti.

MNICOVSKÁ KONFERENCE (A STALIN?)⁸⁵

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení všech otázek se po kliknutí myší zobrazí i název úkolu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Kdo jsou lidé na karikatuře?

Hitler, Chamberlain, Daladier, Mussolini, Stalin

Co dělají?

První čtyři sedí v místnosti a jednají spolu, v tom přichází Stalin, z jehož příchodu jsou překvapeni Chamberlain a Daladier.

Jak jsou oblečení?

Hitler, Mussolini a Stalin mají uniformy, Chamberlain s Daladierem společenský oblek.

Jak jsou zobrazení, co prozrazuje jejich postoj?

Hitler s Mussolinim sedí vzpřímeně a hrdě, jejich postoj nepřipouští námítky. Chamberlain s Daladierem spíše uvolněně, ale jsou shrbení, překvapení. Stalin stojí vzpřímeně, ale škrábe se na bradě, zřejmě přemýšlí.

Liší se od sebe nějak?

⁸⁵ Převzato z: KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4.

⁸⁶ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 78.

Postojem i oblečením.

Jaké předměty na karikatuře vidíte?

Nástěnnou mapu Československa, glóbus a část tabule.

Jaké detaily jsou na karikatuře? Který detail je podle vás významný, co prozrazuje?

Důležitý detail se nachází pod Hitlerovou stoličkou – „A power pact“ znamenající, že mocenská smlouva je dopředu připravená a je jen potřeba ji podepsat. Tento detail předesílá, za jakých okolností se celé jednání odehrává.

Součástí karikatury je i text, dokázali byste odhadnout jeho znění?

„Pánové, nemáte pro mě volnou stoličku?“

Kdo vůbec jsou lidé na karikatuře?

Hlavní představitelé evropských velmocí.

Na jakou událost by mohla karikatura odkazovat?

Na mnichovskou konferenci z 29. – 30. září 1938.

Zúčastnili se všichni ze zobrazených skutečné mnichovské konference?

Ne, Stalin přítomen nebyl.

Jaký by mohla mít jeho přítomnost a text podtext?

Co si myslíte o karikatuře?

Do jaké míry je objektivní?

Co se nám prostřednictvím karikatury snaží autor předat za sdělení?

EDVARD BENEŠ V EMIGRACI

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

⁸⁷ HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. s. 505.

Technická specifikace:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky. Následně mají žáci za úkol o události zjistit v jiných pramenech co nejvíce informací.

Technické záležitosti:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Po zobrazení první otázky se po kliknutí myší zobrazí první část názvu a po zobrazení poslední otázky dodatek k názvu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Poznáte muže na karikatuře?

Edvard Beneš.

Jak je zobrazen?

Na přídi lodi jako admirál.

Co toto zobrazení symbolizuje?

Zřejmě někam odplouvá, odjíždí pryč ze země.

Zjistěte o tom více informací.

ZÁNİK DRUHÉ REPUBLIKY

88

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně odpovědět na otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

⁸⁸ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 80 – 81.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky. Při kliknutí myší se zobrazí název úkolu.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

K jakému historickému období se komiks vztahuje?

K období před druhou světovou válkou – březen 1938.

O jaké historické události vypráví?

Okupace Čech a Moravy německou armádou vedoucí k vyhlášení protektorátu Čechy a Morava.

Jak dlouhá časová sekvence je líčena?

Tři dny: 14. - 16. března 1939.

Které historické postavy v komiksu vystupují?

Hitler, Hácha, Chvalkovský, Göring, Ribbentrop, Keitel.

A TAK DEFINITIVNĚ ZANIKLA DRUHÁ REPUBLIKA

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci dávají do souvislosti fakta, žáci doplňují informace

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet nad fotografií, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o vyhlášení protektorátu Čechy a Morava.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení čtvrté otázky se při kliknutí myší odkryje název úkolu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

⁸⁹ HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. ISBN 80-903754-4-8. s. 5.

Vypracované otázky:

Co vás na fotografii zaujalo na první pohled?

Které postavy na fotografii vidíte?

Himmlera, Hitlera a Heydricha.

Jak na vás působí jejich postoj?

Dejte do souvislosti fotografii a den jejího vzniku, při jaké příležitosti asi vznikla?

Při vyhlášení protektorátu Čechy a Morava.

Co víte o této události?

Protektorát Čechy a Morava

JAK NA MĚ PŮSOBÍ PROTEKTORÁTNÍ PŘEDSTAVITELÉ

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační + expoziční

forma výuky: samostatná práce + frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci pojmenovávají své pocity z fotografií, žáci odhadují charakterní rysy osob z fotografií a další údaje na základě svých pocitů, žáci zdůvodňují své názory, žáci diskutují o svých pocitech z fotografií

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

mezipředmětové vztahy: občanská výchova

počet snímků v počítačové verzi: 7

počet pracovních listů: 2

⁹⁰ LUSTIGOVÁ, Martina. Každodenní život v Protektorátu I. *Rádio Praha* [online]. 17. 4. 2005, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i->>.

⁹¹ Internetové stránky *The H. E. A. R. T. Holocaust Research Project Table of Contents* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/prague.html>>.

⁹² ŠIMOŇÁK, Marek. *Společenskovední web Marka Šimoňáka* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://simonak.eu/index.php?stranka=pages/h_k/6_19.htm>.

⁹³ Internetové stránky *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Datei:FrankKarlHermann.jpg>>.

⁹⁴ Zrádci a kolaboranti: český quisling Emanuel Moravec. *Český protinacistický odboj* [online]. 29. 1. 2012, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z <<http://narodnihrdinove.blog.cz/1201/zradci-a-kolaboranti-cesky-quisling-emanuel-moravec>>.

⁹⁵ IRWING, David. Index to items on Reinhard Heydrich. *International Campaign for Real History* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL <<http://www.fpp.co.uk/Heydrich/index.html>>.

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je odhadnout protektorátní představitele v civilním oblečení. Nejprve musí odpovědět na to, jak na ně dotyčný člověk působí a zda se domnívají, že je národností Němec nebo Čech. Následuje výklad učitele o každém z mužů, po kterém si žáci doplní informace o daném muži, konkrétně jméno a funkci v protektorátu Čechy a Morava, případně si opraví národnost. Před odhalením každého z mužů žáci řeknou svůj dojem z muže a tipovanou národnost.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání úkolu a fotografie protektorátních představitelů. Každý z následujících 5 snímků se věnuje jednomu z představitelů. Přejít na tyto snímky je umožněno při kliknutí na jednotlivé fotografie na prvním snímku. Snímky věnující se jednotlivým protektorátním představitelům obsahují jejich fotografie, jméno, národnost a funkci v protektorátu Čechy a Morava. Informace se postupně odkrývají při klikání myší. Na závěr jsou na snímku všechny informace. Návrat na první snímek je umožněno při kliknutí na název celého úkolu.

Pracovní listy obsahují fotografie protektorátních představitelů, úkoly a otázky k jednotlivým fotografiím a místo pro žákovy odpovědi na úkoly a otázky.

Žáci pracují s pracovními listy a zároveň se snímky v počítačové verzi, přičemž první snímek využívají k zadání úkolu a zbývající snímky k ověření správných odpovědí. Nebo pracují pouze se snímky v počítačové verzi, doporučeno je ale využít obě verze.

Zadání:

Na fotografiích před sebou vidíte 6 mužů, jejichž jména neodmyslitelně souvisí s protektorátem Čechy a Morava. Ne všichni ale byli zločinci!

Jak na vás tyto muži působí? Pokuste se na základě pocitů z fotografií popsat dojem z jednotlivých osob a zkuste odhadnout, jaké národnosti dotyční muži byli.

Poté se společně přesvědčíme, zda máte správný odhad na lidi, a dozvíte se jména i funkce těchto představitelů protektorátu Čechy a Morava.

Protektorátní představitelé:

Emil Hácha

- Čech, protektorátní prezident.

Konstantin von Neurath

- Němec, říšský protektor (1939 – 1943, 1941 – 1943 zastupován)

Alois Eliáš

- Čech, předseda protektorátní vlády (1939 – 1941)

Karl Hermann Frank

- Němec, státní tajemník.

Emanuel Moravec

- Čech (kolaborace s Němci), ministr školství.

Reinhard Heydrich

- Němec, zastupující říšský protektor (1941 – 1942).

KLATTAU = KLATOVY

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z fotografie, žáci zdůvodňují informace na fotografii, žáci diskutují nad významem informací z fotografie

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přesně popište, co vidíte na fotografii.

Silnici, ceduli s nápisem Klattau, Klatovy, která svědčí o tom, že se jedná o vjezd do města, koňský povoz s lidmi, dráty elektrického napětí, krajinu.

Odhadněte, v jakém období mohla fotografie vzniknout. Podle čeho tak soudíte?

Fotografie vznikla v době protektorátu Čechy a Morava – poznáme to podle dvojjazyčného názvu.

(Žáci se ale mohou mylně domnívat, že vzhledem ke koňskému povozu je fotografie staršího data. V tom případě je vyvedeme z omylu až v závěru analýzy fotografie.)

Co označuje cedule na fotografii. Jakým jazykem je cedule popsána?

Označuje vjezd do města Klatovy. Je tam německý a český název města.

O čem svědčí pořadí jazyků?

O tom, že německý jazyk měl v této době jednoznačně navrch, musel být vždy na prvním místě. Svědčí to tedy o době, kdy měli v naší době hlavní slovo Němci.

⁹⁶ HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. 109 s. ISBN 80-903754-4-8. s. 34.

BUDUJEME LEPŠÍ ZÍTŘEK

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímek v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji plakát popište.

Jsou tam ruce, které společně táhnou za 1 provaz, v pozadí továrna, v popředí mapa. A text „Budujeme lepší zítřek prací v Říši“.

V jakém období plakát vznikl?

V době druhé světové války.

Jak Německo územně prezentovalo naši zemi?

Jako součást své „Říše“.

K čemu podle vás tento plakát nabádal?

K tomu, aby lidé pracovali po celé Říši, protože jen společnou prací dokážou vybudovat lepší zítřek.

Znáte ve svém okolí někoho, kdo byl tzv. nasazen na práci v Říši?

Co si pod takovým nasazením představujete, jaké byly podmínky k nasazení na práci v Říši?

Nejčastěji ročníky 1921, 1922,... svobodní. Tito lidé byli vysláni do Německa, kde měli pracovat.

⁹⁷ PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-694-9. s. 92.

MLADÝM ŽENÁM V PROTEKTORÁTĚ

98

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci vyvozují závěry o informacích na plakátu, žáci interpretují své domněnky

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Žáci pracují pouze se snímky v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přesně popište plakát.

V ústředí je žena, která salutuje, pod ní je pohlednice a v pozadí modré nebe s mráčky.

Popište postavu na plakátu (pohlaví, předpokládané povolání).

Jde o ženu, která je zřejmě zaměstnankyní na dráze. Je oblečená v uniformě a salutuje.

Komu je plakát určen, podle čeho to poznáte?

Mladým ženám, podle adresy na pohlednici: „Mladým ženám v Protektorátě“.

K čemu plakát cílovou skupinu nabádá?

„Všechny do práce po boku mužů!“ Nabádá je k tomu, aby přestaly být ženami v domácnostech, ale začaly pracovat stejně jako muži.

Kdo je autorem pomyslné pohlednice?

Úřad práce.

Odvoďte, v jakém období plakát vznikl?

V době protektorátu Čechy a Morava.

Jaký je váš názor na plakát a na celou výzvu, z jakého důvodu byla uveřejněna právě v této době?

Německo potřebovalo pracovní sílu. Někteří čeští muži navíc odešli bojovat do zahraničí, jiní pracovali přímo v Německu.

⁹⁸ KROUTVOR, Josef. *Poselství ulice: Z dějin plakátu a proměn doby*. 1. vyd. Praha: Comet, 1991.

HITLER DODNES OVLIVŇUJE NÁŠ ŽIVOT

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: frontální vyučování + samostatná práce

očekávané výstupy: žáci odhadují pozitiva působení diktátora v naší zemi, žáci interpretují údaje z fotografie, žáci doplňují informaci pomocí jiných materiálů

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je nejprve odhadnout, co tak převratného mohl Adolf Hitler v protektorátu Čechy a Morava zavést. Následně mají informaci vyčíst z fotografie a samostatně o ní zjistit v jiných pramenech co nejvíce informací.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii, otázky a úkoly. Nejprve se objeví první otázka, až po kliknutí myší se objeví fotografie a první otázka zmizí. Další dva úkoly se odkrývají postupně při klikání myší. Na závěr jsou na snímku úkoly a fotografie, tedy vše bez první otázky.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Věděli byste, co tak převratného Adolf Hitler v protektorátu Čechy a Morava zavedl?

Jakou informaci se z fotografie dozvídáme?

Zavedl jízdu vpravo.

Zjistěte podrobnosti o této změně v dopravě.

ČESKOSLOVENŠTÍ VOJÁCI V BOJI

druh ikonického textu: komiks

⁹⁹ HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. 109 s. ISBN 80-903754-4-8. s. 25.

¹⁰⁰ *Ještě jsme ve válce: příběhy 20. století*. 1. vydání. Editoři Jana Paulová a Jan Polouček. Praha: Post Bellum, 2011. ISBN 978-80-257-0524-7. s. 7 – 8.

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje otázky a komiks.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky ke komiksu a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

K čemu došlo v roce 1939 v Československu?

Přišla okupace a Československo se vzdalo bez výstřelu.

Jak tuto situaci vnímali občané.

Byla to pro ně zrada a potupa.

Pro co se někteří z občanů rozhodli?

Vydat se někam, kde by mohli za svou vlast bojovat.

Kam někteří z těchto mužů odešli?

Do Francie.

Zůstali tam až do konce války? Proč?

Ne, protože Francie byla obsazena Německem, vydali se proto do Anglie.

ATENTÁT NA HEYDRICHA

101

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce

¹⁰¹ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 99 – 100.

očekávané výstupy: žáci prokazují znalost látky, žáci seřazují jednotlivé obrázky chronologicky, žáci popisují děj události

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně seřadit obrázky tak, aby za sebou následovaly chronologicky. Následně celý děj atentátu na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha vyprávějí.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku. Správná čísla označující řazení obrázků se postupně odkrývají při klikání myší.

Pracovní list obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím snímku.

KDO KDY VIDĚL TYTO VĚCI?

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci srovnávají informace na fotografii s normou, žáci zdůvodňují informace na fotografii, žáci vyvozují závěry o předmětech na fotografii, žáci interpretují a dokazují své domněnky

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii, popis fotografie a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se

¹⁰² HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. ISBN 80-903754-4-8. s. 16.

nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co prodává a prodával Baťa?

Boty.

Myslíte, že takhle běžně vypadá výloha obuvnictví?

Určitě ne.

Co všechno ve výloze vidíte?

Kolo, dva balonové pláště, čepici, brašnu.

Nepřipomínají vám tyto předměty něco?

Heydrichovy atentátníky.

V souvislosti s datem vzniku fotografie, které události by se takto vyzdobená výloha mohla týkat?

Atentát na Heydricha.

Za jakým účelem byly podle vás tyto věci vystaveny?

Aby upozorňovaly kolemjdoucí, že se stal zločin, a zároveň hledaly osoby, které by poznaly tyto věci a nasměrovaly je k pachatelům.

ŽIDÉ V PROTEKTORÁTU

103

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 4

počet pracovních listů: 4

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

¹⁰³ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 104 – 106.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje celý komiks a otázky. Přechod na zvětšený komiks je umožněn při kliknutí na jednotlivé stránky komiksu na prvním snímku. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

První tři pracovní listy obsahují komiks. Čtvrtý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Vypište všechny zákazy a omezení Židů v protektorátu Čechy a Morava.

Zákaz provozovat lékařskou praxi, zákaz pracovat jako právník, úředník, herec, zákaz cokoli pronajímat a darovat, zákaz židovských spolků, zabírání židovských podniků, zákaz vstupu do některých ulic a do parků, zákaz navštěvování německých škol, kina, divadla, plovárny, lázní, omezení možnosti nákupu, zákaz opouštět domov po 20. hodině, zákaz bez souhlasu úřadů cestovat z míst, kde bydleli, povinnost nosit žlutou hvězdu, zákaz užívat telefon a mít rozhlasový přijímač, povinnost jezdit v autobusech a v tramvajích na plošině posledního vozu.

Co bylo v červenci 1939 zřízeno v Praze a za jakým účelem?

Ústředna pro židovské vystěhovalectví, za účelem odchodu Židů z protektorátu.

Co si představíte pod pojmem vystěhovalecká daň?

Daň, kterou museli Židé zaplatit, pokud chtěli opustit protektorát. Vláda tímto opatřením chtěla zajistit, aby většina židovského majetku připadla státu.

Co bylo v protektorátu zavedeno 1. září 1941?

Povinnost nosit židovskou hvězdu.

Vypište tři ghetta, do kterých byli Židé z protektorátu deportováni.

Lodž v Polsku, Minsk v Bělorusku, Terezín v protektorátu.

TEREZÍN

104

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

¹⁰⁴ ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vyd. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02244-4. s. 107 – 110.

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 3

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje otázky, lze z něj přejít na komiks. K přechodu je určen odkaz Komiks. Druhý snímek obsahuje 4 stránky komiksu, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jedna stránka komiksu, stránky se nezobrazují současně. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

První dva pracovní listy obsahují komiks. Třetí pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Kdy začalo vznikat terezínské ghetto?

24. listopadu 1941.

Do kolika kasárenských ubytoven byli původně Židé rozděleni?

Do 11.

Jaký charakter mělo ghetto Terezín?

Charakter přestupního tábora.

Kdo měl na starosti denní chod ghetta?

Židovská samospráva, rada starších, která podléhala přímo Němcům.

Kolik hodin denně Židé v ghettu pracovali, co měli za úkol?

10 hodin denně, rozšiřovali vodovod, stavěli krematorium na spalování mrtvol, prováděli dezinfekci, opravovali uniformy pro německou armádu.

Co Židé v ghettu jedli?

K snídani měli pouze náhražkovou kávu, k obědu pohankovou nebo kroupovou polévku či vodovou omáčku s bramborem, k večeři chleba, někdy suchý, jindy s margarínem.

Kolik osob žilo v Terezíně před válkou a kolik Židů v něm žilo v časech ghetta?

Před válkou 7 000 osob, v době ghetta skoro 60 000 Židů.

Kolik Židů v Terezíně do roku 1942 zahynulo?

10 364.

Byla v ghettu povolena kultura, pokud ano, jaká?

Zpočátku ne, později trpěna – hrálo se divadlo, opera, kabaret, vážná hudba i jazz, konaly se přednášky.

Kdo v roce 1944 navštívil ghetto a co této návštěvě předcházelo?

Mezinárodní červený kříž. Ghetto bylo upraveno, byl postaven hudební pavilonek, kavárna, obchody a další stavby. Na východ byli transportováni staří a nemocní.

Kolik Židů se dožilo osvobození tábora, kdy k tomuto osvobození došlo?

Dožilo se 3 600 Židů, sovětští vojáci do ghetta dorazili 8. května 1945.

SVOBODNÁ PLZEŇ ZDRAVÍ MATIČKU PRAHU

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační + motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci odhadují nesdělená fakta, žáci zdůvodňují informace na fotografii, žáci diskutují nad významem informací z fotografie

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad fotografií a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Pražské povstání.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje fotografii, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co vidíte na fotografii?

Vojáky, tank, obecnstvo.

Příslušníci jaké armády jsou na fotografii, podle čeho to poznáte?

Američtí – podle uniforem, tanku.

Odhadnete, při jaké události byla fotografie pořízena?

Oslavy osvobození Plzně (2010).

Jaký text je možné přečíst z tanku?

„SVOBODNÁ PLZEŇ ZDRAVÍ MATIČKU PRAHU!“

Zamyslete se nad významem vzkazu, který se skutečně objevoval na amerických tancích i v roce 1945.

Plzeňané předpokládali, že spojenecká vojska budou pokračovat do Prahy, a tímto vzkazem chtěli Pražany pozdravit, případně jim sdělit, že už jsou sami osvobození.

Období po druhé světové válce

SLÁVA RUDÉ ARMÁDĚ

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Popište předměty na plakátu.

Je tam socha anděla, rudá vlajka, na které je srp a kladivo.

Jaký text je součástí plakátu?

„SLÁVA RUDÉ ARMÁDĚ“.

Vysvětlete význam textu, na jakou událost text odkazuje?

Odkazuje na osvobození Československa sovětskou armádou.

Odhadněte, v jakém období plakát vznikl, zdůvodněte.

Těsně po druhé světové válce (vznikl v roce 1945) – oslavuje aktuální události.

¹⁰⁵ VLČEK, Tomáš. *Současný plakát*. 2. vydání. Praha: Odeon, 1979. s. 11.

MASAKR NĚMCŮ V LODĚNICI

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci provádějí kritiku jednání lidí, žáci diskutují, žáci argumentují a obhajují svůj názor

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 3

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technické záležitosti:

První snímek obsahuje otázky, lze z něj přejít na komiks. K přechodu je určen odkaz Komiks. Druhý snímek obsahuje 2 stránky komiksu, které se postupně odkrývají při klikání myši. Na snímku je vždy pouze jedna stránka komiksu, stránky se nezobrazují současně. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

První dva pracovní listy obsahují komiks. Třetí pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Jaké národnosti byly transportované osoby?

Němci.

Co se s těmito osobami dělo a kdo to prováděl?

Byly mláceny, následně postříleny a ubity, prováděl to rozvášněný dav z Loděnice.

Kolik osob bylo zastřeleno, jakého pohlaví, jakého věkového rozpětí, jaké byli přesně národnosti, kde před smrtí žili?

19 osob zastřeleno. 10 z nich občané Loděnice, z nich 6 německé národnosti, 3 ze smíšeného česko – německého manželství, 1 Čech. Ostatní říšští Němci, kteří v Loděnici bydleli dočasně. 6 žen a 13 mužů. Nejmladší zastřelené bylo 19 let, nejstarší oběti 62 let.

¹⁰⁶ *Ještě jsme ve válce: příběhy 20. století.* 1. vydání. Editoři Jana Paulová a Jan Polouček. Praha: Post Bellum, 2011. ISBN 978-80-257-0524-7. s. 58, 60 – 61,

Byl tento zločin potrestán, proč?

Nebyl nikdy vyšetřen, vrahy zbavil odpovědnosti zákon 115/1946, který čin kategorizoval jako „spravedlivá odplata.“

Pokuste se přijít na to, proč muselo v Loděnici zemřít 19 osob.

Zemřely těsně po druhé světové válce kvůli německé národnosti.

Jaký je váš názor na jednání loděnických občanů?

ODSUN NĚMCŮ

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci provádějí kritiku jednání lidí, žáci diskutují, žáci argumentují a obhajují svůj názor

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jedna otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení třetí otázky se při kliknutí myší zobrazí odpověď na tuto otázku ve formě názvu celého úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji popište fotografii.

Uprostřed ulice sedí lidé, kteří jsou smutní, sedí na kufrech. Na kufrech, ale i na lidech, se objevují hákové kříže.

Co se podle vás děje na fotografii?

Zřejmě dochází k vystěhování těchto osob, někam jedou, ale nejsou z toho příliš šťastní.

V souvislosti s datem vzniku fotografie, o jakou událost se jedná?

¹⁰⁷ ČERMÁK, Josef. Československo, stát, který zklamal. *CzechFolks* [online]. 7. 1. 2010, [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://czechfolks.com/plus/2010/01/07/josef-cermak-ceskoslovenko-stat-ktery-zklamal/>>.

O vystěhování německého obyvatelstva po druhé světové válce.

Kdo přesně jsou lidé na fotografii?

Němci.

Jaký je váš názor na jednání českého obyvatelstva?

ČESKÁ ŽENO, VOLÁME TĚ

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vás na plakátu zaujme na první pohled?

Co je ústředním motivem plakátu?

Žena uprostřed.

Co vidíte ve střední části plakátu?

Ženu.

Co vidíte v levé části plakátu?

Továrnu, zemědělský stroj, na němž stojí žena, pole.

Co vidíte v pravé části plakátu?

Rozbořené doby, ruiny.

Jaká je barevnost plakátu?

Levá část je barevná, hodně jasná – žlutá a červená. Střed i pravá část je černobílá, pochmurná.

¹⁰⁸ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 98.

Jaký text je na plakátu?

Česká ženo, voláme tě. K tvůrčí práci za lepší zítřek národa. Komunistická strana Československa.

Ke komu plakát promlouvá a za jakým účelem?

Promlouvá ke všem ženám, aby šly také pracovat.

Jaký je podle vás význam celého plakátu?

Přesvědčit ženy, že se to bez nich neobejde, že bez nich bude na zemi chaos a zbořeníště, musí tedy přiložit ruku k dílu.

V jakém roce podle vás plakát vznikl a proč?

Těsně po druhé světové válce, ženy byly do té doby spíše v domácnosti.

Jaká politická strana je autorem plakátu?

KSČ.

VOLEBNÍ PLAKÁT KSČ Z ROKU 1946

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci objasňují údaje z plakátu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci posuzují věrohodnost tvrzení plakátu, žáci zhodnocují přístup obyvatelstva a jejich pohnutky k volbě KSČ, žáci diskutují o pohnutkách obyvatelstva k volbě KSČ

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně dohledat v jiných pramenech informace, kterými KSČ v roce 1946 argumentovala před volbami. Žáci tak mají zjistit, co měli komunisté na mysli, a ověřit, zda lhali nebo ne. Na závěr se žáci zamyslí nad tím, proč obyvatelé země KSČ volili.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a zadání.

Pracovní list obsahuje plakát, zadání a místo pro doplnění vět žákem.

¹⁰⁹ **Moc obrazů, obrazy moci:** politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 96.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Zadání:

Čím komunisté při volbách argumentovali? Pokuste se dokončit věty a posuďte, zda komunisté ve svém volebním programu lhali nebo ne.

Komunisté předvídali...

Komunisté varovali...

Komunisté bojovali...

Komunisté nezklamali...

Komunisté budují...

Možné dotvoření vět:

Komunisté předvídali nacistické nebezpečí.

Komunisté varovali před Hitlerem a nacismem.

Komunisté bojovali proti nacismu v druhé světové válce.

Komunisté nezklamali v boji proti nacismu.

Komunisté budují beztřídní společnost.

Období komunistického režimu

ÚNOR 1948

110

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

¹¹⁰ Internetové stránky *Vila Tugendhat* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.tugendhat.eu/unorovy-prevrat.html?timeline=1>>.

Snímek obsahuje fotografii, otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší, a odpověď na první otázku. Na snímku je vždy pouze jedna otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení první otázky se při kliknutí myší zobrazí odpověď na tuto otázku.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Poznáte osobu na fotografii?

Klement Gottwald.

Jakou funkci po druhé světové válce tato osoba zastávala?

Předseda KSČ, premiér.

Co dělá osoba na fotografii?

Promlouvá, zřejmě k obecnstvu.

O co jeho politická strana po druhé světové válce usilovala?

O prvenství ve volbách.

O čem si myslíte, že může na fotografii hovořit?

STALIN A GOTTWALD

111

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu, žáci doplňují informace

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o událostech v únoru 1948.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně. Po zobrazení druhé otázky se po kliknutí myší zobrazí název.

¹¹¹ PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-695-6. s. 46.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vás na plakátu zaujme na první pohled?

Kdo jsou postavy na plakátu?

J. V. Stalin a K. Gottwald.

Jak jsou tyto postavy zobrazeny, co dělají?

Stojí vedle sebe, usmívají se, koukají do dálky.

Jaké předměty vidíte na plakátu?

Vlajku Československa a vlajku SSSR, papír, zřejmě s projevem, v ruce K. Gottwalda.

Přečtete text, který je součástí plakátu?

„SE SOVĚTSKÝM SVAZEM NA VĚČNÉ ČASY.“

Co chce podle vás plakát sdělit světu?

Chce sdělit, že Československo jde od této doby ruku v ruce se SSSR.

K jaké události by se tento plakát mohl vázat?

K únorovým událostem v roce 1948.

Co víte o této události?

KDO ŽE NÁS TO OSVOBODIL???

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační + motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

¹¹² CHROBÁK, Ondřej, a kol. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900 – 1950*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86010-98-8. s. 88.

Vypracované otázky:

Které postavy vidíte na karikatuře? Určete národnost těchto postav.

Churchill (VB), Truman (USA), Hitler (Německo) a voják (SSSR).

Co dělají tyto osoby?

Hitler leží na zemi, šlape po něm sovětský voják. Hitler vztahuje ruku k Churchillovi a Trumanovi a chce od nich pomoci. Ti pláčou a také k němu vztahují ruku.

Jaké je pozadí a předměty na karikatuře?

Ostnatý drát, zubožená krajina, sovětská vlajka.

Ke kterému historickému období se karikatura asi vztahuje?

Ke konci války.

Co se nám snaží karikaturista sdělit, koho má na mysli, když karikaturu nazval Spojenci?

Za spojence považuje Trumana, Churchilla a Hitlera, kteří by si rádi pomohli. Ale je proti nim sovětský voják.

Bylo to tak ve skutečnosti?

Ne, při sobě stáli SSSR, VB a USA, právě proti Německu.

Z jakého důvodu je tedy poselství karikatury takové? Přihlédněte i k roku vzniku karikatury.

Karikaturista byl Čech a karikatura vznikla v roce 1949, tedy v době, kdy v Československu vládli komunisté, kteří USA a VB špinili a za jediné osvoboditele považovali sami sebe.

POVEDENÁ SPOLEČNOST SE SEŠLA

113

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

¹¹³ *Němci v českých zemích = Die Deutschen in den böhmischen Ländern.* 1. vydání. Ústí nad Labem: Albis international, 2007. ISBN 978-80-86971-54-4. s. 80.

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou a odpovědět na otázky. Následně mají žáci za úkol o události zjistit v jiných pramenech co nejvíce informací. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímek v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Popište kompozici karikatury.

Muži v černých kápích sedí u dlouhého stolu, popíjejí, rokují, evidentně mají nějakou poradou.

Víte, kdo přesně sedí u stolu? Podle čeho to poznáte?

Mají před sebou jmenovky. Je tam Ingr, Tigrid, Slávik, Jaksch, Ransdorf, Prchal, ostatní nelze přečíst.

Které artefakty vidíte na stole?

Mikrofon, skleničky, láhev, plakát s nápisem Sudeten.

Co chce karikaturista naznačit černými kápěmi? Vidíte v tom podobnost s nějakou skupinou?

S Ku – klux – klanem – rasistickou skupinou působící především v USA, po tamní občanské válce útočící na černošské obyvatele Ameriky.

V literatuře vyhledejte, kdo byli tito muži.

Občané Československa, kteří po druhé světové válce emigrovali z ČSR, mezi nimi předváleční „pravičáci“, fašisté a sudetští Němci.

Jaký je podle vás celkový význam karikatury, na co chce autor upozornit?

Snaha očernit emigranty, vykreslit je v očích národa v tom nejhorším světle – tedy jako rasisty, kteří se za hranicemi spolčují proti ČSR.

Odhadněte, jaké politické příslušnosti byl autor karikatury, svou domněnku zdůvodněte.

Zřejmě komunist – neměl rád emigranty, kterým se nelíbil komunistický převrat, a proto se je snažil očernit v očích obyvatel ČSR.

FERDA MRAVENEK PRACUJE PRO PĚTILETKU

114

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu a následně zjistit, co to vůbec pětiletka byla. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks, otázky a úkol.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky, úkol a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Otázky a úkol s možnými odpověďmi:

K jakému historickému období se komiks vztahuje?

Období komunistického režimu v Československu.

Ve které době vznikl?

1948, 1949.

Co se komiks snaží propagovat?

Pětiletku.

Za jakým účelem byl asi vytvořen?

Přesvědčit lidi, aby pracovali pro pětiletku.

Zjistěte a vysvětlete, co to znamená pětiletka.

Ekonomická koncepce SSSR a zemí Východního bloku na 5 let dopředu.

¹¹⁴ DIESING, Helena. *Český komiks 01. poloviny 20. století*. 1. vydání. Praha: Verzone, 2011. ISBN 978-80-904546-8-2. s. 323.

KOUSKY MLÁDENCE FERDY MRAVENCE

115

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci seřazují jednotlivé obrázky chronologicky a podle správných popisků

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je seřadit jednotlivé obrázky a přiřadit k nim správná dvojverší. V případě pracovního listu obrázky i dvojverší rozstřívají.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje jednotlivé obrázky a dvojverší, lze z něj přejít na správné řešení úkolu. K přechodu je určen odkaz Správné řešení. Při kliknutí myší na prvním snímku se objeví pokyn pro žáky. Druhý snímek obsahuje správné řazení obrázků spolu s dvojverším. Obrázky se odkrývají postupně, při klikání myší. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

Pracovní list obsahuje jednotlivé obrázky a jednotlivá dvojverší, připravená k vystřihnutí.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím druhého snímku.

CHCEME VÍCE ZNÁT, LÉPE PRACOVAT, VÍCE VYDĚLÁVAT.

116

druh ikonického textu: plakát

¹¹⁵ DIESING, Helena. *Český komiks 01. poloviny 20. století*. 1. vyd. Praha: Verzone, 2011. ISBN 978-80-904546-8-2. s. 325.

¹¹⁶ VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-428-3. s. 129.

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vás na plakátu zaujme na první pohled?

Kolik na plakátu vystupuje postav? Jak byste tyto postavy popsali (věk, pohlaví)?

Pět, čtyři z nich jsou mladí lidé, pátý je starší. Oblečení v pracovních oděvech, zřejmě dělníci. Jsou to čtyři muži a je jedna žena.

Co postavy na plakátu dělají?

Starší muž evidentně poučuje ty mladší, kteří ho se zájmem pozorují. Ukazuje jim něco v knihách nebo v časopisech.

Které předměty se objevují na plakátu?

Stůl, časopisy Odborář, Rudé právo, další výtisky.

Co vidíme v pozadí plakátu?

Továrnu.

Jaký text je součástí plakátu?

Chceme více znát, lépe pracovat, více vydělávat. Učit se, učit se, učit se. (V. I. Lenin)

Které barvy na plakátu dominují?

Modrá a červená.

Jaký je podle vás význam plakátu? Komu byl plakát nejspíš určen?

Plakát je agitací, aby se mladí lidé vzdělávali a pracovali jak dělníci, protože v tom je budoucnost jejich i společnosti. Nevyčleňuje z toho ani ženy, které mají také své místo např. v továrně. Plakát je tedy určen především mladým lidem.

NEMLUV O TOM, CO DĚLÁŠ

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímky v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vás na plakátu zaujalo na první pohled?

Kolik na plakátu vystupuje postav? Jsou tyto postavy vykresleny pozitivně nebo negativně?

Tři, první dvě vpředu jsou pozitivní, třetí vzadu je negativní, jde zřejmě o špiona.

Co postavy na plakátu dělají?

Dvě postavy vpředu si o něčem povídají, vzadu je poslouchá třetí osoba, evidentně tajně, aniž by o tom první dvě postavy věděly.

Jaký text je na plakátu?

Nemluv o tom, co děláš. Nevíš, kdo tě poslouchá. Zachováním státního tajemství přispěješ k bezpečnosti své vlasti a upevnění světového míru.

Jaké je podle vás sdělení plakátu?

Plakát upozorňuje na vyzvědače, kteří by mohli mít zájem na rozvrácení státu. Proto plakát nabádá k opatrnosti a nejlépe k diskrétnosti.

¹¹⁷ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 185.

OSLAVA TECHNICKÉHO POKROKU projekt

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhují podobu plakátu, žáci ilustrují úryvek z básně tvorbou plakátu, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní

mezipředmětové vztahy: informační technologie, český jazyk a literatura

délka trvání: 1 týden

počet snímků v počítačové verzi: 3

počet pracovních listů: 1

Konkretizace projektu:

Úkolem žáků je na základě úryvku z básně Pavla Kohouta *Traktorové častušky* vytvořit plakát propagující traktor jako nový výdobytek techniky. Plakát je samostatně zpracováván na hodinách informačních technologií (2 vyučovací hodiny) a nakonec je představen celé třídě na hodině dějepisu.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na úryvek básně *Traktorové častušky* a podmínky zpracování. K přechodu jsou určeny odkazy *Traktorové častušky* a *Zpracování*. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Pracovní list obsahuje zadání úkolu a úryvek z básně Pavla Kohouta *Traktorové častušky*.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich, doporučeno je ale využít obě verze.

Zadání:

Jste zaměstnanci ve výrobě plakátů a z vedení se k vám dostal jasný pokyn:
„Českoslovenští zemědělci slaví! Konečně se objevilo něco, co za ně odvede těžkou dřinu! Na tento revoluční vynález upozorňuje i Pavel Kohout, pojďme ho oslavit i my a představme ho československým občanům prostřednictvím plakátu. Můžete se inspirovat úryvkem Kohoutovy básně *Traktorové častušky*.“

Postup práce:

- tvorba plakátu: 1. + 2. hodina informačních technologií
 - žáci zpracovávají plakát
- představení plakátu spolužákům: 3. hodina dějepisu
 - žáci představují plakát spolužákům a zdůvodňují jeho podobu, kriticky hodnotí plakáty spolužáků

Báseň:

Pavel Kohout
TRAKTOROVÉ ČASTUŠKY (úryvek)

Traktory, traktory,
i vy, traktoristé,
údernické prapory
zasloužili byste!

To vám bylo pozdvižení,
to vám bylo smíchu, klení,
to vám bylo hovorů,
když k nám přijel o žních loni
na výpomoc místo koní
párek nových Zetorů.

Traktory, traktory,
rozbít přijely jste
zastaralé názory,
zastaralý systém!

Prosinec 1949, Verše a písně, 1952

TAKOVÝ BYL ŽIVOT V DOBĚ KOMUNISTICKÉHO REŽIMU V ČESKOSLOVENSKU...

projekt

118

119

120

121

122

123

124

¹¹⁸ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 173.

¹¹⁹ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 95.

¹²⁰ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 267.

¹²¹ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 241.

¹²² Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 269.

¹²³ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 260.

¹²⁴ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 259.

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: skupinové vyučování (7 skupin)

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci kreativně přemýšlejí, žáci rozhodují o finální podobě plakátu, žáci navrhují textovou část plakátu, žáci interpretují význam grafické části plakátu, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku grafické stránky plakátu a výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, český jazyk a literatura

délka trvání: 1 týden

počet snímků v počítačové verzi: 4

počet pracovních listů: 7

Konkretizace úkolu:

Žáci jsou rozděleni do 7 skupin. Každé skupině je přiřazen jeden z plakátů, které ovlivňovaly obyvatelstvo Československa v době komunistického režimu. Žáci ovšem neznají textovou část plakátu a pouze s pomocí grafické části a tématu mají textovou část vymyslet. Po vymyšlení nejvhodnějšího sloganu či popisku plakát na hodinách výtvarné výchovy (2 vyučovací hodiny) dotvoří a na hodině dějepisu ho představí spolužákům. Zároveň musí zhodnotit grafickou stránku plakátu a zhodnotit, zda by je plakát v dnešní době zaujal.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na jednotlivá témata, podmínky zpracování a správná řešení v podobě plakátů s originálními textovými částmi. K přechodu jsou určeny odkazy Témata, Zpracování a Řešení. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu. Čtvrtý snímek obsahuje řešení, tedy kompletní plakáty, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jeden plakát, plakáty se nezobrazují současně.

Každý ze 7 pracovních listů je určen 1 skupině a obsahuje daný plakát s vymazanou textovou částí.

Žáci pracují se snímky v počítačové verzi a zároveň musí mít k dispozici příslušný pracovní list.

Zadání:

Vraťme se o kousek nazpět! Žijete v době komunistického režimu v Československu a jste zaměstnání jako tvůrci textových částí plakátů. Grafické oddělení vám právě dodalo nejnovější plakáty, chybí jen vaše část práce. V rámci své skupiny se proto zamyslete nad nejvhodnějším sloganem či popiskem k plakátu, rozhodněte o velikosti a typu písma, přičemž text uzpůsobte prostoru, který vám přidělili grafici.

Na závěrečné poradě potom představíte již dotvořený plakát a zároveň zhodnotíte práci grafického oddělení, především z pohledu atraktivity plakátu.

Témata:

Spartakiáda
1. máj
Zisky pětiletky
Povinná vojenská služba
Státní půjčky manželům
Reklama na obchod Pramen
Výkup vajec

Postup práce:

- rozdělení do skupin: 1. hodina dějepisu
 - žáci jsou rozděleni do skupin a losují si téma
- porada skupiny: 1. hodina dějepisu + volný čas
 - žáci se radí o budoucí podobě plakátu, podmínkách zpracování, rozdělují si role ve skupině, vymýšlejí nevhodnější textové části
- tvorba textové části plakátu: 1. + 2. hodina výtvarné výchovy
 - žáci zpracovávají textovou část plakátu
- představení plakátu spolužákům: 3. hodina dějepisu
 - žáci představují plakát spolužákům a zdůvodňují volbu textové části, kriticky hodnotí ostatní plakáty
- zhodnocení grafické stránky plakátu: 3. hodina dějepisu
 - žáci kriticky hodnotí grafickou stránku plakátu z pohledu dnešní cílové skupiny

DOBOVÝ TISK

projekt

125

126

127

128

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační + expoziční

forma výuky: skupinové vyučování (4 skupiny)

¹²⁵ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křížovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křížovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 155.

¹²⁶ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křížovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křížovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 157.

¹²⁷ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křížovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křížovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 156.

¹²⁸ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křížovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křížovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 159.

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhnou fiktivní podobu novin, žáci interpretují výsledky své práce, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj názor, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura

délka trvání: 1 týden

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 4

Konkretizace úkolu:

Žáci jsou rozděleni do 4 skupin. Každé skupině je přiřazen jeden z pracovních listů, a skupina se tak stává tzv. redakční radou daného tisku z doby komunistického režimu v Československu. Každá ze skupin si musí nejprve rozdělit role ve skupině a v hodině slohové výchovy (1 vyučovací hodina) odhadnout a vyplnit zbývající část pracovního listu. Při kontrole žákům sdělíme pravdivé informace a porovnáme je s jejich tipy.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání úkolu a jednotlivá témata = redakce, lze z něj přejít na podmínky zpracování. K přechodu je určen odkaz Zpracování. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Každý ze 4 pracovních listů je určen 1 skupině a obsahuje plakát propagující daný tisk a úkoly k plakátu.

Žáci pracují se snímky v počítačové verzi spolu s příslušným pracovním listem, případně pouze s pracovním listem.

Zadání:

Stali jste se členy redakce nově založených novin a máte za úkol vytvořit strategii těchto novin. Napovědět vám může přiložený dobový plakát.

Témata:

Rudé právo
Rovnost
Rozsévka
Odborář

Postup práce:

- rozdělení do skupin: 1. hodina dějepisu
 - žáci jsou rozděleni do skupin a losují si téma
- rozdělení funkcí v redakci: 1. hodina dějepisu
 - žáci si rozdělují role ve skupině
- porada redakce nad strategií: 1. hodina slohové výchovy + volný čas
 - žáci se radí o budoucí strategii novin, žáci vytvářejí návrh na budoucí strategii novin
- představení strategie novin: 3. hodina dějepisu

- Žáci představují svůj návrh na budoucí strategii novin svým spolužákům, zdůvodňují svá stanoviska, kriticky hodnotí ostatní strategie

DĚJINY NAŠÍ RODINY projekt

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: Žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhnou podobu alba, žáci vyhledávají nejvhodnější fotografie, žáci provádějí výběr fotografií, žáci interpretují informace získané pamětníkem, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura

délka trvání: 2 týdny

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace projektu:

Žáci mají za úkol samostatně ve svém volném čase vytvořit fotoalbum ze snímků své rodiny. Fotografie musí být opatřeny popisky a musí být zasazeny do světového a českého kontextu. Rozsah fotoalba je 10 stran A5. Hotové fotoalbum představí na hodině dějepisu svým spolužákům, a to především v kontextu světových i českých dějin.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje zadání projektu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Zadání:

Staň se historiografem vlastní rodiny a sestav album z fotografií svých předků, mapující dobu komunistického režimu v Československu.

Každou fotografii opatři řádným popiskem, nejlépe i datem. Fotografie musí být seřazeny chronologicky.

Na pozadí událostí Vaší rodiny by se měly objevit i události, které v té samé době hýbaly světem.

Na pomoc si vezmi pamětníka ze své rodiny.

Na zpracování alba máš přesně 2 týdny.

Postup práce:

- tvorba fotoalba: volný čas

- žáci vytvářejí fotoalbum z rodinných fotografií a hovoří s pamětníkem
- představení fotoalba: 5. hodina dějepisu
 - žáci představují fotoalbum spolužákům, zdůvodňují jeho podobu, kriticky hodnotí ostatní fotoalba

1945 x 1968

129

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci porovnávají dvě části plakátu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně porovnat obě části plakátu, zamyslet se nad jejich významem a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky.

Pracovní list obsahuje plakát, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Které postavy vidíte na první části plakátu?

Sovětského vojáka a holčičku s květinami.

Co tyto postavy dělají?

Voják se usmívá, holčička mu nese květiny.

V jaké roce se má situace odehrávat, v jaké dobovém kontextu?

1945 – osvobození Československa.

Které postavy vidíte na druhé části plakátu?

Sovětského vojáka a holčičku ležící na zemi.

Co tyto postavy dělají?

Voják se tváří neutrálně, holčička leží na zemi, zřejmě střelená od vojáka.

¹²⁹ BUREŠOVÁ, Jana - HÝSEK, Ondřej. *Dějepis 9: Moderní dějiny*. 1. vydání. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8. s. 111.

V jaké roce se má situace odehrávat, v jaké dobovém kontextu?

1968 – obsazení Československa vojsky varšavské smlouvy.

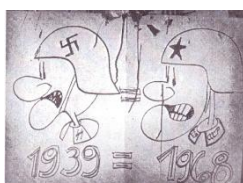
Kdy podle vás plakát vznikl?

Těsně po obsazení v roce 1968.

Na co se snažil plakát upozornit?

Na to, že v roce 1945 byli Rusové oslavováni jako naši osvoboditelé, v roce 1968 nás ale začali okupovat a už na nich není nic k oslavě, protože se k českému obyvatelstvu chovají hrubě.

1939 = 1968

130

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační + expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci porovnávají dvě části plakátu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně porovnat obě části plakátu, zamyslet se nad jejich významem a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky.

Pracovní list obsahuje plakát, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Popište levou část plakátu.

Je na ní voják s přilbou, na které je hákový kříž. Na límci má SS, tedy asi německý (nacistický) voják, a pod ním je rok 1939.

Popište pravou část plakátu.

¹³⁰ SEDLMAYEROVÁ, Milena. *Pracovní sešit k Dějinám moderní doby I – II*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2001. ISBN 80-86287-43-2. s. 40.

Je na ní voják s přilbou, na které je sovětská hvězda. Na límci má CCCP (v azbuce SSSR), tedy asi sovětský voják, a pod ním je rok 1968.

Co se stalo v roce, který je uveden na levé části plakátu, stalo v naší zemi?

Naše země byla obsazena nacisty a byl vytvořen protektorát Čechy a Morava.

Co se stalo v roce, který je uveden na pravé části plakátu, stalo v naší zemi?

Naše země byla obsazena vojsky varšavské smlouvy, z iniciativy SSSR.

Co plakát rovnítky srovnává?

Srovnává jednání nacistů v roce 1939 s jednáním SSSR v roce 1968.

Souhlasíte s tímto srovnáním?

SAMETOVÁ REVOLUCE

131

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu a doplnit, co vědí o sametové revoluci. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

O které události úryvek komiksu vypovídá?

Sametová revoluce.

Podle čeho jste to poznali?

¹³¹ *Generace nula: český komiks 2000 – 2010*. 1. vydání. Sestavil Tomáš Prokůpek. Praha: Plus, 2010. ISBN 978-80-259-0020-8. s. 18.

Podle klíčů – zvonilo se klíči, podle toho, že se to odehrává před sochou svatého Václava, podle hesla Jakeše do koše – Jakeš byl komunistický politik. Co všechno při této události mohlo zaznít? Zjistěte, která hesla lidé provolávali nebo která hesla se nejčastěji objevovala na cedulích. Vypište alespoň 5 takových hesel.

Máme holé ruce! Masaryka na stovku! Ať žije Dubček! Ať žije Havel! Ať žije Charta! Ať žije Masaryk! Dneska celá Praha, zítra celá země! Bez tolerance není svobody! Dejte nám zbraně, dali jsme se na ně! Kolec vlády jedné strany! Že vám není hanba! Už to prasklo!

SVĚTOVÉ DĚJINY

Období první světové války

„I TY BRAŇ SVOJI ZEMI!“ projekt

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: Žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhnu podobu plakátu, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků, žáci posuzují význam náborové činnosti, žáci uvádějí klady a zápory náborové činnosti, žáci zdůvodňují své postoje pro nebo proti vstupu vlastní osoby do války

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: informační technologie, občanská výchova

délka trvání: 1 týden

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je na hodinách informačních technologií (2 vyučovací hodiny) vytvořit náborový plakát, který by zaujal co nejvíce mladých mužů chtějících chránit svoji vlast. Plakát každý z žáků na hodině dějepisu představí spolužákům, zdůvodní jeho podobu, ohodnotí práci ostatních a zamyslí se nad významem náborové činnosti. Uvede také svůj postoj k dobrovolnému vstupu do války, pokud by se jednalo o jeho vlastní osobu.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na podmínky zpracování. K přechodu je určen odkaz Zpracování. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Žáci pracují pouze se snímky v počítačové verzi.

Zadání:

Vypukla první světová válka a vy máte za úkol naverbovat do ní co nejvíce českých vojáků.

Vytvořte proto v hodině informačních technologií náborový plakát, který by zaujal co nejvíce mladých mužů chtějících bránit svoji vlast.

Při představení plakátu vysvětlíte, čím se snažíte budoucí vojáky zaujmout a proč. Zamyslete se také nad významem náborové činnosti a uveďte, zda byste byli v případě dobrovolnosti ochotni do bojů první světové války nastoupit.

Postup práce:

- tvorba plakátu: 1. – 2. hodina informačních technologií
 - žáci zpracovávají propagační plakát
- představení plakátu spolužákům: 3. hodina dějepisu
 - žáci představují plakát spolužákům a zdůvodňují jeho podobu, kriticky hodnotí ostatní plakáty
- diskuze o náborové činnosti a vstupu do války: 3. hodina dějepisu
 - žáci společně diskutují o významu války, náborové činnosti a vlastnímu vstupu do války

FRANTIŠEK JOSEF I.

132

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury, žáci dávají do souvislosti již získané informace s novými poznatky

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

¹³² HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. s. 367

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu, otázky a odpověď na třetí otázku. Při kliknutí myší se zobrazí odpověď na třetí otázku, která je zároveň názvem úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Úkoly a Vypracované otázky:

Co vás na karikatuře zaujalo na první pohled?

Co nejpřesněji popište karikaturu.

Muž, František Josef I., šlape v lebkách, jako hůlku má meč.

Kdo je osoba na karikatuře?

František Josef I.

Co víte o této osobě?

Jaké předměty se vyskytují na karikatuře?

Lebky a kosti, do nich zabořené meče.

S jakou událostí podle vás karikatura souvisí?

S první světovou válkou.

V jaké době podle vás karikatura vznikla a z čeho tak usuzujete?

Ještě v době první světové války, neboť František Josef I. zemřel v roce 1916, muselo to být v době jeho života.

Zhodnoťte, jak se autor karikatury vyjádřil k dané události.

Rakousko – Uhersko je viníkem první světové války, ale evidentně toho nelituje.

VÁNOCE V ZÁKOPU

133

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci prokazují schopnost porozumět ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

¹³³ Internetové stránky *Sportovní noviny* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://www.sportovninoviny.cz/zpravy/index_img.php?id=96822>.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně. Po zobrazení čtvrté otázky se při kliknutí myší zobrazí název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přesně popište fotografii.

Muži v zákopu, míří zbraněmi mimo zákop. Jiné muži, také v zákopu, zdobí strom.

Co se podle vás děje na fotografii?

Vojáci zdobí stromeček, zřejmě je čas Vánoc.

Kdo jsou lidé na fotografii?

Vojáci.

Jaká roční doba je zobrazena na fotografii, z čeho tak usuzujete?

Zima, podle zdobení stromku a teplého oblečení.

V jaké období byla podle vás fotografie vytvořena, zdůvodněte.

V období první světové války, podle uniforem vojáků.

BOLŠEVICKÁ REVOLUCE

134

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci doplňují informace pomocí učebnice

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně doplnit pomocí učebnice slova chybějící v komiksu.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje zadání a komiks s chybějícími slovy. Tato slova se při klikání myší postupně odkrývají.

¹³⁴ DIESING, Helena. *Český komiks 01. poloviny 20. století*. 1. vyd. Praha: Verzone, 2011. ISBN 978-80-904546-8-2. s. 305.

Pracovní list obsahuje zadání, komiks s chybějícími slovy a doplňující úkol.
Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím snímku.

Chybějící slova:

1917, car, Lenin, 7. listopadu, v Petrohradě, průmyslu.

VYŠLO SLUNCE SVOBODY...

135

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší.
Po zobrazení čtvrté otázky se po kliknutí myší zobrazí překlad názvu plakátu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Popište osobu na plakátu.

Jde o staršího muže, má šedivé vlasy i vousy. Je oblečený jako rolník nebo pastevec, v ruce má hůl, druhou rukou má nataženou k nebi, jakoby něco hlásal.

Popište pozadí plakátu, jaké předměty se na plakátu vyskytují?

Jde o pole, na kterém jsou balíky slámy, zemědělské náčiní. Nad polem vychází slunce, v němž je nápis CP.

Z jaké země podle vás plakát pochází a proč?

Z Ruska – podle azbuky, červené barvy.

Co si myslíte, že hlásá muž na plakátu?

¹³⁵ Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 115.

Vyšlo slunce svobody. Nedovolte, aby uhaslo.
 Co by mohlo být sluncem svobody?
Nástup bolševismu, Lenina k moci.
 Ze které doby plakát nejspíš pochází?
Z doby těsně po bolševické revoluci.
 K čemu plakát nabádá?
K tomu, aby si lidé uvědomili, co mají, nechtěli režim měnit, a naopak aby ho podporovali dalším zvolením.

PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA

136

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci prokazují znalost látky, žáci seřazují jednotlivé obrázky chronologicky, žáci popisují děj události

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně seřadit obrázky tak, aby za sebou následovaly chronologicky. Následně celý děj první světové války vyprávějí.

Úkol vhodný jako opakování tématu První světová válka na počátku 9. třídy ZŠ (kvarty víceletého gymnázia).

Technická specifikace:

Snímek obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku. Správná čísla označující řazení obrázků se postupně odkrývají při klikání myší.

Pracovní list obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím snímku.

¹³⁶ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 181 – 182, 186 – 188.

Období po první světové válce

-ISMY

137

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace do tabulky

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je na základě četby komiksu správně doplnit tabulku. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks, tabulku a správné doplnění tabulky. Odpovědi v tabulce se ve stejnou chvíli odkryjí při kliknutí myší.

Pracovní list obsahuje komiks a tabulku.

Žáci pracují buď pouze se snímkem v počítačové verzi, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu mohou provést prostřednictvím snímku.

Vyplněná tabulka:

HNUTÍ/IDEOLOGIE	ZEMĚ	HLAVNÍ PŘEDSTAVITEL(É)	OZNAČENÍ FUNKCE	NÁSTUP K MOCI
NACISMUS	Německo	Adolf Hitler	führer	1933
FAŠISMUS	Itálie	Benito Mussolini	il duce	1922
BOLŠEVISMUS	Rusko	V. I. Lenin J. V. Stalin	x	1917

¹³⁷ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 192 – 194.

LENIN A JEHO „VĚRNÍ“

138

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci porovnávají dvě fotografie, žáci interpretují údaje z fotografií, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují o svém názoru, žáci argumentují své přesvědčení, žáci vyvozují závěry ze zjištění o tom, že se jedná o stejnou fotografii, žáci navrhují možná vysvětlení, žáci objasňují fakta

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je porovnat obě fotografie a samostatně zodpovědět otázky k těmto fotografiím.

Technické záležitosti:

Snímek obsahuje dvě fotografie k porovnání, otázky a odkaz na dílčí úkol: Zvládli byste to? Dílčí úkol k tomuto tématu se zobrazí po kliknutí myši. K přechodu na dílčí úkol je určen odkaz Zvládli byste to?

Pracovní list obsahuje dvě fotografie, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímky v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Porovnejte obě fotografie, pocházejí ze stejného dne?

Ano, pocházejí – jsou tam stejní lidé.

Koho vidíte na první fotografii?

Lenina, obecnstvo, dva muže pod tribunou.

Koho vidíte na druhé fotografii?

Lenina a obecnstvo.

Vyhledejte zásadní rozdíly mezi fotografiemi.

Absence dvou mužů pod tribunou, delší tribuna, vyšší budovy v pozadí.

Kdo by mohli být muži, kteří jsou na první fotografii, ale na druhé se již neobjevují?

Politici. (Trockij a Kameněv)

¹³⁸ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. ISBN 80-88982-94-4. s. 89.

KDO ZACHRÁNIL ITÁLIÍ? FAŠISMUS!!

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Fašismus.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myši. Po zobrazení první otázky se po kliknutí myši zobrazí přeložený název.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přeložte italský nápis.

Kdo zachránil Itálii? Fašismus!!

N karikatuře je zpodobněna Itálie – v jaké formě?

V podobě tonoucí se ženy s hvězdou nad hlavou.

Jaký obraz a nápis vidíme nahoře?

Topící se ženu, nápis Bolscevismo.

Jaký obraz a nápis vidíme dole?

Ženu zachráněnou mužem, nápis Il Fascismo!!

Kdo Tedy zachránil Itálii?

Fašismus.

Jak chápete celou karikaturu?

Kritika bolševismu, který by nechal Itálii napospas „utnutí“, vysvobodit ji mohl jen fašismus.

¹³⁹ VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-428-3. s. 26.

ZROD NACISMU

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky.

První pracovní list obsahuje komiks. Druhý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

V jaké zemi se zrodil nacismus?

Německo.

Jak lze charakterizovat stranu národních socialistů neboli nacistů?

Strana fašistického rázu, která ale trvá na rasové čistotě.

Která osobnost stála u zrodu nacismu?

Adolf Hitler.

V jaké roce se nacisté odhodlali k činu a v souvislosti s jakými událostmi?

1923. V souvislosti s prudkým nárůstem cen a chaosem.

Jakou podobu měl nacistický puč?

Hitler ho vyhlásil v mnichovské pivnici, dav následně vyrazil do ulic a obsadil několik státních úřadů. Puč neměl dlouhého trvání.

Jaký byl výsledek puče, ujali se nacisté po této události moci?

Ne, všichni pučisté byli zatčeni a ve vězení skončil i Adolf Hitler, ač jen na pár měsíců.

¹⁴⁰ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 193.

STALIN „U KORMIDLA“

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Nástup Stalina k moci.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení první otázky se po kliknutí myší zobrazí první část názvu a po zobrazení páté otázky se po kliknutí myší zobrazí zbývající část názvu. Po zobrazení čtvrté otázky se po kliknutí myší zobrazí odpověď na tuto otázku. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Poznáte osobu na plakátu?

J. V. Stalin.

Jaké předměty se na plakátu objevují?

Kormidlo s nápisem СССР, sovětská vlajka s cepem a sekerou, zřejmě i část lodi.

Co osoba na plakátu dělá?

Drží se kormidla a zjevně řídí loď. Dívá se do dále.

Věděli byste, co znamená nápis СССР?

V azbuce SSSR.

Co nám podle vás chce sdělit autor plakátu?

U pomyslného kormidla státu, možná i dějin, právě stojí Stalin a drží ho pevně v ruce.

V jaké době asi plakát vznikl?

V době, kdy nastoupil Stalin do čela SSSR.

¹⁴¹ JANČURA, Vladimír. Stalin má svojich stúpenčov aj na Slovensku. *Pravda* [online]. 10. 3. 2010, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://spravy.pravda.sk/stalin-ma-svojich-stupencov-aj-na-slovensku-fzr-/sk_domace.asp?c=A100310_152024_sk_domace_p29>.

NAJDETE 5 ROZDÍLŮ?

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: frontální vyučování + samostatná práce

očekávané výstupy: Žáci porovnávají dvě fotografie, žáci diskutují o svém názoru, žáci argumentují své přesvědčení, žáci vyvozují závěry ze zjištění o tom, že se jedná o stejnou fotografii, žáci navrhnou možná vysvětlení, žáci objasňují fakta

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je porovnat obě fotografie a odhadnout, zda se jedná o jednu a tutéž fotografii. Po odhalení skutečnosti žáci přemýšlejí o tom, kdo asi mohl být „zmizelý“ muž na fotografii a z jakých důvodů musel zmizet.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje dvě fotografie k porovnání, otázku, úkol, řešení úkolu a odkaz na dílčí úkol. Úkol se zobrazí po kliknutí myší a při dalším kliknutí se zobrazí řešení úkolu. Nakonec se po kliknutí myší zobrazí také dílčí úkol k tomuto tématu: Zvládli byste to? K přechodu na dílčí úkol je určen odkaz Zvládli byste to?

Vypracovaný úkol:

Zjistěte, kdo je zmizelý muž a proč vůbec musel zmizet.

Nikolaj Ježov – bývalý šéf sovětské policie NKVD, později „nepohodlný“, zbavený funkce a zlikvidovaný

ZVLÁDLI BYSTE TO?

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci zkoušejí úpravu fotografií, žáci zhodnocují složitost úpravy fotografií

¹⁴² MOLDAVIT, Gregor. Stalin a ostatní 2/2. *Vyprávění ze světa i z dějin* [online]. 18. 11. 2011, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://gregormoldavit.blog.cz/1111>>.

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů
počet snímků v počítačové verzi: 1
počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Dílčí úkol k úkolům Najděte 5 rozdílů a Lenin a jeho „věrní“.
Úkolem žáků je samostatně si při hodinách informačních technologií (2 vyučovací hodiny) vyzkoušet, jak jednoduché, případně složité, je upravit fotografii, konkrétně fotografii z vlastního rodinného alba. Žáci mají za úkol vymazat z fotografie jednu osobu a své dílo prezentovat před třídou.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje zadání úkolu.

Zadání:

Sami si při hodině informačních technologií vyzkoušejte, jaké to je, „nechat někoho zmizet“. Vyberte si digitální fotografii z Vašeho rodinného alba a podobným způsobem ji upravte.

Pamatujte ale na to, že v první polovině 20. století rozhodně nebyly k dispozici technologie, které dnes máte možnost využívat vy!

BRIAND – KELLOGŮV PAKT

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou, odpovědět na otázky a zjistit další informace o Briand – Kellogově paktu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

¹⁴³ BIDLO, Franta. *Bidlova čítanka: sborník*. Uspořádal a obrazovou část sestavil Vladimír Thiele. 1. vydání. Praha: SNKLHU, 1959. s. 219.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu, otázky a odpověď na předposlední otázku. Otázky se postupně odkrývají při klikání myši. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení předposlední otázky se při klikání myši postupně odkrývá odpověď na tuto otázku. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu předposlední otázky mohou provést prostřednictvím snímku.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji popište karikaturu.

Muž, zřejmě Američan, vede jako loutku andílka, a to směrem do Evropy. Andílek nese olivovou ratolest. V pozadí je voják a hlaveň.

Nacházíte na karikatuře nějaké symboly. Pokud ano, které a co podle vás symbolizují?

Strýček Sam představuje Ameriku, andílek s olivovou ratoletí představuje něco dobrého a mírumilovného. Ovšem andílek je veden jako loutka, je tedy ovládán Amerikou. Voják a hlaveň symbolizují ozbrojení Ameriky.

Co znamená popisný text ke karikatuře. Má být humorný či ironický?

Má být ironický a má znamenat, že Američané chtějí napálit „hlupáky“ Evropany.

Jaký postoj podle vás autor karikatury k Briand – Kellogově paktu zastává?

Negativní.

Zjistěte více informací o Briand – Kellogově paktu.

CO: dohoda o zákazu války (s výjimkou války obranné) jako prostředku mezinárodní politiky

KDO: iniciátory francouzský státník A. Briand a americký státní tajemník B. Kellog; připojeno 62 států (i ČSR)

KDY: podepsáno 27. 8. 1928

KDE: podepsáno v Paříži

Přikláníte se k postoji autora karikatury? Proč?

Světová hospodářská krize a 30. léta 20. století

SVĚTOVÁ HOSPODÁŘSKÁ KRIZE

¹⁴⁴ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 195 – 196.

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Jakou událostí a kdy započala velká hospodářská krize?

Krachem na burze v New Yorku v říjnu 1929.

Co tato událost způsobila s obchodem?

Zpomalila ho.

Jak na tom byli v době krize lidé?

Přicházeli o práci, domovy, farmy. Platy jim prudce klesaly.

Kdo byl v roce 1932 zvolen prezidentem USA?

Franklin Roosevelt.

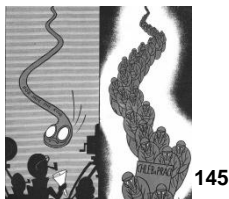
Jakým programem chtěl tento prezident krizi řešit? Program konkretizujte.

Program Nový úděl. Jeho součástí bylo zavedení univerzálního důchodového pojištění, pojištění bankovních vkladů, výstavba nových přehrad, mostů, pošt, elektrických rozvodných sítí.

Nástup čeho a koho k moci zapříčinila krize v Německu?

Nacismu a Adolfa Hitlera (1933 kancléřem).

LOCH NESS

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Popište levou část karikatury.

Je na ní had nebo jiný plaz, evidentně jako součást promítaného filmu, na který se dívají lidé.

Popište pravou část karikatury.

Lidé v řadě táhnoucí se jako had. Lidé mají zubožené obličejové a nesou cedule Chléb a práci.

Vysvětlete název karikatury: LOCH NESS.

Loch Ness je jezero ve Skotsku, na kterém byla údajně viděna příšera Nessie, o níž se dosud vedou spory, zda skutečně existuje nebo nikoliv.

Dejte do souvislosti obě části karikatury, název a popisky, jaký je podle vás význam karikatury?

Na levé části je Nessie, na pravé části je zástup hladovějících. Krizi autor karikatury přirovnává k příšere, o níž se ale raději nemluví.

Ke které události se karikatura váže?

Ke světové hospodářské krizi.

¹⁴⁵ BIDLO, Franta. *Bidlova čítanka: sborník*. Uspořádal a obrazovou část sestavil Vladimír Thiele. 1. vydání. Praha: SNKLHU, 1959.

HITLERŮV NÁSTUP K MOCI

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je správně odpovědět na otázky na základě četby komiksu. Dalším úkolem je v jiných materiálech zjistit doplňující informace. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Kdo byl zabit při tzv. „noci dlouhých nožů“?

Stovky nacistů.

Zjistěte o této události více informací.

Co všechno znamenal Hitlerův nástup k moci pro Židy?

Zákaz pracování ve státní správě, zákaz provozování živnosti, zákaz manželství s „árijcem“, zákaz pracovat v německých institucích, třídění podle rasového původu.

Který z významných Židů musel opustit Německo?

Albert Einstein

Co víte o tomto muži?

¹⁴⁶ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 197.

NAŠE POSLEDNÍ NADĚJE: HITLER

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na úkoly a otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát, úkoly a otázky k plakátu. Po kliknutí myší se zobrazí překlad názvu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přeložte text plakátu.

Naše poslední naděje Hitler.

Jak si vysvětlujete text plakátu?

V jakém období asi plakát vznikl a v důsledku jakých událostí?

V období světové hospodářské krize.

Co si lidé slibovali právě od Hitlera?

Zlepšení hospodářské situace.

¹⁴⁷ PEČENKA, Marek, a kol. Dějiny moderní doby. 1. díl. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 1999. ISBN 80-86287-05-X. s. 22.

EIN VOLK, EIN REICH, EIN FÜHRER

¹⁴⁸

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na úkoly a otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát, úkoly a otázky k plakátu. Po kliknutí myší se zobrazí překlad názvu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přeložte text z plakátu.

Jeden lid, jedna říše, jeden vůdce.

Jaká postava vystupuje na plakátu?

Adolf Hitler.

Pokuste se vysvětlit význam plakátu v souvislosti s historií Německa.

Němci byli dlouho nejednotní, sjednocení proběhlo až v roce 1871 – proto upozorňují na 1 lid, 1 říši – a když je 1 lid a 1 říše, musí mít i 1 vůdce, toho nejlepšího, kterým je Adolf Hitler.

¹⁴⁸ BUREŠOVÁ, Jana - HÝSEK, Ondřej. *Dějepis 9: Moderní dějiny*. 1. vydání. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8. s. 39.

ADOLF HITLER A SMRT

149

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Které postavy vidíte na karikatuře?

Adolfa Hitlera a smrtku.

Co tyto postavy dělají?

Adolf Hitler stojí, jednou rukou se drží za opasek, druhou rukou drží pistoli, ze které se asi právě střílelo. Smrtka má přes rameno kosu a jednou rukou drží Hitlera za předloktí.

Jak chápete chování postav na karikatuře?

Adolf Hitler se nebojí smrti, i tu se snaží zneškodnit, nemá z ní žádný respekt. Smrtka se mu naopak snaží naznačit, že by respekt mít měl.

¹⁴⁹ CHROBÁK, Ondřej, a kol. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900 – 1950*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86010-98-8. s. 76.

A TAK JDE KRYSAŘ...

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení druhé otázky se po kliknutí myší zobrazí i název úkolu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přesně popište karikaturu.

Jde shrbený muž, potutelně se usmívá a hraje na píšťalku. Kouká se za sebe, za ním se linou hákové kříže.

Nepřipomíná vám jeho činnost nějakou literární postavu? Pokud ano, koho?

Krysaře.

Co tato literární postava udělala špatného?

Krysař hrál na píšťalku a tím hraním vábil krysy, které ho poslouchaly, šly za ním a nakonec skončily v propasti. To samé nakonec udělal s lidmi.

Myslíte, že autor karikatury odkazuje na tuto literární postavu?

Ano.

Jak byste vysvětlili karikaturu?

Lidé byli vábeni nacismem, stejně jako v díle Krysař byli vábeni zvukem píšťaly – jdou slepě za Hitlerem a vůbec neskončí dobře.

¹⁵⁰ KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující: antologie současné karikatury a kresby 1945 – 1962*. 1. vyd. Praha: NČSVU, 1963. s. 3.

VÍTÁNÍ ADOLFA HITLERA

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci odhadují nesdělená fakta, žáci diskutují o postojích tehdejší společnosti, žáci argumentují a obhajují svůj názor, žáci zhodnocují přístup obyvatelstva a jejich pohnutky

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je nejprve odhadnout, v jaké době a při jaké příležitosti fotografie vznikla. Následně mají žáci za úkol vžít se do pocitů davu z fotografie, pokusit se tyto pocity definovat a zdůvodnit.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii, otázky a úkoly. Na snímku jsou nejprve první dvě otázky. Po prvním kliknutí myší se odkryje název úkolu a úkol, přičemž první dvě otázky zmizí. Při dalším kliknutí myší se odkryje poslední úkol. Na závěr jsou na snímku poslední dva úkoly a fotografie.

Žáci pracují pouze se snímek v počítačové verzi.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Zkuste odhadnout, v jakém období a při jaké příležitosti tato fotografie vznikla.

Období před druhou světovou válkou, pozdrav Adolfu Hitlerovi.

Podle čeho tak usuzujete?

Podle zdvižených paží.

Pokuste se vžít do osob na fotografii. Jaké asi prožívaly pocity, pokuste se tyto pocity zdůvodnit.

Co si myslíte o projevech radosti z přítomnosti Adolfa Hitlera?

¹⁵¹ HOFFMANN, Heinrich. *Hitler ve své vlasti*. 1. vydání. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009. ISBN 978-80-206-0994-6.

ŠPANĚLSKO – CORRIDA MADRILEÑA

152

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o španělské občanské válce. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu, otázky a odpovědi na 2 otázky. Otázky se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení třetí a čtvrté otázky se při klikání myší postupně odkrývají odpovědi na tyto otázky, odpovědi na snímku zůstávají. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co vás na karikatuře zaujalo na první pohled?

Co nejpřesněji karikaturu popište.

Na karikatuře je několik lidí, proti nim jede tank. Lidé mají zbraně, někteří vypadají jako matadoři při býčích zápasech. Jejich protivníkem není býk, ale právě tank, pod nímž některé z postav umírají.

Přeložte španělský nápis do českého jazyka. Koresponduje tento název s celkovým vyzněním, jak ho chápete ve spojení s karikaturou?

Španělsko – Býčí zápasy v Madridu. Ve skutečnosti nejsou na karikatuře zobrazeny zápasy s býky, ale autor se zřejmě snaží naznačit, že události ve Španělsku měly stejně krvavý ráz jako zápasy s býky, ovšem zde umírali lidé.

Přemýšlejte, s jakou událostí karikatura souvisí, co je tématem karikatury.

Španělská občanská válka.

¹⁵² Česká karikatura proti fašismu a válce: 1933 – 1945. Terezín, Malá pevnost Terezín – 4. dvůr, květen – srpen 1988 [katalog výstavy]. Terezín: Památník Terezín, 1988.

Napište, co si pamatujete o této události.

ANŠLUS RAKOUSKA

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o této události. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení páté otázky se po kliknutí myší zobrazí i název úkolu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Popište všechny postavy na karikatuře, jak jsou oblečeny, co dělají?

Jsou tam dvě postavy, jedna hodně vysoká, druhá naopak velmi malá. Velká postava stojí vzpřímeně, tváří se hrdě, podpěrou jí je menší postava. Na sobě má klobouk, zřejmě nějaké společenské oblečení, za pasem meč, ze kterého odkapává asi krev. Malá postava je podpěrou velké postavě, takže má klobouk zaražený do obličeje a nevidí. Má velké kalhoty, kabát a šavli. Vypadá jako příslušník policie.

¹⁵³ KUNSTOVÁ, Eliška, a kol. *Historické a didaktické inspirace. Oživené myšlenky – o vzdělání a dějepise od 17. ke 20. století*. 1. vydání. Praha: ASUD, 2001. 159 s. ISBN 80-239-3108-3.

Jsou postavy vykresleny realisticky nebo přehnaně? Jakým způsobem?

Přehnaně, již z důvodu své velikosti. Velká postava má navíc rysy spíše Frankensteina, čímž je naznačena její nesmlouvavost, tvrdost. Malá postava je vykreslena tak, aby působila směšně.

Popište všechny předměty, které se nacházejí na karikatuře.

Šavle malé postavy a meč velké postavy. Z meče odkapává krev.

Jak na vás karikatura působí, jak ji chápete?

V jakém roce byla karikatura publikována? K jaké události by se mohla vázat?

1938, anšlus Rakouska.

Co víte o této události?

VÍDEŇ, 12. BŘEZNA 1938

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci doplňují informace

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o této události.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přesně popište fotografii.

Zástup lidí, kteří evidentně poslouchají někoho, kdo před publikem vystoupil.

Všude jsou rozvěšeny vlajky s hákovými kříži.

V souvislosti s datem pořízení fotografie, při jaké příležitosti byla zhotovena?

Při anšlusu Rakouska.

Jak podle vás obyvatelé Rakouska přijali Hitlera? Podle čeho tak usuzujete?

Zřejmě kladně, když jich stojí takové zástupy při jeho vítání.

¹⁵⁴ HOFFMANN, Heinrich. *Hitler ve své vlasti*. 1. vydání. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009. ISBN 978-80-206-0994-6.

Co víte o této události?

PŘEDVEČER DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační + motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci samostatně doplňují informace

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně doplnit slova chybějící v komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol je vhodný jako úvod k tématu Druhá světová válka.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje zadání a komiks s chybějícími slovy. Tato slova se při klikání myší postupně odkrývají.

Pracovní list obsahuje zadání a komiks s chybějícími slovy.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím snímku.

Chybějící slova:

Francie, Nacisté, 1938, Rakousko, Židů, Sovětským svazem, Polsko.

¹⁵⁵ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 200.

Druhá světová válka

JAK ŠEL ČAS S NĚMECKEM A SOVĚTSKÝM SVAZEM...¹⁵⁶

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační + fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální výuka)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatur, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významy karikatur, žáci na základě tří karikatur vyvozují závěry

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad třemi karikaturami, odpovědět na otázky a pokusit se odhadnout, jak se bude dále vyvíjet vztah mezi Německem a SSSR. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Napadení SSSR Německem.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje tři karikatury, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jedna karikatura, karikatury se nezobrazují současně.

Pracovní list obsahuje tři karikatury, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují pouze s pracovním listem, přičemž snímek v počítačové verzi lze využít jako ilustraci, nebo pouze se snímkem v počítačové verzi, ovšem s nutností provedení analýzy karikatury učitelem.

Vypracované otázky:

1. karikatura:

Které osoby jsou zobrazeny na karikatuře?

Hitler a Stalin.

¹⁵⁶ Inspirováno: KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4.

¹⁵⁷ SEDLMAYEROVÁ, Milena. *Pracovní sešit k Dějinám moderní doby I – II*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2001. ISBN 80-86287-43-2. s. 15.

¹⁵⁸ MOIR, Alan. *Alain Moir Cartoon Gallery* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://www.moir.com.au/David%20Low.htm>>.

¹⁵⁹ KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4. s. 80.

Jak byste z karikatury charakterizovali jejich vzájemný vztah?

Jako přátelský.

V jaké pozici jsou tyto postavy zobrazeny, co dělají?

Hitler je zobrazen jako ženich, Stalin jako nevěsta. Zřejmě se právě vzali, jsou spokojeni.

2. karikatura:

Které osoby jsou zobrazeny na karikatuře?

Hitler a Stalin.

Jak byste z karikatury charakterizovali jejich vzájemný vztah?

Naoko přátelský, ve skutečnosti ale ostražitý a spíše nepřátelský.

V jaké pozici jsou tyto postavy zobrazeny, co dělají?

Jdou spolu, mají k sobě svázané nohy. Usmívají se, ale míří na sebe za zády pistolí.

3. karikatura:

Vypište osoby, které vystupují na karikatuře. Ke každé osobě přiřadte příslušnou zemi.

Himmler – Německo, Hitler – Německo, Göring – Německo, Goebbels – Německo, Daladier – Francie, Chamberlain – Velká Británie.

Co dělají představitelé Německa?

Jedou ve voze, zřejmě připraveni k boji. Stojí před křižovatkou, která cestu rozděluje na Západní země a SSSR.

Co dělají představitelé západních zemí?

Stojí u cedule a nabádají německé představitele, aby se vydali cestou k SSSR.

Pokuste se odhadnout, jak se bude dále vyvíjet vztah mezi Německem a SSSR.

JÁ SE VZNÁŠÍM, JÁ SI LÉTÁM...

projekt

160

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci kreativně přemýšlejí, žáci si uvědomují podřízenost vojáků k rozkazům velení

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence občanské

¹⁶⁰ Messerschmitt Bf 109. 2. světová válka [online]. 26. 8. 2007, [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.2svvalka.estranky.cz/clanky/nemecka-technika/messerschmitt-bf-109.html>>.

mezipředmětové vztahy: český jazyk, občanská výchova

délka trvání: 1 týden

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je v hodině slohové výchovy (1 vyučovací hodina) napsat slohové cvičení na téma „Já se vznáším, já si létám...“ o pocitech pilota stíhačky Messerschmitt Bf 109.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii, otázku k fotografii, odpověď na tuto otázku a zadání úkolu. Při kliknutí myší se zobrazí odpověď na otázku, při dalším kliknutí myší se zobrazí zadání projektu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Otázka s možnou odpovědí:

Víte, co je na fotografii?

Messerschmitt Bf 109.

Zadání:

Představte si, že jste pilotem této stíhačky, a v hodině slohové výchovy napište úvahové vyprávění o tom, co vás čeká a jaký máte ze svého poslání pocit.

Postup práce:

- tvorba slohového cvičení: 1. hodina slohové výchovy
 - žáci zpracovávají slohové cvičení
- představení slohového cvičení spolužákům: 3. hodina dějepisu
 - žáci čtou slohové cvičení spolužákům

PROMĚNA ŽENY ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY¹⁶¹

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: frontální vyučování + samostatná práce

očekávané výstupy: žáci porovnávají tři fotografie, žáci interpretují údaje z fotografií, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují

¹⁶¹ Inspirováno: KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4.

¹⁶² KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4. s. 88.

informace pomocí jiných materiálů, žáci diskutují nad důvodem proměny ženy za druhé světové války

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně porovnat tři fotografie S. I. Petrovové, odpovědět na otázky a vyhledat další informace o blokádě Leningradu.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje tři fotografie, otázky, odpověď na jednu otázku a závěrečný úkol. Otázky se postupně odkrývají při klikání myši. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení druhé otázky se při kliknutí myši odkryje odpověď na tuto otázku. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Jaký život podle výrazu tváře asi S. I. Petrová prožila?

Nepříliš šťastný, ke konci spíše tragický.

Zkuste odhadnout, v jakém časovém rozmezí byly fotografie pořízovány.

Květen 1941, květen 1942, říjen 1942.

Jak se mohla v tak krátkém časovém úseku tato žena tak změnit?

Asi prožila nějakou tragickou či stresovou událost.

S. I. Petrovová prožila blokádu Leningradu. Pro pochopení této fyzické změny S. I. Petrovové zjistěte podrobnější informace o tom, co to vůbec byla blokáda Leningradu, kdy se odehrávala a co znamenala pro tamní obyvatelstvo.

NAPOLEONEK PŘED MOSKVOU

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

¹⁶³ HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. s. 548.

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.
Úkol vhodný jako úvod k tématu Porážka německé armády v SSSR.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení první otázky se po kliknutí myší zobrazí první část názvu a po zobrazení třetí otázky se po kliknutí myší zobrazí zbývající část názvu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímek v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Která postava vystupuje na karikatuře? Jak je tato postava oblečena, zobrazena?

Adolf Hitler, je ale oblečený a vypodobněný jako Napoleon.

V jaké pozici je postava zobrazena?

Jde o berli, podle stop se vrací zpět. Do ruky ho bodá srp, je nešťastný.

Kde se tato postava nachází, podle čeho tak usuzujete?

V Rusku – podle kopulí, červené zdi, srpů a kladiva.

Co Napoleon a Rusko?

Proč je asi Adolf Hitler vypodobněn právě jako Napoleon?

TAPECÍROVA TAPETA

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

¹⁶⁴ VAILLAND, Roger, a kol. *Kreslíř Adolf Hoffmeister*. 1. vydání. Praha: S. V. U. Mánes: Melantrich, 1948. s. 165

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Jaké postavy vidíte na karikatuře?

Smrtky a vojáky.

Dokážete odhadnout národnost někomu z nich? Jak to poznáte?

Vojáci jsou Němci – podle uniformy.

Každý voják jde vždy „ve dvojici“ se smrtkou – přesně popište každou dvojici, která je vidět celá.

Voják se smrtkou, která mu do týlu míří pistolí.

Voják s husou v ruce, smrtka jde za ním a do zad mu míří pistolí.

Voják jde s rancem přes rameno, za ním jde smrtka, která na něj míří pistolí a hrozí rukou.

Voják, který je zděšený, smrtka mu totiž sedí na ramenou a troubí.

Voják, který jde s ranečkem přes ramena, smrtka jde za ním a bodcem ho popohání.

Voják, který si nese prase, vyděšeně se dívá na smrtku za sebou, která mu chce prase vzít.

Voják, který utíká, protože za ním běží smrtka s bičem.

Voják s rancem přes rameno, za ním jde smrtka a napichuje ho vidlemi.

Voják, který si nese hodiny, za ním jde smrtka a míří na něj nožem.

Voják, který jde shrbeně, protože za ním jde smrtka a vysmívá se mu.

Jak chápete existenci smrtek?

Jako černé svědomí vojáků, kteří zřejmě někde rabovali a nakradli si, ale také určitě ve válce zabili nějaké lidi.

Jak na vás celá kompozice působí?

V jakém roce karikatura vznikla? Co z toho vyvozujete?

1943 – Německo už nebylo tak silné, vojáci spíš vystrašení, spíš čekali na smrt, jejich síla se ztrácela.

POCHOD MSTITELŮ

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o této události. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Na karikatuře vidíte dvě skupiny, jak byste je pojmenovaly, jak jsou zobrazeny?

První skupinou jsou vojáci, kteří jdou po zemi, druhou skupinou jsou zřejmě duchové, kteří se nad nimi vznášejí.

Konkretizujte tyto dvě skupiny, co o nich dokážete říct?

Vojáci pocházejí ze SSSR – mají vlajku, sovětské uniformy, hvězdu na přilbě. Duchové jsou zřejmě lidé, kteří zemřeli pod rukou nacistů, neboť na sobě nesou cedule typu Lidice.

Horní skupina na sobě má cedule s městy, co víte o těchto městech?

Lidice – vyhlazeny po atentátu na Reinharda Hendricha 10. června 1942, Majdanek – koncentrační tábor, Osvětim – koncentrační tábor, Varšava – bombardování + židovské ghetto

Kam tyto skupiny směřují, za jakým účelem?

¹⁶⁵ HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. s. 550.

Do Berlína, za účelem porážky Německa – jeho zničení.
K jaké události se podle vás karikatura váže?
Ke konci druhé světové války.
Co víte o této události.

VICTORY CLUB

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k tématu Porážka Německa v druhé světové válce.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímek v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co vás na karikatuře zaujalo na první pohled?

Co nejpřesněji karikaturu popište.

Tři postavy sedí u stolu, zřejmě něco oslavují, na karikatuře se kromě nich objevuje nástěnná mapa a další tři osoby, které jsou tam zřejmě nepřimo.

Na karikatuře se objevuje celkem 6 lidí, najdete je? A kdo jsou tito lidé?

¹⁶⁶ CHROBÁK, Ondřej, a kol. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900 – 1950*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86010-98-8. s. 83.

U stolu sedí zleva Stalin, Chamberlaine a Truman. Na dýmce je obličej Hitlera, který pláče, jako popelník slouží hlava Mussoliniho a jako rohožka pod Trumanovy boty slouží Čankajšek.

Co prozrazuje postoj lidí na karikatuře?

Postoj prvních tří je vítězný, něco slaví, jsou evidentně spokojení. Naopak poslední tři skončili jako „onuce“ pro první tři osoby.

Jaké předměty se objevují na karikatuře?

Nástěnná mapa Evropy, stůl a tři vlajky: SSSR, USA a VB.

Přemýšlejte, jaký je podtext karikatury.

Porážka mocností Osy, vítězství SSSR, USA a VB.

K jaké události se tedy karikatura váže?

Konec války.

DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA

167

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: žáci prokazují znalost látky, žáci seřazují jednotlivé obrázky chronologicky, žáci popisují děj události

klíčové kompetence: kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně seřadit obrázky tak, aby za sebou následovaly chronologicky. Následně celý děj druhé světové války vyprávějí.

Technická specifikace:

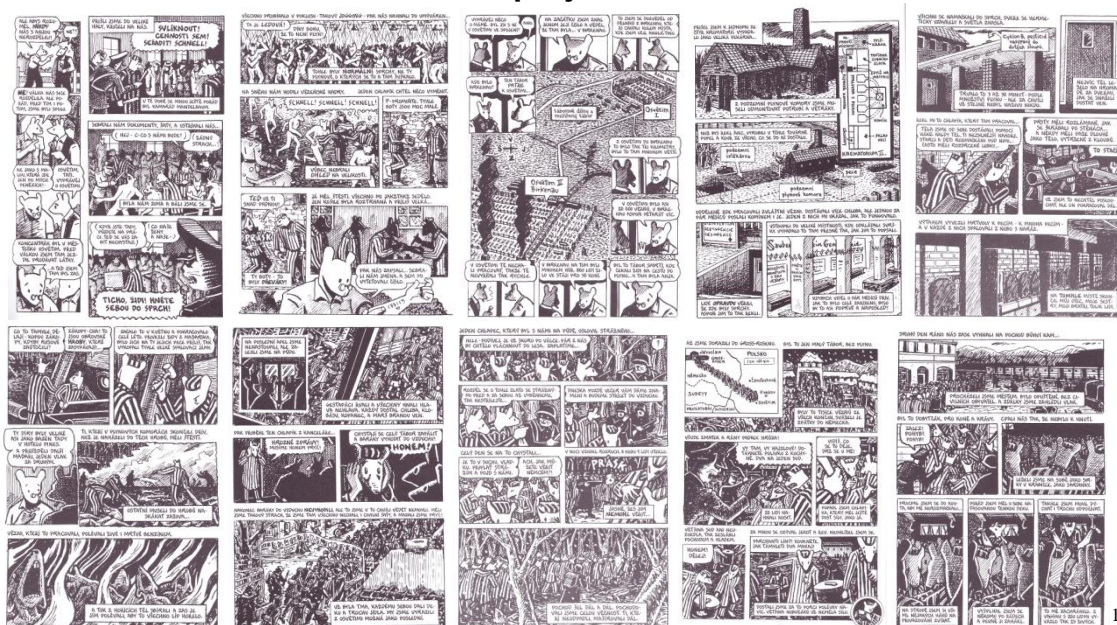
Snímek obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku. Správná čísla označující řazení obrázků se postupně odkrývají při klikání myší.

Pracovní list obsahuje jednotlivé obrázky a místo, na které má být doplněno pořadové číslo obrázku.

¹⁶⁷ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 201 – 203 a 206.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu pracovního listu mohou provést prostřednictvím snímku.

SVĚDECTVÍ Z OSVĚTIMI projekt

168

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: skupinové vyučování (5 skupin)

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci převádějí ikonický text do psaného textu, žáci interpretují získané údaje, žáci ilustrují text, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence kučení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: český jazyk a literatura, výtvarná výchova, informační technologie

délka trvání: 2 týdny

počet snímků v počítačové verzi: 4

počet pracovních listů: 8

Konkretizace úkolu:

Žáci jsou rozděleni do 5 skupin. Každá skupina dostane 1 až 2 pracovní listy s komiksem z knihy *Maus II, A tak začalo moje trápení: příběh očitého svědka* od Arta Spiegelmana. Úkolem každé skupiny je na základě komiksu vytvořit v hodinách

¹⁶⁸ SPIEGELMAN, Art. *Maus II, A tady začalo moje trápení: příběh očitého svědka*. Přeložil Jiří Zavadil a kol. 1. vydání. Praha: Torst, 1998. ISBN 80-7215-064-2. s. 27 – 28, 53, 72 – 74, 83 – 87.

slohové výchovy (2 vyučovací hodiny) fiktivní interview s Vladkem Spiegelmanem, hlavní postavou komiksu. Interview musí mít délku 2 strany A5 a musí obsahovat žákovskou ilustraci, kterou skupina vytvoří na hodině výtvarné výchovy (1 vyučovací hodina). Všechny skupiny následně dohromady z jednotlivých rozhovorů sestaví a vytvoří na hodinách informačních technologií (2 vyučovací hodiny) brožuru, na jejíž podobě se společně dohodnou. Brožuru i jednotlivá interview představí na hodině dějepisu, kde zhodnotí práci spolužáků.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na jednotlivá témata, podmínky zpracování a konkretizaci úkolu. K přechodu jsou určeny odkazy Témata, Zpracování a Konkretizace úkolu. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Každé skupině je určen 1, případně 2 pracovní listy. Tyto pracovní listy obsahují daný komiks.

Žáci pracují se snímky v počítačové verzi a zároveň musí mít k dispozici příslušný pracovní list.

Zadání:

Pracujete ve vydavatelství Paměť a podílíte se na tvorbě brožury *Svědectví z Osvětimi*. Spolu se svým tvůrčím týmem máte za úkol udělat interview s přeživším z Osvětimi Vladkem Spiegelmanem na zadané téma. Spolu s dalšími tvůrčími týmy poté sestavíte z jednotlivých rozhovorů jmenovanou brožuru, jejíž finální podobu představíte na tiskové konferenci.

Témata:

Struktura Osvětimi
Postup při přijímání
Plynové komory
Spalovací jámy v Osvětimi
Pochod smrti

Postup práce:

- rozdělení do skupin: 1. hodina dějepisu
 - Žáci jsou rozděleni do skupin a seznámeni s úkolem
- porada tvůrčího týmu: 1. hodina dějepisu + volný čas
 - Žáci se radí o budoucí podobě rozhovoru, podmínkách zpracování, rozdělují si role ve skupině
- interview: 1. + 2. hodina slohové výchovy
 - Žáci zpracovávají interview
- tvorba ilustrace: 1. hodina výtvarné výchovy
 - Žáci zpracovávají ilustraci k rozhovoru
- vytvoření brožury: 1. + 2. hodina informačních technologií
 - Žáci se radí o budoucí podobě brožury, zpracovávají brožuru
- tisková konference k představení brožury: 5. hodina dějepisu
 - Žáci představují informace ze svého rozhovoru spolužákům, kriticky hodnotí práci spolužáků, představují podobu brožury

OSVĚTIMSKÉ DĚTI

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci prokazují svůj antinacistický postoj, žáci diskutují o existenci koncentračních táborů, žáci argumentují a obhajují svůj názor

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na závěr se po kliknutí myší objeví i název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Popište osoby na fotografii, jaký je jejich věk?

Jsou to děti, jsou oblečeny ve vězeňském oblečení.

Kde a kdy podle vás vznikla tato fotografie, zdůvodněte.

Vznikla v době druhé světové války v koncentračním táboře, je to poznat podle oblečení dětí, ostnatého drátu.

Jak spravedlivé podle vás mohlo být uvěznění těchto osob v koncentračním táboře?

Jaký mohl být životní osud těchto dětí?

Některé zemřely ještě v koncentračním táboře, přeživší děti mohly vycestovat do Izraele nebo žít ve své rodné zemi. Na holocaust ale asi nikdo z nich zapomněl.

¹⁶⁹ EMMERT, František. *Holocaust*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-1204-7. s. 41.

BUCHENWALD

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci prokazují svůj antinacistický postoj, žáci diskutují o existenci koncentračních táborů, žáci argumentují a obhajují svůj názor

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na závěr se po kliknutí myší objeví i název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Popište osoby na fotografii, co dělají?

Jsou to muži, jeden z nich stojí, ostatní leží na palandách. Všichni jsou polooblečení, vyhublí a zubožení.

Kde a kdy podle vás vznikla tato fotografie, zdůvodněte.

Vznikla v době druhé světové války v koncentračním táboře, je to poznat podle paland, na kterých muži leží, a jejich vyhublosti.

Jak spravedlivé podle vás mohlo být uvěznění těchto osob v koncentračním táboře?

Jaký mohl být životní osud těchto lidí?

Někteří zemřeli ještě v koncentračním táboře, přeživší mohli vycestovat do Izraele nebo žít ve své rodné zemi. Na holocaust ale asi nikdo z nich zapomněl.

¹⁷⁰ EMMERT, František. *Holocaust*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2006. ISBN 80-251-1204-7. s. 48.

Období od druhé světové války po rok 1989

VÝVOJ SSSR

171

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 2

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Úkol vhodný jako úvod k poválečným událostem a růstu SSSR jako velmoci.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje otázky, lze z něj přejít na komiks. K přechodu je určen odkaz Komiks. Druhý snímek obsahuje komiks. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého úkolu.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Jaká událost je v komiksu primárně vyprávěna?

Bolševická revoluce.

Které postavy v komiksu vystupují?

Lenin, nepřímo i Stalin (píše se o něm).

Jsou tyto postavy vylíčeny kladně nebo záporně?

Kladně, jako hrdinové.

Jde o historické postavy?

Ano.

Jde o popis skutečných historických událostí?

¹⁷¹ DIESING, Helena. *Český komiks 01. poloviny 20. století*. 1. vyd. Praha: Verzone, 2011. ISBN 978-80-904546-8-2. s. 305.

Ano.

Kolik příběhových linií komiks má?

Tři: 1. bolševická revoluce; 2. druhá světová válka, 3. přítomnost.

Propaguje tento komiks něco?

Komunismus.

Odhadněte, v jakém roce komiks vznikl.

1947 – 1948 (Bolševická revoluce proběhla v listopadu 1917 a komiks nese název 30 vítězných let SSSR).

MARSHALLŮV PLÁN

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad plakátem a odpovědět na otázky. Následně mají žáci za úkol o události zjistit v jiných pramenech co nejvíce informací. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje plakát, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Úkoly a Vypracované otázky:

Přeložte horní nápis.

¹⁷² OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby 1850 – 1993*. 1. vydání. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-94-8. s. 155.

Volné hranice.

Co vidíte na plakátu?

Nákladní auto, na střeše má vlaječky několika států a projíždí pod závorou, která se před ním zvedá.

Které z vlajek na střeše vozu poznáte?

Velká Británie, Itálie, Německo, Francie, Švýcarsko...

Jak byste definovali význam celého plakátu, co se plakát snaží sdělit světu?

Že státy, jejichž vlajky jsou zobrazeny na střeše vozu, jsou „na jedné palubě“, mají všude otevřené hranice, a to díky Marshallově plánu.

Domníváte se, že autor plakátu vnímal Marshallův plán pozitivně nebo negativně a proč?

Pozitivně, protože vyzdvihuje jeho klady – volné hranice.

Zjistíte více o Marshallově plánu.

Myslíte, že je někde na autě i československá vlajka? Zdůvodněte.

Nemůže být, Československo se do Marshallova plánu nezapojilo.

O ZÁSLUHÁCH „DEMOKRATA“ FRANCA

173

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem komiksu, žáci posuzují zaujatost komiksu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks. Po kliknutí myší se zobrazí název komiksu.

Pracovní list obsahuje komiks, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují pouze s pracovním listem, přičemž snímek v počítačové verzi lze využít jako ilustraci, nebo pouze se snímkem v počítačové verzi, ovšem s nutností provedení analýzy komiksu učitelem.

¹⁷³ *Němci v českých zemích = Die Deutschen in den böhmischen Ländern*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Albis international, 2007. 99 s. ISBN 978-80-86971-54-4. s. 70.

Vypracované otázky:

Kdo je ústřední postavou v tomto komiksu?

Franco.

Podle čeho jste to poznali?

Podle Quernici, Madridu...

Která historická postava dále v komiksu vystupuje?

Adolf Hitler jako kaprál s vouskem.

Jak autor ústřední postavu hodnotí a na co se snaží upozornit?

Negativně, jako někoho, kdo stál vždy na špatné straně, nyní v tom pokračuje a zapojuje se do Marshallova plánu, což svědčí o povaze Marshallova plánu.

Myslíte, že autor komiksu žil na Východě nebo na Západě? Podle čeho tak soudíte?

Z Východu – evidentně nesouhlasí s Marshallovým plánem a odsuzuje Franca za to, že se k němu přidává.

KOREJSKÁ VÁLKA

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení páté otázky se po kliknutí myší zobrazí i název úkolu. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Přeložte nápisy na karikatuře.

Válečná mašina, spojené země.

¹⁷⁴ CHROBÁK, Ondřej, a kol. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900 – 1950*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2006. ISBN 80-86010-98-8. s. 90.

Které postavy na karikatuře vidíte? Vycházejte i z názvu karikatury.

Mac Artur, Truman a spousta vojáků.

Co dělají postavy?

Mac Artur točí mlýnkem, do něhož hází Truman lopatou vojáky a z něhož vycházejí pouze kosti.

Jaký je podle vás význam karikatury, co se snaží autor karikatury kritizovat?

Kritizuje zbytečné posílání amerických vojáků na smrt, přičemž Truman a Mac Artur o tom moc dobře ví, ale nic s tím nedělají.

K jaké události se tato karikatura vztahuje?

Ke Korejské válce.

Jaký význam hrály v této události postavy na karikatuře?

Mac Artur – hlavní velitel sil v Koreji. Truman – americký prezident.

CIVILISTÉ V KOREJI

175

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: fixační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem fotografie

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o této události.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky. Při kliknutí myší se objeví i název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Popište osoby na fotografii, jaký je jejich přibližný věk?

Žena s malým chlapcem na zádech, chlapce je v předškolním věku, žena je velmi mladá.

Jak jsou tyto postavy oblečeny?

Civilně.

¹⁷⁵ PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-694-9. s. 105.

Popište předměty na fotografii.

Tank v pozadí.

Co se dělo v Koreji v roce, ve kterém vznikla fotografie?

Probíhala tam korejská válka.

Co víte o této události?

CHE GUEVARA

176

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů, žáci diskutují nad významem a poselstvím plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet se nad plakátem a zjistit o muži na plakátu co nejvíce informací. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát, úkoly k vyplnění, otázky a odpovědi na prvních šest úkolů. Odpovědi se odkrývají postupně při klikání myší.

Pracovní list obsahuje plakát, úkoly k vyplnění a otázky.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu mohou provést prostřednictvím snímku.

Úkoly a Vypracované otázky:

Celé jméno: *Ernesto Rafael Guevara de la Serna*

Přezdívka: *Che, Che Guevara, el Che*

Životopisná data: *1928 - 1967*

Národnost: *Argentinec, občanství na Kubě*

Vzdělání: *doktor medicíny*

Ideologické zaměření: *marxismus*

¹⁷⁶ LEVÝ, Aleš. „80“ aneb o undergroundu s Honzou Cholínským-část 3. *R. U. M. zine* [online]. 7. 4. 2011, [cit. 2012-02-12]. Dostupné z URL: <<http://rumzine.com/%E2%80%9E80%E2%80%B3aneb-o-undergroundu-s-honzou-cholinskym-cast-3/che-guevara-2>>.

Charakterizujte jeho životní ideály.

Beztřídní společnost, vývoz revoluce do okolních států.

Napište pět záchytných bodů, pomocí kterých by bylo možné zmapovat jeho život.

Domácí výuka, lékařská fakulta v Buenos Aires, cesty na motocyklu, levicové hnutí v Guatemale, manželství s Hildou, seznámení s Fidelem Castrem, guerilová válka, členství v castrově vládě, neúspěšné šíření revoluce v Zairu a v Bolívii, pobyt v Československu, zajetí bolivijskou armádou, zastřelení.

Co se podle vás snaží sdělit světu lidé, kteří propagují tento plakát?

Revoluci, která by vedla ke svobodě.

KARIBSKÁ KRIZE

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: fixační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou, odpovědět na otázky a doplnit, co vědí o této události. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu, otázky a odpověď na předposlední otázku. Otázky se postupně odkrývají při klikání myši. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Po zobrazení předposlední otázky se při klikání myši postupně odkrývá odpověď na tuto otázku. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem, přičemž kontrolu předposlední otázky mohou provést prostřednictvím snímku.

¹⁷⁷ GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Příručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7368-584-3. s. 252.

Vypracované otázky:

Jaká je vaše první reakce na karikaturu?

Co nejpřesněji popište karikaturu.

Dva muži sedí na raketách a hrají spolu páku. Jeden z nich má prst nad nějakým tlačítkem.

Kdo jsou lidé na karikatuře?

Nikita Chruščov a John Fitzgerald Kennedy.

Jaký detail jsou na karikatuře je podle vás nejdůležitější a co podle vás prozrazuje?

Kennedyho prst nad tlačítkem, které zřejmě spustí něco hrozného.

Jaký má podle vás celá karikatura význam?

Mocenský boj mezi SSSR a USA, jehož průběh i výsledek je v rukou jednotlivců.

Přemýšlejte, s jakou událostí karikatura souvisí.

Karibská krize.

Co o této události víte?

HIPPIES

178

druh ikonického textu: fotografie

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z fotografie, žáci doplňují informace, žáci diskutují nad významem hnutí hippies

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad fotografií a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje fotografii a otázky. Při kliknutí myší objeví i název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Otázky a úkoly s možnými odpověďmi:

Co vidíte na fotografii?

¹⁷⁸ Internetové stránky *Live of an Architect* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.lifeofanarchitect.com/how-to-spot-a-hippie/>>.

Dívku, která sedí na zemi, medituje, za ní další osoby.

K jakému hnutí se podle vás dívka na fotografii hlásí, podle čeho tak usuzujete?

K hnutí hippies, podle oblečení, scénérii fotografie.

Co víte o tomto hnutí, čím se vyznačovalo?

Z jakého důvodu se podle vás lidé přidávali k tomuto hnutí?

VIETNAM KRVÁČÍ

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na otázky.

Technické zpracování:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Po zobrazení druhé otázky se po kliknutí myší odhalí horní textová část plakátu, po zobrazení třetí otázky se po kliknutí myší odhalí dolní textová část plakátu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vidíte na plakátě?

Červenou barvu, zřejmě znázorňující krev.

Na jakou obecnou událost by mohl tento plakát reagovat?

Zřejmě na nějakou bitvu, válku, boj....

Konkretizujte nyní smysl plakátu, na co by mohl upozorňovat?

Na nějaké nepokoje ve Vietnamu, došlo tam k boji nebo přímo k válce.

odkrýt POMŮŽEŠ?

Myslíte, že je tento plakát náborový nebo jen chce občany upozornit na hrůzy, které se dějí ve Vietnamu?

Spíše upozorňující.

¹⁷⁹ VLČEK, Tomáš. *Současný plakát*. 2. vydání. Praha: Odeon, 1979. s. 25.

Ví někdo z vás, co se stalo ve Vietnamu ve 2. polovině 20. století, a proč Vietnam „krvácel“?

Vietnamská válka.

VIETNAMSKÁ VÁLKA

180

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci doplňují informace pomocí jiných materiálů

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně zodpovědět otázky na základě četby komiksu. Dalším úkolem je v jiných materiálech zjistit doplňující informace. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky.

První pracovní list obsahuje komiks, druhý pracovní list obsahuje otázky a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Jak byl rozdělen Vietnam, přikláněly se jednotlivé části k Východu nebo k Západu?

Sever a jih, sever – pro Východ, jih – pro Západ.

Kde se schovávali povstalci z Vietkongu?

V džunglích.

Zjistěte, co to byl Vietkong a jakou roli ve vietnamské válce hrál?

Komunisticky orientovaná povstalecká organizace, která vedla partyzánský boj proti vládě Vietnamské republiky.

Koho podporovali Američané a jakou formou zpočátku?

Jižní Vietnam – poslali jim zbraně a poradce.

Jak se změnil vztah USA k vietnamské válce po nástupu prezidenta Lyndona Johnsona?

Začali tam jezdit američtí vojáci.

¹⁸⁰ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 234 – 235.

Jak reagovala americká společnost na účast USA ve vietnamské válce?

Negativně, bouřili se proti vládě a protestovali.

Zjistěte, jaký byl výsledek vietnamské války a v jakých letech válka probíhala.

VESMÍR DOBYT! projekt

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: expoziční

forma výuky: skupinové vyučování (5 skupin)

očekávané výstupy: žáci organizují práci ve skupině, žáci diskutují v rámci své skupiny, žáci kreativně přemýšlejí, žáci navrhnu podobu komiksu, žáci interpretují získané údaje, žáci aplikují získané informace při tvorbě komiksu, žáci argumentují při představení své práce, žáci obhajují svůj výtvar, žáci provádějí kritiku výsledků práce svých spolužáků

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské

mezipředmětové vztahy: výtvarná výchova, informační technologie

délka trvání: 3 týdny

počet snímků v počítačové verzi: 3

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Žáci jsou rozděleni do 5 skupin. Každé skupině je přiděleno 1 téma = jméno 1 osoby, která se pojí k letům do vesmíru. Úkolem každé skupiny je vyhledat o dané osobě co nejvíce informací a na základě těchto informací vytvořit na hodinách výtvarné výchovy (4 vyučovací hodiny) komiks o délce 2 strany A5, který bude obsahovat obraz i text, bude se skládat minimálně z 6 panelů a bude pojednávat o letu dané osoby do vesmíru. Všechny skupiny následně dohromady z jednotlivých komiksů sestaví a vytvoří na hodinách informačních technologií (2 vyučovací hodiny) časopis, na jehož podobě se společně dohodnou. Časopis i jednotlivé komiksy představí na hodině dějepisu, kde zhodnotí práci spolužáků.

Technická specifikace:

První snímek obsahuje zadání projektu, lze z něj přejít na jednotlivá témata a podmínky zpracování. K přechodu jsou určeny odkazy Témata a Zpracování. Návrat na první snímek je umožněn při kliknutí na název celého projektu.

Žáci pracují pouze se snímky v počítačové verzi.

Zadání:

Jste součástí redakce komiksového časopisu o historii a máte před sebou vydání dílu s názvem „Vesmír dobyt“.

Se svým tvůrčím týmem vytvořte komiks na zadané téma. Komiksové příběhy musí být zpracované podle skutečných událostí, nezapomeňte si proto pečlivě své

téma nastudovat! Než půjde celý komiksový časopis do tisku, v rámci spolupráce s ostatními týmy se společně dohodněte na finální podobě. Tu představíte na poradě vedení časopisu, přičemž i osvětlíte konkrétní komiksový příběh.

Témata:

Lajka
Julij Alexejevič Gagarin
Neil Armstrong
Valentina Vladimirovna Těreškovová
Vladimír Remek

Postup práce:

- rozdělení do skupin: 1. hodina dějepisu
 - Žáci jsou rozděleni do skupin a losují si téma
- porada tvůrčího týmu: 1. hodina dějepisu + volný čas
 - žáci se radí o budoucí podobě komiksu, podmínkách zpracování, rozdělují si role ve skupině, vyhledávají a studují informace o dané osobnosti
- tvorba komiksu: 1. – 4. hodina výtvarné výchovy
 - Žáci zpracovávají komiks
- technické zpracování a tisk komiksu: 1. + 2. hodina informačních technologií
 - žáci se radí o budoucí podobě komiksového časopisu, zpracovávají komiksový časopis
- porada vedení o podobě čísla Vesmír dobyt!: 7. hodina dějepisu
 - představují jednotlivé komiksy spolužákům a zdůvodňují jejich podobu, kriticky hodnotí komiksy dalších skupin

ROZPÍNÁNÍ SSSR

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

¹⁸¹ LUŇÁK, Petr - PEČENKA, Marek - AUGUSTA, Pavel. *Dějiny moderní doby. 2. díl.* 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2000. ISBN 80-86287-27-0. s. 15.

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji popište karikaturu.

Medvěd s čepicí se snaží obejmout, možná sníst, glóbus světa.

Jaký národ má medvěd symbolizovat, podle čeho to poznáte?

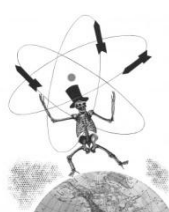
SSSR, lze to poznat podle hvězdy na čepici.

Jaký je podle vás význam karikatury?

SSSR se snaží ovládnout celou planetu.

Z jaké země podle vás pocházel autor karikatury?

Ze země na Západě, protože se snažil upozornit na nebezpečí rozmachu SSSR.

HRA SE SMRTÍ

182

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je samostatně se zamyslet nad karikaturou a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky.

Pracovní list obsahuje karikaturu, otázky a místo pro žákovy odpovědi.

¹⁸² KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující: antologie současné karikatury a kresby 1945 – 1962*. 1. vydání. Praha: NČSVU, 1963. s. 55.

Žáci pracují buď pouze se snímkem, nebo s pracovním listem. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co vás na karikatuře zaujalo na první pohled?

Co nejpřesněji karikaturu popište.

Smrtka stojí na zeměkouli a žongluje s raketami.

Jsou na karikatuře nějaké postavy? Pokud ano, popište je.

Je tam pouze kostra, zřejmě smrtka, která má na hlavě klobouk.

Jaké předměty se vyskytují na karikatuře?

Rakety, se kterými smrtka žongluje, a horní část zeměkoule.

Jaké detaily jsou podle vás na karikatuře nejdůležitější, co podle vás prozrazují?

Smrtka symbolizující smrt, žonglování s raketami představující hrozbu pro zeměkouli.

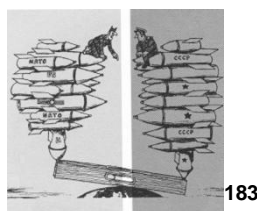
Jak karikaturu celkově chápete?

Jako upozornění na to, že země je v nebezpečí, smrt žongluje s raketami, jakoby si losovala, zda nás ušetří nebo ne...

Přemýšlejte, s jakou událostí karikatura souvisí, co je jejím tématem?

Studená válka, při níž hrozilo nebezpečí použití atomových zbraní.

STUDENÁ VÁLKA

druh ikonického textu: karikatura

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z karikatury, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem karikatury

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad karikaturou a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje karikaturu a otázky. Po kliknutí myší se zobrazí název úkolu.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

¹⁸³ KUKLÍK, Jan - KOCIAN, Jiří. *Dějepis pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 1999. ISBN 80-7235-077-3. s. 106.

Vypracované otázky:

Co nejpřesněji popište karikaturu.

Dole je špička zeměkoule, na níž je něco jako houpačka a na každé straně této houpačky jsou rakety, navrch po jednom muži. Muži spolu hovoří.

Na co odkazují nápisy na levé straně karikatury?

Jsou tam nápisy typu NATO a US, zřejmě odkazující na to, že rakety mají americký původ.

Na co odkazují nápisy na pravé straně karikatury?

Jsou tam nápisy CCCP a sovětské hvězdy, zřejmě odkazující na to, že rakety mají sovětský původ.

Jak chápete celou karikaturu?

Jako mocenský boj mezi Západem a Východem, ovlivněný i existencí raket, přičemž v tomto boji záleží jen na maličkostech, síly jsou poměrně vyrovnané.

NA SOUD S AMERICKÝMI BARBARY

184

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu, žáci posuzují zaujatost plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad plakátem a odpovědět na otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky.

Žáci pracují pouze se snímkem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co vás na plakátu zaujme na první pohled?

¹⁸⁴ **Moc obrazů, obrazy moci:** politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 250.

Kolik vidíte na plakátu postav, popište je.

Na plakátu je 10 postav. Šest dětí, které si spolu hrají, mezi nimi jeden černoš. Dále je tam asijská žena, která drží v náručí dítě, a mladý muž, který za ruku chytí podivného mužíka. Tento mužík má v kapse a v ruce zkumavku s muškami a nápisem mor.

U kterých osob dokážete poznat národnost, podle čeho?

Žena s malým dítětem bude z Asie, malý mužík se zkumavkami je z USA, neboť má vlajku USA na šátku kolem krku.

Jaký text je součástí plakátu?

Na soud s americkými barbary. Zadržíme zločinnou ruku strůjcům bakteriologické války!

Vznikl podle vás plakát na Západě nebo na Východě, podle čeho tak soudíte?

Na Východě, protože kritizuje USA.

Jak byste interpretovali význam plakátu?

Američané se pokouší zničit celý svět, a to bakteriemi. Sovětské země to ale hodlají zastavit!

Posuďte míru zaujatosti plakátu, co si o jeho vyznění myslíte?

SROVNÁNÍ ŽIVOTA NA ZÁPADĚ A VÝCHOD Z POHLEDU VÝCHODU

185

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci porovnávají dvě části plakátu, žáci diskutují nad významem plakátu, žáci posuzují zaujatost plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je porovnat obě části plakátu, zamyslet se nad jejich významem a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze forma frontálního rozhovoru.

¹⁸⁵ **Moc obrazů, obrazy moci:** politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. ISBN 80-239-4310-3. s. 265.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně. Po zobrazení šesté otázky se při kliknutí myší zobrazí přeložené části plakátu.

Pracovní list obsahuje plakát, otázky a místo pro žákovy odpovědi na otázky.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímek v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Nálada muže na obrázku:

Veselá x pochmurná.

Důvod jeho nálady:

Práce x nezaměstnanost.

Oděv muže na obrázku

Pracovní, barevný x špinavý, zašedlý.

Pozadí obrázku

Les, hory x mrakodrapy, socha svobody.

Barvy na obrázku

Veselé, barevné x šedivé, pochmurné.

Dokázali byste přeložit některý z nápisů? Pokud ano, o čem nápis svědčí?

Aj: Work and bread na krku druhého muže = Práci a chléb – svědčí o jeho hladu a nezaměstnanosti.

Rj: Blaho národa – zákon socialismu. V socialismu není žádné vykořisťování, žádného útisku, žádné nezaměstnanosti. x Vykořisťování, útisk, nezaměstnanost – velký zákon kapitalismu. Vida, úděl miliónů žijících v zemích kapitalismu. – podtrhuje význam celého plakátu.

Dokážete určit, v jaké zemi by se měla scénérie obrázku odehrávat?

Socialistická země x USA.

Z jaké země asi pochází autor celého plakátu a podle čeho tak usuzujete?

Ze socialistické země, protože se snaží vykreslit USA jako zemi, kde jsou lidé nešťastní a nezaměstnaní, naopak svoji zemi vyzdvihuje. Navíc je plakát v azbuce.

Jaký je podle vás smysl celého plakátu?

Ukázka štěstí v socialistické zemi a neštěstí v zemi kapitalistické.

SROVNÁNÍ ŽIVOTA NA ZÁPADĚ A VÝCHODĚ Z POHLEDU ZÁPADU

druh ikonického textu: komiks

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce (frontální vyučování)

očekávané výstupy: žáci interpretují údaje z komiksu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci porovnávají dvě části komiksu, žáci posuzují zaujatost komiksu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 2

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je porovnat obě části plakátu, zamyslet se nad jejich významem a odpovědět na otázky. Využitím pouze počítačové verze formou frontálního rozhovoru.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje komiks a otázky, které se postupně odkrývají při klikání myší. Na snímku je vždy pouze jediná otázka, otázky se nezobrazují současně. Otázek v počítačové verzi není nutné využívat, stačí je klást ústně.

První pracovní list obsahuje první část komiksu, otázky k této části komiksu a místo pro žákovy odpovědi. Druhý pracovní list obsahuje druhou část komiksu, otázky k této části komiksu, otázku ke srovnání obou částí a místo pro žákovy odpovědi.

Žáci pracují s pracovními listy nebo se snímek v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Co vidíte na obrázku?

Sochu Stalina, na které si dělají hnízdo ptáci, trosky domů a zubožené ženy, které na troskách popíjejí. x Spoustu zdá se nových aut, panáčka propagujícího hamburgery, dráty elektrického vedení, stojící domy.

Jaký máte z dané země pocit díky popiskům na obrázku?

Negativní x pozitivní.

Jak byste charakterizovali celkový dojem z představení země?

Negativní x pozitivní.

Z jaké země asi pochází autor celého plakátu a podle čeho tak usuzujete?

Ze Západu, protože kritizuje Východ.

¹⁸⁶ GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. ISBN 978-80-7381-807-4. s. 210 – 211.

SROVNEJTE!

druh ikonického textu: plakát + komiks

fáze hodiny: motivační

forma výuky: frontální vyučování

očekávané výstupy: žáci porovnávají plakát a komiks, žáci posuzují zaujatost plakátu a komiksu, žáci uvádějí klady a zápory života na Západě a Východě, žáci zdůvodňují své postoje

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence občanské, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 0

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je porovnat plakát a komiks, odpovědět na otázky a rozhodnout, v jaké zemi by žili raději, své rozhodnutí musí zdůvodnit.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát, komiks a otázky. Na snímku je nejprve plakát, při klepnutí myší se na snímku objeví komiks. Při dalším klepnutí myší se odkryjí miniatury plakátu a komiksu společně s otázkami.

Žáci pracují pouze se snímekem v počítačové verzi.

Vypracované otázky:

Co na vás působí věrohodněji, tedy méně zaujatě a se skutečným pohledem na věc? Myslíte, že oba obrazy vznikly v době, o které pojednávají?

Ne, pouze plakát, komiks vznikl později, měl by být tedy nezaujatý, ač je jeho autorem Američan.

S přihlédnutím k oběma obrazům, v jaké zemi byste chtěli žít a proč?

GO!

187

druh ikonického textu: plakát

fáze hodiny: motivační

forma výuky: samostatná práce

očekávané výstupy: Žáci interpretují údaje z plakátu, žáci prokazují schopnost porozumění ikonickému textu, žáci diskutují nad významem plakátu

klíčové kompetence: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální

počet snímků v počítačové verzi: 1

počet pracovních listů: 1

Konkretizace úkolu:

Úkolem žáků je zamyslet se nad významem plakátu a odpovědět na úkoly a otázky.

Technická specifikace:

Snímek obsahuje plakát, úkoly a otázky k plakátu.

Pracovní list obsahuje plakát, úkoly a otázky k plakátu.

Žáci pracují s pracovním listem nebo se snímkem v počítačové verzi. Není nutné využívat obou verzí, stačí jedna z nich.

Vypracované otázky:

Přeložte nápis do českého jazyka.

Jdi!

Jaké je pozadí nápisu a co podle vás symbolizuje?

Zed' – symbolizuje nesvobodu.

Pokuste se vysvětlit, komu je určen pokyn „GO“.

Obyvatelům socialistických zemí.

Jaké je podle vás poselství celého plakátu?

Poselství plakátu mohou žáci chápat dvojím způsobem: buďto vybízí všechny občany socialistických zemí k nějaké akci a k proražení tzv. železné opony – pomyslné; nebo vybízí pouze občany Německa/Berlína k proražení berlínské zdi.

¹⁸⁷ Znamení doby = Signs of the times: plakát střední a východní Evropy 1945-1995. *Moravská galerie 17. 11. 1999 – 30. 1. 2000* [katalog výstavy]. Brno: Moravská galerie, 1999. 30 s. ISBN 80-7027-099-3. s. 8.

OPAKOVÁNÍ

LETEM IKONICKÝM SVĚTEM

Konkretizace opakování:

Žáci jsou rozděleni do tří skupin. První skupina vybírá číslo otázky. Poté a zazní otázka, kterou zodpoví skupina, která se přihlásila jako první. Skupina, která zodpoví otázku správně, získává 1 bod a vybírá další otázku. Hra končí ve chvíli, kdy jsou zodpovězeny všechny otázky. Vyhrává skupina, která získala největší počet bodů.

Technická specifikace:

Snímek se soutěžním polem obsahuje 30 otázek. K přechodu na tyto otázky slouží odkazy v podobě čísel otázek. Návrat z otázky na soutěžní pole je umožněn při kliknutí na symbol „Domů“.

Otázky:

1. Karikatura z úkolu Rozpínání SSSR
 - Který stát reprezentuje medvěd?
 - SSSR.
2. Karikatura z úkolu Mnichovská konference (a Stalin?)
 - Pojmenuj alespoň 3 postavy na karikatuře.
 - *Hitler, Mussolini, Chamberlain, Daladier, Stalin.*
3. Fotografie z úkolu Klatovy = Klattau
 - V jakém období fotografie vznikla?
 - *V období protektorátu Čechy a Morava.*
4. Fotografie z úkolu Svobodná Plzeň zdraví matičku Prahu
 - Určete národnostní příslušnost vojáků na fotografii.
 - *USA.*
5. Karikatura z úkolu Edvard Beneš v emigraci
 - Pojmenujte osobu na karikatuře.
 - *Edvard Beneš.*
6. Plakát z úkolu 1939 = 1968
 - Které dva národy jsou slučovány?
 - *Německo (fašistické) a SSSR.*
7. Fotografie z úkolu Únor 1948
 - Pojmenujte muže na fotografii.
 - *Klement Gottwald.*
8. Karikatura z úkolu Napoleonek před Moskvou
 - Do jaké země je karikatura zasazena?
 - *Do SSSR.*
9. První karikatura z úkolu jak šel čas s Německem a Sovětským svazem
 - Pojmenujte obě postavy na karikatuře.
 - *Adolf Hitler a J. V. Stalin.*
10. Plakát z úkolu Guevara
 - Jak zní přezdívka muže na plakátu?
 - *Che.*

11. Plakát z úkolu Vietnam krvácí
 - Na kterou událost plakát odkazuje?
 - *Na vietnamskou válku.*
12. Fotografie z úkolu Osvětinské děti
 - V jakém zařízení byla fotografie pořízena?
 - *V koncentračním táboře.*
13. Plakát z úkolu Srovnání života na Západě a Východě z pohledu Východu
 - Která strana plakátu odkazuje na život na Západě?
 - *Pravá strana.*
14. Fotografie z úkolu Odsun Němců
 - Jaké národnosti jsou osoby na fotografii?
 - *Německé.*
15. Fotografie z úkolu A tak definitivně zanikla druhá republika
 - Pojmenujte alespoň 2 osoby na fotografii.
 - *Hitler, Heydrich, Himmler.*
16. Plakát z úkolu Česká ženo, voláme tě
 - K čemu je povolávána žena na plakátu?
 - *K nastoupení do práce.*
17. Plakát z úkolu Sláva rudé armádě
 - Kdo nebo co je prostřednictvím plakátu oslavován?
 - *Sovětská armáda jako osvoboditel ČSR.*
18. Karikatura z úkolu Loch Ness
 - Na kterou světovou událost karikatura reaguje?
 - *Na světovou hospodářskou krizi.*
19. Karikatura z úkolu František Josef I.
 - Pojmenujte osobu na karikatuře.
 - *František Josef I.*
20. Karikatura z úkolu Pochod mstitelů
 - O jaké době karikatura pojednává?
 - *O osvobozování na konci druhé světové války.*
21. Fotografie z úkolu Já se vznáším, já si létám...
 - Pojmenujte stíhačku na fotografii.
 - *Messerschmitt Bf 109.*
22. Plakát z úkolu Ein Volk, in Reich, ein Führer
 - Přeložte název plakátu.
 - *Jeden národ, jedna říše, jeden vůdce.*
23. Karikatura z úkolu Španělsko – corrida madrileña
 - K jaké události se karikatura vztahuje?
 - *Ke španělské občanské válce.*
24. Karikatura z úkolu Kdo že nás to osvobodil??
 - Pojmenujte alespoň 2 osoby na karikatuře.
 - *Hitler, Churchill, Truman.*
25. Karikatura z úkolu Povedená společnost se sešla
 - Na jakou rasistickou organizaci autor karikatury odkazuje?
 - *Na Ku – klux – klan.*
26. Plakát z úkolu Stalin a Gottwald
 - Pojmenuj obě osoby na plakátu.

- *J. V. Stalin a K. Gottwald.*
- 27. Karikatura z úkolu Victory club
 - Kolik osob je dohromady na karikatuře?
 - *Šest.*
- 28. Plakát z úkolu Vyšlo slunce svobody
 - Ke které události se tento plakát pojí?
 - *K bolševické revoluci.*
- 29. Karikatura z úkolu Karibská krize
 - Pojmenujte obě osoby na karikatuře.
 - *Kennedy a Chruščov.*
- 30. Karikatura z úkolu Korejská válka
 - Pojmenujte alespoň 1 osobu na karikatuře.
 - *Mac Artur a Truman.*

ZÁVĚR

Moderní dějiny, konkrétně léta 1914 až 1989, na která jsem se ve své diplomové práci zaměřila, jsou zcela zásadní pro pochopení většiny společenských jevů. Protože se ale jedná o poměrně náročné učivo, které je navíc vyučováno v závěru základního vzdělání, mnozí z učitelů dějepisu se tomuto historickému období věnují spíše povrchně, pro nedostatek času ho mnohdy zcela vynechávají. Ve své diplomové práci na téma *Využití ikonického textu při vyučování moderních dějin* jsem se proto zaměřila na jeden z možných prostředků, kterým lze výuku dějepisu ozvláštnit, a moderní dějiny tak žákům ztraktivnit.

Ikonický text nemusí v dějepisném vyučování představovat pouze ilustrující prvek, díky němuž žáci získávají konkrétní historické představy, ale může sloužit i jako zdroj získávání nových poznatků. Práce s ním je žádoucí i pro žákův osobnostní rozvoj, neboť v dnešním vizuálním světě se žáci setkávají s obrazovým materiálem na každém kroku, a především díky začleňování práce s ním do dějepisné výuky ho poté žáci dokážou správně „přečíst“ a interpretovat.

Má diplomová práce je rozdělená do sedmi kapitol a směřuje od teoretických poznatků o ikonickém textu k jeho praktickému využití při výuce moderních dějin v hodinách dějepisu.

První kapitola *Ikonický text a jeho role v dějepisném vyučování* blíže definuje, co je ikonický text a jakou funkci ve výuce dějepisu sehraává. V této kapitole dále uvádím pozitiva práce s tímto druhem textu a pochopitelně i význam jeho zařazení jako zdroje nových informací do dějepisné výuky. Věnuji se i základním aspektům při práci s ikonickým textem a v závěru kapitoly upřesňuji, proč je vhodné zařadit ikonický text především do výuky moderních dějin.

Následující čtyři kapitoly, *Fotografie a její využití v hodinách dějepisu*, *Karikatura a její využití v hodinách dějepisu*, *Komiks a jeho využití v hodinách dějepisu* a *Plakát a jeho využití v hodinách dějepisu*, se blíže věnují danému konkrétnímu druhu ikonického textu. V každé z kapitol nejprve vymezují podstatu daného druhu ikonického textu s jeho zákonitostmi a v krátkosti nastiňují jeho původ. Dále se zabývám využitím těchto druhů ikonického textu v dějepisném vyučování a předkládám vypracované a doporučené návrhy na jejich analýzu.

Šestá kapitola *Současný stav využívání ikonického textu při vyučování dějepisu na základních školách* je rozdělena do dvou částí. V první části hodnotím stav obrazového

materiálu v devíti vybraných učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy. Hodnocení se skládá ze čtyř základních bodů: celkové atraktivity ilustrací, vztahu ilustrací k obsahu učebnice, srozumitelnosti ilustrací a vztahu ilustrací k verbálnímu textu. Poslední bod je pro moji diplomovou práci pochopitelně nejdůležitější, protože sleduje nejen existenci vysvětlivek k ilustracím, ale také existenci dalších otázek a úkolů vztahujících se k obrazovému materiálu.

Druhou část této kapitoly tvoří dotazníkový průzkum o stavu využívání ikonického textu učiteli dějepisu na českých základních školách. Podkapitola obsahuje mimo strukturu dotazníku, stanovení hypotéz a jejich následné potvrzení či vyvrácení, především samotné zpracování získaných výsledků z mnou vytvořeného dotazníku. Tento dotazník je možné prohlédnout si v příloze.

Poslední kapitola *Návrh na praktické využití ikonického textu při výuce moderních dějin* je pro celou diplomovou práci stěžejní, obsahuje totiž metodickou příručku pro učitele základních škol a víceletých gymnázií, určenou pro práci se sadou konkrétních návrhů na využití ikonického textu při vyučování moderních dějin *Moderní dějiny v obraze*. Sada *Moderní dějiny v obraze* byla vytvořena v programu Microsoft PowerPoint a je rovněž součástí diplomové práce jako elektronická příloha na přiloženém CD. *Moderní dějiny v obraze* by měly sloužit jako databáze konkrétních obrazových materiálů s doporučenými návrhy na jejich využití při vyučování dějinného období let 1914 až 1989.

Metodická příručka obsahuje pracovní listy určené k samostatné práci žáků a doplňující sadu *Moderní dějiny v obraze*. Mimoto metodická příručka blíže konkretizuje daný úkol či projekt, uvádí jeho technickou specifikaci, a pokud je to v kompetenci příručky, pochopitelně i navrhuje správná řešení. V neposlední řadě metodická příručka specifikuje druh ikonického textu, ke kterému se úkol či projekt váže. Dále předesílá, v jaké fázi hodiny by měl být úkol zadán a která forma výuky je doporučena. Také konkretizuje, které očekávané výstupy daný úkol či projekt sleduje a které klíčové kompetence u žáků rozvíjí. Případně udává i předpokládanou délku projektu. Pokud úkol či projekt přesahuje do jiných vzdělávacích oblastí, konkretizuje i předměty, které jsou do daného úkolu či projektu zapojeny. Pro lepší orientaci metodická příručka také uvádí počet snímků v počítačové verzi a počet pracovních listů ke konkrétnímu úkolu či projektu.

V *Úvodu* této diplomové práce jsem si stanovila tři základní cíle. Mým prvním cílem bylo komplexně představit didaktické využití čtyř druhů ikonického textu, konkrétně

fotografie, karikatury, komiksu a plakátu. Každému z těchto druhů jsem se věnovala v samostatné kapitole. Věřím, že mé zpracování tématu bude přínosné pro další zájemce a stane se plnohodnotným zdrojem informací o využití ikonického textu v dějepisné výuce.

Dalším cílem bylo zjistit stav obrazového materiálu v současných učebnicích dějepisu a zároveň prostřednictvím dotazníku zjistit, zda na českých základních školách k práci s ikonickým textem v hodinách dějepisu době dochází nebo nikoliv. Moji domněnku, že k práci s ikonickým textem v dějepisném vyučování na českých základních školách téměř nedochází a obrazový materiál plní výhradně ilustrační funkci, musím na tomto místě vyvrátit. 21 z 26 respondentů, kteří se podíleli na vyplňování dotazníku, totiž uvedlo, že obrazový materiál v hodinách dějepisu využívají a dále s ním pracují. Ovšem stejně jako uvádím ve zhodnocení dotazníku, rozeslaný dotazník vyplnila pouze necelá 4% z dotazovaných, a já proto mohu jen usuzovat, co vedlo jednotlivé učitele dějepisu k nevyplňování dotazníku. Proto se domnívám, že 21 zmíněných respondentů může být reprezentativním vzorkem učitelů, kteří se práci s ikonickým textem v hodinách dějepisu skutečně věnují. Zda zbytek oslovených učitelů dotazník nevyplňoval právě pro nezařazování ikonického textu do dějepisné výuky, pouze předpokládám.

Samotné hodnocení učebnic dopadlo poměrně pozitivně, neboť ač na českém trhu chybí učebnice s bezchybným obrazovým materiálem, je na učebnicích dějepisu pro 9. třídy základní školy alespoň patrná zlepšující se tendence v závislosti na době vzniku učebnice.

Domnívám se, že druhý cíl byl také splněn, neboť učebnice jsem zhodnotila a výsledky ve své práci zveřejnila. Stejně tak dotazníkový průzkum mezi učiteli základních škol dopadl nad očekávání kladně a já jsem díky němu zjistila potřebné údaje.

Hlavním cílem celé diplomové práce ale byla tvorba didaktické pomůcky, která by byla využitelná na základních školách a víceletých gymnáziích, a posloužila by vyučujícím dějepisu jako databáze konkrétních obrazových materiálů s doporučenými návrhy na jejich využití při vyučování historického období let 1914 až 1989.

Za tímto účelem jsem v programu Microsoft PowerPoint vytvořila sadu konkrétních návrhů na využití ikonického textu při vyučování moderních dějin *Moderní dějiny v obraze*, doplněnou metodickou příručkou a pracovními listy. Cílem *Moderních dějin v obraze* je představit konkrétní návrhy na to, jak s ikonickým textem v hodinách dějepisu pracovat. Nejedná se ovšem o výukový program, jehož fungování by bylo postaveno na nutnosti předložit žákům veškerý materiál. Naopak, protože samotné zařazení ikonického textu do

hodin dějepisu by mělo být přiměřené a v takovém intervalu, aby žáky stále bavilo a udržovalo jejich pozornost, je nutné vybírat pouze úkoly, které se hodí do struktury konkrétní vyučovací hodiny, a splní tak účel, ke kterému byly vytvořeny. K některému z témat je dokonce vytvořeno více možností, jak práci s ikonickým textem do hodin dějepisu začlenit, a záleží tak pouze na konkrétním učiteli, pro kterou z možností se rozhodne a zda vůbec pro konkrétní téma ikonického textu využije.

Moderní dějiny v obraze nebyly nikdy uvedeny do praxe, a tak mohu jen doufat, že tato sada v budoucnu najde své uplatnění a stane se příjemným zpestřením hodin dějepisu a zároveň časovým ulehčením vyučujícímu při tvorbě příprav na jednotlivé hodiny. Mým přáním proto je, aby se *Moderní dějiny v obraze* staly součástí výuky moderních dějin na nejedné škole.

Věřím, že má diplomová práce bude využitelná především pro pedagogické pracovníky, kteří se rozhodnou ozvláštnit dějepisnou výuku novým vyučovacím prostředkem, a začlení práci s ikonickým textem do své pedagogické praxe.

SUMMARY

The theme of the diploma thesis is: Using an iconic text for teaching modern history. The research focuses on modern history, specifically the 1914–1989 period. I believe that the teaching of modern history should be included in history lessons and it definitely should not happen that modern history teaching cannot take place for lack of time.

Framework Education Programme for Elementary Education puts the greatest emphasis on the history of the 19th and 20th centuries. This program is based on the fact that in these two centuries the roots of most social phenomena can be traced. Hence a full two blocs are devoted to history of the 20th century: Modern Period and A Divided and Integrating World.

My thesis focuses on how to teach modern history through iconic text. Besides illustrating the function, an iconic text in the history lesson should become a source for generating new knowledge.

My diploma thesis is classified into seven chapters. The first chapter is devoted to iconic text. I defined the iconic text as two-dimensional illustrative, i.e. image material, which is based on a graphic symbol. I included photographs, caricatures, paintings, comics, posters and postcards among this image material. Then I focused only on pictures, caricatures, comics and posters as kinds of iconic text that should have their place in the teaching of modern history. To each of these kinds I devoted one chapter, in which I briefly presented the history of each particular type of iconic text. I characterized the text and focused on applying this in history lessons, with specific instructions for its analysis.

In the sixth chapter I assessed the present history textbook for the ninth year of primary school and I also performed questionnaire research among primary school teachers. The aim of the questionnaire research among primary school teachers was to find whether iconic text is still currently being worked with in history lessons.

The main outcome of my thesis is a set of specific proposals for using iconic text for teaching modern history at primary and high school, created in Microsoft PowerPoint. The work is a methodological manual for teachers. One part of this work is a methodological manual instructing teachers how to use this set of tasks. Another part of the methodological manual includes worksheets for students.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Literatura

AGTE, Rolf, a kol. *Slovník světové kresby a grafiky*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1997. 510 s. ISBN 80-207-0550-3.

BAATZ, Willfried. *Fotografie*. Přeložila Hana Kalabišková. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2004. 192 s. ISBN 80-251-0210-6.

BIDLO, Franta. *Bidlova čítanka: sborník*. Uspořádal a obrazovou část sestavil Vladimír Thiele. 1. vydání. Praha: SNKLHU, 1959. 502 s.

CLEMENTIS, Vladimír. *Funkcia a forma plakátu, knihy a typografie v ZSSR*. 1. vydání. Bratislava: Tatran, 1972.

ČAPEK, Vratislav, a kol. *Úvod do studia didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Západočeská univerzita v Plzni: Plzeň, 2005. 92 s. ISBN 80-7043-395-7.

ČERNÝ, Jiří, a kol. *Obrázky z československých dějin*. 1. vydání. Praha: Albatros, 2011. 125 s. ISBN 978-80-00-02244-4.

DIESING, Helena. *Český komiks 01. poloviny 20. století*. 1. vydání. Praha: Verzone, 2011. 359 s. ISBN 978-80-904546-8-2.

EMMERT, František. *Holocaust*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2006. 64 s. ISBN 80-251-1204-7.

GOMBRICH, Ernst Hans. *Umění a iluze: studie o psychologii obrazového znázorňování*. 1. vydání. Praha: Odeon, 1985. 534 s.

- GONICK, Larry. *Komiksová historie moderního světa 2: Od pádu Bastily po současnost*. Přeložil Tomáš Jeník. 1. vydání. Brno: BB/art, 2010. 255 s. ISBN 978-80-7381-807-4.
- GRACOVÁ, Blažena - LABISCHOVÁ, Denisa. *Průručka ke studiu didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Filozofická fakulta, 2008. 276 s. ISBN 978-80-7368-584-3.
- HEYDUK, Miloš – SÝS, Karel. *Protektorát ve fotografiích*. 1. vydání. Praha: BVD, 2006. 109 s. ISBN 80-903754-4-8.
- HOFFMANN, Heinrich. *Hitler ve své vlasti*. 1. vydání. Praha: NAŠE VOJSKO, 2009. ISBN 978-80-206-0994-6.
- HOFFMEISTER, Adolf. *Sto let české karikatury*. 1. vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1955. 554 s.
- HUDECOVÁ, Dagmar. *Jak modernizovat výuku dějepisu: výchovné a vzdělávací strategie v dějepisném vyučování*. 1. vydání. Úvaly: Albra, 2007. 92 s. ISBN 978-80-7361-037-1.
- CHROBÁK, Ondřej, a kol. *V okovech smíchu: karikatura a české umění 1900 – 1950*. 1. vydání. Praha: Gallery, 2006. 125 s. ISBN 80-86010-98-8.
- JULÍNEK, Stanislav a kol. *Základy oborové didaktiky dějepisu*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, Pedagogická fakulta, 2004. 275 s. ISBN 80-210-3495-5.
- KLIVAR, Miroslav. *Karikatura bojující: antologie současní karikatury a kresby 1945 – 1962*. 1. vydání. Praha: NČSVU, 1963. 179 s.
- KRATOCHVÍL, Viliam. *Modely na rozvíjanie kompetencií Žiakov: K transformácii vzťahu historie a školského dejepisu*. 1. vydání. Bratislava: Stimul – Centrum informatiky a vzdelávania Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě, 2004. 118 s. ISBN 80-88982-94-4.

KROUTVOR, Josef. Poselství ulice: *Z dějin plakátu a proměn doby*. 1. vydání. Praha: Comet, 1991. 163 s.

KUNSTOVÁ, Eliška, a kol. *Historické a didaktické inspirace. Oživené myšlenky – o vzdělání a dějepise od 17. ke 20. století*. 1. vydání. Praha: ASUD, 2001. 159 s. ISBN 80-239-3108-3.

LÁDEK, Josef – PAVELKA, Robert. *Encyklopedie komiksu v Československu 1945 – 1989*. 1. vydání. Praha: XYZ, 2010. 275 s. ISBN 978-80-7388-462-8.

MANDELOVÁ, Helena. *Práce s exponovaným materiálem v hodinách dějepisu na ZŠ*. 1. vydání. Praha: SPN, 1987. 229 s.

McCLOUD, Scott. *Jak rozumět komiksu*. Přeložil Richard Podaný. 1. vydání. Praha: BB/art, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7381-419-9.

McLUHAN, Marshall. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. 2. vydání. Praha: Mladá fronta, 2011. 399 s. ISBN 978-80-204-2409-9.

PANOFSKY, Erwin. *Význam ve výtvarném umění*. Přeložil Lubomír Konečný. 1. vydání. Praha: Odeon, 1981. 371 s.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování: Praktická příručka*. Přeložil Štěpán Kovařík. 1. vydání. Praha: Portál, 1996. 380 s. ISBN 80-7178-070-7.

PRŮCHA, Jan. *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média. Příručka pro studenty, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. 1. vydání. Brno: Paido, 1998. 148 s. ISBN 80-85931-49-4.

PYTLÍK, Radko. *Fenomenologie humoru, aneb, Jak filozofovat smíchem*. 1. vydání. Praha: Emporius, 2000. 119 s. ISBN 80-86346-04-8.

SPIEGELMAN, Art. *Maus II, A tady začalo moje trápení: příběh očitého svědka*. Přeložil Jiří Zavadil a kol. 1. vydání. Praha: Torst, 1998. 138 s. ISBN 80-7215-064-2.

VAILLAND, Roger, a kol. *Kreslíř Adolf Hoffmeister*. 1. vydání. Praha: S. V. U. Mánes: Melantrich, 1948. 174 s.

VLČEK, Tomáš. *Současný plakát*. 2. vydání. Praha: Odeon, 1979. 71 s.

Generace nula: český komiks 2000 – 2010. 1. vydání. Sestavil Tomáš Prokůpek. Praha: Plus, 2010. 155 s. ISBN 978-80-259-0020-8.

Ještě jsme ve válce: příběhy 20. století. 1. vydání. Editoři Jana Paulová a Jan Polouček. Praha: Post Bellum, 2011. 179 s. ISBN 978-80-257-0524-7.

Němci v českých zemích = Die Deutschen in den böhmischen Ländern. 1. vydání. Ústí nad Labem: Albis international, 2007. 99 s. ISBN 978-80-86971-54-4.

Katalogy výstav:

Česká karikatura proti fašismu a válce: 1933 – 1945. *Terezín, Malá pevnost Terezín – 4. dvůr, květen – srpen 1988* [katalog výstavy]. Terezín: Památník Terezín, 1988.

Moc obrazů, obrazy moci: politický plakát a propaganda. *Galerie U Křižovníků 26. 1. - 30. 3. 2005* [katalog výstavy]. Praha: Galerie U Křižovníků, 2005. 283 s. ISBN 80-239-4310-3.

Znamení doby = Signs of the times: plakát střední a východní Evropy 1945-1995. *Moravská galerie 17. 11. 1999 – 30. 1. 2000* [katalog výstavy]. Brno: Moravská galerie, 1999. 30 s. ISBN 80-7027-099-3.

Diplomové práce:

NEUDECK, Marie. *Návrh souboru deseti ideových plakátů formátu B1*. Plzeň, 2011. 86 s. Bakalářská práce obhájená v roce 2011 na Ústavu umění a designu Západočeské univerzity na Oddělení výtvarného umění. Vedoucí diplomové práce František Stecker.

VÍTOVEC, Ondřej. *Komiks ve výuce*. Plzeň, 2009. 94 s. Diplomová práce obhájená v roce 2009 na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity na katedře výtvarné výchovy. Vedoucí diplomové práce Naděžda Potůčková.

Učebnice

BUREŠOVÁ, Jana - HÝSEK, Ondřej. *Dějepis 9: Moderní dějiny*. 1. vydání. Olomouc: Prodos, 2008. ISBN 978-80-7230-233-8.

ČAPKA, František. *Dějepis: od roku 1918 do současnosti*. 1. vydání. Praha: Scientia, 2004. ISBN 80-7183-323-1.

JOŽÁK, Jiří. *Dějepis: Nová doba. 3. díl, Druhá světová válka a československý odboj*. 2. vydání. Praha: Práce, 1994. ISBN 80-208-0331-9.

JOŽÁK, Jiří. *Dějepis: Nová doba. 4. díl, Československo a svět: 1945 - 1989*. 1. vydání. Praha: Práce, 1995. ISBN 80-208-0340-8.

KUKLÍK, Jan - KOCIAN, Jiří. *Dějepis pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 1999. ISBN 80-7235-077-3.

LÁNÍK, Jaroslav - PILÁT, Vladimír. *Historie: Moderní dějiny 1*. 1. vydání. Praha: Scientia, 2000. ISBN 80-7183-197-2.

LUNÁK, Petr - PEČENKA, Marek - AUGUSTA, Pavel. *Dějiny moderní doby. 2. díl*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2000. ISBN 80-86287-27-0.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny nové doby 1850 – 1993*. 1. vydání. Praha: Scientia, 1995. ISBN 80-85827-94-8.

PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9: učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-694-9.

PEČENKA, Marek, a kol. *Dějiny moderní doby. 1. díl*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 1999. ISBN 80-86287-05-X.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-428-3.

VOŠAHLÍKOVÁ, Pavla. *Dějepis: nová doba. 2. díl, Československo a svět 1918 – 1938*. 1. vydání. Praha: Práce, 1996. ISBN 80-208-0383-1.

Pracovní sešity

PARKAN, František - MIKESKA, Tomáš - PARKANOVÁ, Markéta. *Dějepis 9: pracovní sešit pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2011. ISBN 978-80-7238-695-6.

PARKAN, František, a kol. *Pracovní sešit k učebnici Dějepis 9 pro základní školy: nejnovější dějiny*. 1. vydání. Praha: SPN, 2009. ISBN 978-80-7235-429-0.

PARKAN, František, a kol. *Pracovní sešit k učebnici Dějepis pro 9. ročník základní školy a 4. ročník osmiletého gymnázia: nejnovější dějiny*. Praha: SPN, 2002. ISBN 80-7235-205-9.

SEDLMAYEROVÁ, Milena - GLOSER, Jaroslav Jan. *České země ve 20. století. Co v učebnicích je a není*. 1. vydání. Úvaly: Albra, 2004. ISBN 80-7361-000-0.

SEDLMAYEROVÁ, Milena. *Pracovní sešit k Dějinám moderní doby I – II*. 1. vydání. Praha: SPL – PRÁCE, 2001. ISBN 80-86287-43-2.

Elektronické zdroje:

BONĚK, Jan. Jak pracovat s historickou karikaturou ve výuce dějepisu. *Metodický portál: Články* [online]. 06. 12. 2006, [cit. 2012-04-17]. Dostupný z URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/z/1038/JAK-PRACOVAT-S-HISTORICKOU-KARIKATUROU-VE-VYUCE-DEJEPISU.html>>. ISSN 1802-4785.

ČERMÁK, Josef. Československo, stát, který zklamal. *CzechFolks* [online]. 7. 1. 2010, [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://czechfolks.com/plus/2010/01/07/josef-cermak-ceskoslovenko-stat-ktery-zklamal/>>.

Internetové stránky *Live of an Architect* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.lifeofanarchitect.com/how-to-spot-a-hippie/>>.

Internetové stránky *Sportovní noviny* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://www.sportovninoviny.cz/zpravy/index_img.php?id=96822>.

Internetové stránky *The H. E. A. R. T. Holocaust Research Project Table of Contents* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://www.holocaustresearchproject.org/ghettos/prague.html>>.

Internetové stránky *Vila Tugendhat* [online]. [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.tugendhat.eu/unorovy-prevrat.html?timeline=1>>.

Internetové stránky *Wikipedia* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://de.wikipedia.org/wiki/Datei:FrankKarlHermann.jpg>>.

IRWING, David. Index to items on Reinhard Heydrich. *International Campaign for Real History* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL <<http://www.fpp.co.uk/Heydrich/index.html>>.

JANČURA, Vladimír. Stalin má svojich stúpcov aj na Slovensku. *Pravda* [online]. 10. 3. 2010, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://spravy.pravda.sk/stalin-ma-svojich-stupencov-aj-na-slovensku-fzr-/sk_domace.asp?c=A100310_152024_sk_domace_p29>.

LEVÝ, Aleš. „80“ aneb o undergroundu s Honzou Cholínským-část 3. *R. U. M. zine* [online]. 7. 4. 2011, [cit. 2012-02-12]. Dostupné z URL: <<http://rumzine.com/%E2%80%9E80%E2%80%B3aneb-o-undergroundu-s-honzou-cholinskym-cast-3/che-guevara-2>>.

LUSTIGOVÁ, Martina. Každodenní život v Protektorátu I. *Rádio Praha* [online]. 17. 4. 2005, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/historie/kazdodenni-zivot-v-protektoratu-i>>.

Messerschmitt Bf 109. *2. světová válka* [online]. 26. 8. 2007, [cit. 2012-04-25]. Dostupné z URL: <<http://www.2svvalka.estranky.cz/clanky/nemecka-technika/messerschmitt-bf-109.html>>.

MOIR, Alan. *Alain Moir Cartoon Galery* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://www.moir.com.au/David%20Low.htm>>.

MOLDAVIT, Gregor. Stalin a ostatní 2/2. *Vyprávění ze světa i z dějin* [online]. 18. 11. 2011, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <<http://gregormoldavit.blog.cz/1111>>.

PRAHA, VUP. RVP a ŠVP obecně. *Metodický portál: Články* [online]. 25. 04. 2007, [cit. 2012-04-17]. Dostupný z URL: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/g/1302/RVP-A-SVP-OBECNE.html>>. ISSN 1802-4785.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. [cit. 2012-04-02]. Dostupné u URL: <http://rvp.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf>.

STRADLING, Robert. *Jak vyučovat evropské dějiny 20. století* [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2003. [cit. 2011-01-12]. Dostupný z URL: <<http://aplikace.msmt.cz/PDF/NHStradlingJakvyucovatevropskedejiny.pdf>>.

ŠIMONÁK, Marek. *Společenskovědní web Marka Šimonáka* [online]. [cit. 2012-03-20]. Dostupné z URL: <http://simonak.eu/index.php?stranka=pages/h_k/6_19.htm>.

Zrádci a kolaboranti: český quisling Emanuel Moravec. *Český protinacistický odboj* [online]. 29. 1. 2012, [cit. 2012-03-20]. Dostupné z <<http://narodnihrdinove.blog.cz/1201/zradci-a-kolaboranti-cesky-quisling-emanuel-moravec>>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 Dotazník	I.
-----------------------------	----

Příloha č. 1 Dotazník

DOTAZNÍK

Škola, na které vyučujete (město): _____

Využívaná učebnice pro 9. ročník (nakladatelství, rok vydání):

Otázky:

1. Využíváte v hodinách dějepisu obrazový materiál?
 - a) Vůbec ne.
 - b) Téměř ne.
 - c) Ano, ale pouze k ilustraci.
 - d) Ano a dál s ním pracujete.

Na otázky č. 2 – 4 odpovídejte pouze v případě, že jste na otázku č. 1 odpověděli c) či d).

2. Se kterým obrazovým materiálem konkrétně pracujete, případně který obrazový materiál využíváte k ilustraci výuky? (možnost více odpovědí)
 - a) S karikaturou.
 - b) S fotografií.
 - c) S plakátem.
 - d) S komiksem.
 - e) S pohlednicí.
 - f) S obrazem.
 - g) S jiným materiálem: _____

3. Kde získáváte daný obrazový materiál? (možnost více odpovědí)
 - a) V učebnicích.
 - b) V pracovních sešitech.
 - c) V interaktivních učebnicích.
 - d) Na internetu.

- e) V časopisech.
- f) V literatuře.
- g) Jinde: _____

4. Vyhovuje vám obrazový materiál předkládaný učebnicí?

- a) Ano.
- b) Spíše ano.
- c) Spíše ne.
- d) Ne.

Na otázky č. 5, 6 a 7 odpovídejte pouze v případě, že jste na otázku č. 1 odpověděli d).

5. V jakém ročníku nejčastěji zařazujete do dějepisného vyučování práci s obrazovým materiálem?

- a) V 6. ročníku.
- b) V 7. ročníku.
- c) V 8. ročníku.
- d) V 9. ročníku.

6. Jakým způsobem obrazový materiál žákům předkládáte? (možnost více odpovědí)

- a) Prostřednictvím učebnice.
- b) Prostřednictvím pracovního sešitu.
- c) Prostřednictvím interaktivní tabule.
- d) Prostřednictvím projektoru.
- e) Prostřednictvím internetu.
- f) Prostřednictvím namnožených papírů.
- g) Jinak: _____

7. Jak často zařazujete práci s obrazovým materiálem do dějepisné výuky?

- a) Každou hodinu.
- b) Jedenkrát týdně.
- c) Dvakrát či vícekrát měsíčně.

- d) Jedenkrát měsíčně.
- e) Jedenkrát za čtvrtletí.
- f) Jedenkrát za pololetí.
- g) Jedenkrát za školní rok.

Na otázku č. 8 odpovídejte pouze v případě, že jste na otázku č. 1 odpověděli a), b) nebo c).

8. Z jakých důvodů s obrazovým materiálem dále nepracujete?

- a) Nedostatek času.
- b) Málo prostoru věnovanému práci s obrazovým materiálem v učebnicích a v pracovních sešitech.
- c) Nechuť žáků.
- d) Práce s obrazovým materiálem vám připadá zbytečná.
- e) Jiné důvody: _____

9. Vaše další připomínky a poznámky k práci s ikonickým textem:

Děkuji za vyplnění dotazníku.